

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

**BİLGİLENDİRME EĞİTİMİNİN ÖĞRETMENLERİN KAYNAŞTIRMA
EĞİTİMİ ALAN OTİZMLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TUTUMLARINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİBEL DABLAN

Lefkoşa
Şubat, 2022

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**BİLGİLENDİRME EĞİTİMİNİN ÖĞRETMENLERİN KAYNAŞTIRMA
EĞİTİMİ ALAN OTİZMLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TUTUMLARINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİBEL DABLAN

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Başak BAĞLAMA**

**Lefkoşa
Şubat, 2022**

Onay

Sibel DABLAN tarafından hazırlanan “**Bilgilendirme Eğitiminin Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimi Alan Otizmli Çocuklara Yönelik Tutumlarına Etkisi**” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Özel eğitim Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak/...../2022 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
Jüri Başkanı:	Yrd. Doç. Dr. Cahit NURİ	
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK	
Danışman:	Yrd. Doç. Dr. Başak BAĞLAMA	

Anabilim Dalı Başkanı Onayı

...../...../2022

.....

Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

...../...../ 2022

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer

Enstitü Müdürü

Etik İlkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Sibel DABLAN

.../01/2022

Teşekkür

Bu çalışma, bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarına yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine karşı tutumları farklı değişkenlere göre incelenmiştir.

Araştırmamı hazırlarken; çalışma sürecinin tamamlanmasında içten katkıları, yol gösterici değerlendirmeleri, güler yüzü ve samimiyetinden dolayı danışmanım Yrd. Doç. Dr. Başak BAĞLAMA YÜCESOY’a çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Değerli destekleriyle çalışmama katkı sağlayan ve pozitif geribildirimleri ile beni motive eden jüri üyeleri Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK ve Yrd. Doç. Dr. Cahit NURİ’ye teşekkürü borç bilirim.

Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan, çok kıymetli vaktini ayıran öğretmenlere çok teşekkür ederim.

Akademik gelişimime katkıları olan, değerli bilgi ve görüşlerini paylaşan kuzenim Dr. Yusuf AKEMOĞLU’ na çok teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan ve desteğini esirgemeyen kardeşten öte dostum Adnan ÇUKURCA’ ya çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitim sürecinde tanıdığım ve ilk gününden itibaren iyi-kötü hayatımın her anında yanımda olarak desteklerini esirgemeyen, mesleki gelişimime katkıları olan, tez çalışmam ile ilgili her konuda sürece katkı sağlayan, sürekli beni motive eden sevgili meslektaşım Ferhan İLHAN’ a teşekkür ederim.

Bu günlere gelmeme vesile olan, tüm öğrenim sürecimde bana maddi, manevi destek olan, inanan ve güvenen annem Semiha DABLAN, babam Ali DABLAN ve kardeşlerim olmasından gurur duyduğum, beraber gülüp eğlendiğimiz, canımdan çok sevdiğim Sabit, Edip ve Onur’a çok teşekkür eder sevgi ve saygılarımı sunarım.

Özet

Bilgilendirme Eğitiminin Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimi Alan Otizmlili Çocuklara Yönelik Tutumlarına Etkisi

SİBEL DABLAN

Yüksek Lisans, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Başak BAĞLAMA YÜCESOY

Şubat 2022, 139 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizmlili çocuklara yönelik tutumlarına etkisinin belirlenmesidir. Betimsel ve deneysel yöntemin birlikte ele alındığı karma yöntemden oluşan araştırmanın çalışma grubunu KKTC'nin Gazimağusa ilçesinde bulunan özel bir ilkokulda görev yapan 32 öğretmen oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği-OKHTÖ” ve eğitimin öğretmenler tarafından değerlendirilmesine yönelik görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Kişisel bilgi formundaki değişkenlerin ölçekler üzerindeki etkisini ölçmek için bağımsız grup t-testi uygulanmıştır. Uygulanan eğitimin etkililiğinin belirlenmesi amacıyla çalışma grubuna uygulanan görüşme formu verileri ise içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Araştırma sonucunda, bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizmlili çocuklara yönelik tutumlarını değiştirmede etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin cinsiyet, eğitim düzeyi, sınıfta yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği olma durumu, sınıfta kaynaştırma öğrencisi olma durumu ve özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumu değişkenlerinin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik tutumlarında farklılığa yol açmadığı sonucu da elde edilmiştir. Eğitimin etkililiğinin ve değerlendirilmesi amacıyla uygulanan görüşme formu verilerine göre ise eğitimin yararlı olduğu sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Kaynaştırma Eğitimi, Tutum.

Abstract

The Effectiveness Of Information Education On Teachers' Attitudes Towards Children With Autism Who Receive Inclusive Education

SİBEL DABLAN

Master of Science, Department of Special Education

Thesis Consultant: Assist. Prof. Dr. Başak BAĞLAMA YÜCESOY

February 2022, 139 Page

The purpose of this study is to determine the effectiveness of information education on teachers' attitudes towards children with autism who receive inclusive education. The group of the study, which consists of mixed method where descriptive and experimental methods are used together, consists of 32 teachers working in a private primary school in Famagusta district of the Turkish Republic of Northern Cyprus.

In the study, the “Personal Information Form”, “The Scale of Feelings, Attitudes and Opinions towards the Inclusion/Integration Student with Autism Spectrum Disorder-AIFAS” and the interview form for the evaluation of education provided by the teachers were used as data collection tools of the study. The data provided through questionnaire method was analyzed and evaluated by means of the SPSS software. Independent group t-test was applied to assess the effect of the variables in the personal information form on the scales. The data of the interview form applied to the study group were analyzed by content analysis method in order to determine the effectiveness of the applied training.

According to the results of the study, it was found that information education was effective in changing teachers’ attitudes towards children with autism who receive inclusive education. Furthermore, it was concluded that the variables as teachers’ gender, education level, presence of an assistant teacher or a second teacher support in the classroom, being an inclusive student in the classroom, and receiving on-the-job training regarding special education and inclusive education do not cause any difference in teachers’ attitudes towards children with autism spectrum disorder.

According to the data of the interview form applied for evaluating the efficiency of the training, it was concluded that the training was beneficial.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Inclusive Education, Teacher Attitudes.

İçindekiler

Onay	i
Etik İlkelerle Uygunluk Beyanı	ii
Teşekkür.....	iii
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler	vii
Tablolar Listesi.....	x
Kısaltmalar	xii
 BÖLÜM I.....	 1
Giriş.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi	5
Sınırlılıklar.....	7
Tanımlar	7
 BÖLÜM II.....	 8
Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar	8
Otizm Spektrum Bozukluğu	8
Otizm Tanısı	10
Otizm Belirtileri	14
Otizm Müdahale	15
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Gelişimsel Özellikleri	16
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Dil Gelişimi	16
Otizmli Çocukların Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri	17
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Zihinsel/Bilişsel Gelişim	19
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Psiko-motor Gelişim Özellikleri ...	20
Kaynaştırma Eğitimi ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar	21
Kaynaştırma Uygulamaları.....	23
Kaynaştırma Eğitimi.....	23

Dünyada Özel Eğitim ve Kaynaştırma	24
Türkiye’de Özel Eğitim ve Kaynaştırma.....	27
Kaynaştırma Eğitiminin İlkeleri	28
Kaynaştırmaya Yönelik Öğretmen Eğitiminin Önemi	29
Kaynaştırma ile İlgili Öğretmen Mesleki Yeterlilikleri	30
Kaynaştırma Eğitimin Türleri	31
Kaynaştırma Uygulamalarının Yararları	32
Kaynaştırma Eğitimi Etkileyen Faktörler	35
Yurt Dışında Otizm Spektrum Bozukluğu Alanında Yapılan Araştırmalar.....	43
Tutum ile ilgili Yapılmış Araştırmalar	45
Tutumların Değiştirilmesi ile İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	48
Öğretmen Tutumlarını Etkileyen Faktörler ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	48
Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumların Değiştirilmesinde Kullanılan Teknikler ve İlgili Araştırmalar.....	50
 BÖLÜM III	 57
Yöntem.....	57
Araştırma Modeli	57
Çalışma Grubu.....	57
Veri Toplama Araçları.....	60
Uygulama Süreci	61
Kişisel Bilgi Formu	62
Verilerin Analizi.....	64
 BÖLÜM IV	 65
Bulgular.....	65
 BÖLÜM V	 80
Tartışma.....	80
 BÖLÜM VI.....	 85
Sonuç ve Öneriler.....	85
Uygulamaya Yönelik Öneriler	85

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler	86
Kaynakça.....	88
Ekler	105
İntihal Raporu.....	125

Tablolar Listesi

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerine ait bulgular	58
Tablo 2. Bilgilendirme Eğitiminin Konu ve Gün Dağılımları	61
Tablo 3. Öğretmenlerin Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen öntest genel puanlarına ilişkin bulgular	65
Tablo 4. Öğretmenlerin Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen sontest genel puanları	66
Tablo 5. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması.....	67
Tablo 6. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması	68
Tablo 7. Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının karşılaştırılması.....	69
Tablo 8. Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları son test puanlarının karşılaştırılması	70
Tablo 9. Öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması	71
Tablo 10. Öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması.....	72
Tablo 11. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması...	73
Tablo 12. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması	74
Tablo 13. Öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması.....	75

Tablo 14. Öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması	76
--	----

Kısaltmalar

APA	: Amerikan Psikoloji Birliği
CDC	: Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezi
DSM	: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OÇEM	: Otizmli Çocuklar Eğitim Merkezi
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu
TDK	: Türk Dil Kurumu

BÖLÜM I

Giriş

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmada bulunan tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Otizm spektrum bozukluğu, erken gelişim döneminde ortaya çıkan ve sosyal beceri ve iletişimde güçlük, kısıtlı, tekrarlayan davranışlar ile kendini gösteren bir bozukluktur ve son yıllarda oldukça fazla karşılaşılan nöro-gelişimsel bir bozukluk olarak belirtilmektedir. (American Psychiatric Association, 2013). Otizm Spektrum Bozukluğu yaygın gelişimsel yetersizlik terimi ile aynı anlamı ifade eden, karmaşık ve ileri düzeyde bir gelişimsel bozukluk şeklinde ifade edilir (Tekin-İftar, 2013). 1960'lı yıllardan günümüze kadar yapılmış olan çalışmalara bakıldığında otizm spektrum bozukluğunun en iyi tedavisinin eğitim ile mümkün olduğu açıklanmıştır. Çocuklarda erken yaşlarda OSB tanısının konulması, erken yaşlarda eğitim almaya başlamasını sağlamaktadır (Metin vd., 2018).

1980-1990'lı yıllarda ve öncesince otizm spektrum bozukluğu olan çocukların yalnızca özel eğitim merkezinde veya psikiyatri kliniklerinde eğitim alabilecekleri düşüncesi kabul görmüşken günümüzde OSB olan çocukların eğitim ortalarında normal gelişim gösteren akranları ile eğitimlerini tamamlayabilecekleri, bu alana ve çocuklara dair bilgi düzeylerinin iyileştirilmesi sonucu çıkarılmıştır (Akman, 2018). Guldberg (2010), otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için kaynaştırma eğitimini otizm spektrum bozukluğu olan bireyler ve ailelerinin tüm deneyimlerini kapsayacak şekilde eğitim ötesine, çocukların eğitime katılmalarını topluma katılmalarını engelleyen bariyerleri belirleme, anlama ve ortadan kaldırma süreci olarak açıklamıştır.

Kaynaştırma eğitimi, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler ile normal gelişim gösteren akranları ile beraber eğitim almaları olarak açıklanmaktadır. Son zamanlarda otizm spektrum bozukluğu olan çocukların en az sınırlandırıldıkları eğitim ortamlarında eğitimlerinin devam etme ihtiyacı ve zorunluluğunun ağırlık kazandığı görülmüştür. Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların topluluk ile daha çok etkileşim ve iletişim içinde olması için kaynaştırma uygulamasına dahil edilmelerinde yüksek oranda bir artış olduğu görülmüştür (Kalkan vd.,2017). 2017 Milli Eğitim Bakanlığı istatistikleri incelendiğinde günümüzde toplamda 1900 otizm spektrum bozukluğuna

sahip çocuğun ilköğretim düzeyinde, belirlenmiş olan özel eğitim sınıflarında eğitim gördükleri belirtilmiştir. Kaynaştırma uygulamasının uygulandığı eğitim kurumlarında, özel eğitime gereksinim duyan çocukların eğitim gördüğü okul veya sınıf ortamlarının izole edilmesi gibi bir durum olmaması gerekmektedir (Burke ve Sutherland, 2004).

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar arasında bulunan OSB olan öğrencilerin ilköğretim okullarında akranları ile beraber gerekli olan düzenlemelerin yapılması ile kaynaştırma uygulaması almalarının oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin akranları tarafından sosyal kabul görebilmeleri adına ayrıca sosyal iletişim başlatma ve sürdürmeyi sağlamak, sosyal beceri öğretimi için gerekli olan etkinlik ve eğitimleri düzenlemek, sınıf öğretmenlerinin otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciyi tanıması, gerekli iletişim ve eğitim yöntemlerine hâkim olması ile mümkün olmaktadır (Metin vd., 2018).

Millî Eğitim Bakanlığı (2006), yönetmelikte yer alan ifadede, öğretmenlerin yeterliliklerini, “Mesleğin verimli ve etkili şekilde yerine getirilmesi için sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumlar” biçiminde tanımlar. Genel eğitimde en önemli etkenler arasında öğretmenlerin geldiği belirtilmiştir. Eğitim sürecinde yardım ve desteğe ihtiyacı olan özel gereksinimli çocuklar söz konusu olduğu zaman öğretmenlerin görevi daha çok önem arz etmektedir. Kaynaştırma uygulamaları ancak öğretmenlerin gösterdikleri çaba, istek, bilgi ve emek ile gerçekleşeceği açıklanmıştır. Söz konusu eğitimin gerekliliğine inanç göstermeyen, gönülsüz ve bilgisiz olan öğretmenlerin sınıf ortamlarında bulunacak öğrenciye kaynaştırma uygulaması çocuğa faydadan çok zarar ile sonuçlanması beklenmektedir (Civelek, 1991). Kaynaştırma programının başarıya ulaşması öğretmenin bu konuya gösterdiği tutum ve yeterliliği, normal çocukların özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara olan yaklaşımına ve okul ortamının ihtiyaç doğrultusunda hazır hale getirilmesine bağlı olduğu açıklanmıştır (Çulhaoğlu, 2009).

Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan çocuğu kabul edici ve destekleyici davranışlar çocukta güven duygusunu meydana getirecektir (Brophy vd., 1979). Kaynaştırma öğrencisinin güven duyduğu bir eğitim ortamında eğitim alması öğrencinin öğrenme isteğini ortaya çıkarmaktadır (Kırgın, 2004). Bir öğretmenin öğrencilerini birer birey olarak görmesi ve öğrencilerin yaratıcı yönlerini, kendilerini ifade edebilmeleri için gerekli olan fırsatları ve imkanları sağlayarak destek olması gerekmektedir. Bir öğretmen sınıfında bulunan bütün öğrencilerin değerli ve önemli olduklarını sınıfındaki

bütün öğrencilere geçirmesi hissettirmesi gerekmektedir. Öğretmen bireysel farklılıklara saygı duymalı ve bunu öğrencilerine de öğretmelidir (Kırgın, 2004).

Kaynaştırma uygulamasında öğretmenlerin en büyük destekçi ve yardımcıları normal öğrencileridir. Bu sebep göz önüne bulundurulduğunda normal çocuklar kaynaştırma uygulamaları için hazır hale getirilmelidir (Ceylan ve Aral, 2005). Böylelikle otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarında normal akranları ile iletişimlerinde sosyal becerileri artar, değişik sosyal durumlarda ve karışık gruplarda akranlarıyla beraber olmaları bu çocuklara çok önemli yararlar sağladığı açıklanmıştır (Sucuoğlu, 2013).

Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler kendi çabaları ile sosyal yaşamın içinde olma fırsatına sahip olamamakla birlikte, bulundukları sosyal çevre de çocukların sosyal olarak etkin olmalarına imkân tanımamaktadır. Bu sebepten çocukların kaynaştırma eğitimi alarak topluma kazandırmanın önemi açıklanmıştır (Çopuroğlu ve Mengi, 2014).

Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için eğitimin önemi, otizm spektrum bozukluğunun her geçen gün daha çok anlaşılmış olması bireylerin sahip olduğu özelliklerinin ve uygulanmakta olan eğitim programının etkililiği hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmalı ile oldukça iyiye gidildiği görülmektedir. OSB olan bireylerin yaşamlarını bağımsız veya en az bağımlı yaşamaları adına yeni programlar tasarlanmaktadır. OSB olan bireylerin erken zamanlardan itibaren normal akranları ile beraber kaynaştırma eğitimi görmeleri sayesinde uygun olan eğitim ortamları ve gereksinimlerini dikkate alan programlar ile toplumda en üst seviyede katılım sağlayacağı açıklanmıştır (Sucuoğlu, 2013).

Kaynaştırma eğitiminin yararlı olmayacağı düşüncesine sahip olumsuz tutum içerisinde olan öğretmen bu eğitime yönelik sınıflarda ortam açısından ve öğretim yöntemleri bakımından gerekli olan çalışma düzenlemelerin tam olarak yerine getiremez ya da getirmek istemez. Sergileyeceği bu tutum, kaynaştırma uygulamasının olumlu şekilde kazanımlarına engel olacağı açıklanmıştır (MEB, 2010). OSB olan öğrencilerin eğitim alanları çocukların bireysel farklılıkları, ihtiyaçları düşünülerek iyileştirilmektedir. Bu öğrencilerin yaşlıları ile sosyal faaliyetlerde yer almaları, spor aktivitelerinde aktif olmak ve sanatsal etkinliklerde bulunmalarını sağlayacak biçimde yapılmalıdır. Bu

süreçte öğretmenlerin davranış şekli ve destekleyici olmaları da oldukça durumu etkilemektedir (Ayyıldız ve Fazlıoğlu, 2007).

Kaynaştırma uygulamasında önemli unsurlardan biri de ailenin eğitime olan inancı ve eğitim-öğretim süresince aktif katılım göstermeleri öğretmenin kaynaştırma eğitimi etkinliklerin de aile bireylerini de ortak etmesi mümkün olur. Ayrıca sadece OSB olan bireylerin aileleri değil aynı zamanda normal bireylerinde ailelerinin de olumlu tutum sergilemeleri adına aile katılımı kaynaştırma uygulaması hazırlıklarında bulundurulması gerekli olan önemli bir husustur. Bu konuda öğretmenlere önemli ölçüde görev ve sorumluluk düştüğü açıklanmıştır. Velilerin duyduğu veya duyacağı endişelerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kaynaştırma eğitiminin güçlendirilmesi için yeni stratejiler belirlemek ve aile katılımının sağlanması için öğretmenlerin ve aynı zamanda okul yönetiminin olumlu bir tutum ve inanca sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Batu, 2000; Sarı, 2003; Anılan ve Kayacan 2015; Falkmer vd., 2015; Sadioğlu, Batu, Bilgin ve 2012).

Otizm spektrum bozukluğu, kaynaştırma uygulamasında, okul ortamında görülme oranı en yüksek olan grup olarak açıklanmıştır. Kaynaştırma uygulamasında otizmlili öğrencilerin destekleyici ve seçenekli iletişim metotlarından yarar sağlayacağı gibi aynı zamanda normal yaşlıtlarının destekleri ile ilgili uygulamalardan da yarar sağlayabileceklerdir. Öğrencinin model alabileceği iş birliğine dayalı grup faaliyetlerinde aktif olacağı bir eğitim almasını sağlamak adına öğretmene büyük görevler düştüğü belirtilmiştir (Karsu, 2015).

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bağımsız bir şekilde yaşam becerileriyle sosyal ilişkilerini ve iletişim becerilerinin kazanmalarını sağlamak ve toplum ile birlikte bir yaşam sürebilmek, etkileşim içerisinde olabilmek minimum düzeyde kısıtlanmış eğitim şekli olan kaynaştırma uygulaması okul ortamında eğitim almalarının önemi ve gerekliliğinin belirtildiği fikri ülkemizde ve başka ülkelerde yapılan birden fazla çalışma ile desteklendiği görülmektedir. Yalnız öğretmenin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin kaynaştırma uygulamasının içinde olmasına yönelik hislerinin, tutumlarının ve sergileyecekleri bu tutumların meydana gelmesinde aktif olan nedenlerin belirtilmesi hakkında yapılmış az sayıda çalışma bulunmaktadır. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin olumlu tutum, his ve görüşlerinin eğitimde olumlu bir şekilde yansımalar oluşturacağı araştırmalar ile gösterilmiştir.

Bu çalışmanın problemi bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizmli çocuklara yönelik tutumlarına etkisini incelemektir. Alan yazında bu alanda yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde OSB olan çocukların kaynaştırma eğitimi almalarına yönelik tutumları üzerinde araştırmalar mevcuttur; fakat bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizmli çocuklara yönelik tutumlarına etkisini inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik öğretmenlerin his, tutum ve görüşleri nasıldır?
2. Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik öğretmenlerin his, tutum ve görüşleri;
 - 2.1. Cinsiyet
 - 2.2. Eğitim düzeyi
 - 2.3. Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumu
 - 2.4. Kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumu
 - 2.5. Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmet içi eğitime katılma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmenlerin uygulanan eğitime ilişkin ön test ve son test uygulamasından aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Öğretmenlerin uygulanan bilgilendirme eğitiminin etkililiğine yönelik görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Özel gereksinimli bireylerin topluma uyumu ve diğer bireyler tarafından kabul görmeleri kaynaştırma programlarının yayınlştırılması ile mümkündür. Kaynaştırma programlarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için en önemli unsur olumlu öğretmen tutumları olarak bilinir. Öğretmen tutumlarının değiştirilmesinde bilgilendirme eğitiminin olumlu etkilerinin görülmesi durumunda, tutum değiştirmek

için yapılan çalışmalarda bilgilendirme eğitiminin kullanılması sağlanarak kaynaştırma programlarının başarılı olmasına destek sağlayacağı düşünülmüyor.

Öğretmenlerin Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin eğitimine yönelik bilgi, tecrübe ve olumlu tutumlarının sürekli olarak uygulanmasının bu çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri yönünden yararı ve önemi görülmektedir. Öğretmenlerin olumlu tutumları ile Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin yüksek oranda toplumun beklentisine uygun davranışlar edinme imkânı sağlayacak, akademik beceriler ve sosyal ilişkilerde ilerleme kaydedecekleri bilinmektedir. Böylece bilgilendirme eğitimi alan öğretmenlerin sınıfta Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere eğitim verirken daha az sorun yaşayacakları düşünülmektedir.

Genel olarak normal sınıflarda eğitim alan Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara verilen eğitim hizmetleri ve rehberlik hizmetlerini çok dar bir çerçeveye barındırdığını düşünürsek bu araştırma sonuyla elde edilecek sonuçlar Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitimi ve eğitimlerinden sorumlu öğretmenlerin eğitimleri ile ilgili yeni düzenlemelerin getirilmesinde kendi sınırlılıkları çerçevesinde az da olsa katkı sağlayabileceği düşünülmekte.

Öğretmenlerin bilgilendirilmeleri ile Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ihtiyaç ve eksiklikleri ile ilgili daha çok bilgiye ulaşmaları, bu durumla da daha doğru programlar hazırlayarak emek ve zaman kaybının önüne geçilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. OSB olan çocukların var olan potansiyellerini en üst düzeye taşımak için eğitim programının otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların gereksinimleri doğrultusunda uygulanması gerekmektedir.

Araştırmadan elde edilen verilerle öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları ile ilgili beklenti ve karşılaşılan güçlükler de belirlenecektir. Bu konu ile ilgili öğretmenlerin sorunlarının ve düşüncelerinin belirlenmesi ile MEB tarafından öğretmenlere verilecek destek hizmet programının içeriğinin hazırlanmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Öğretmenlerin tutumlarının olumlu yönde değiştirilmesini otizmlili öğrenci ve öğretmen etkileşiminin artmasına ve eğitim ortamında bulunan diğer bireylerin otizmlili çocukları kabul etmelerine ve olumlu tutum göstermelerine katkı sağlayacaktır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin otizmlili çocukların aileleri ile iş birliğine daha kolay girmesini ve bu çocukların ailelerini eğitim sürecine dahil

etmeleri ayrıca ailelerinde bu süreçteki görevlerini yerine getirecekleri düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

1. Araştırma grubu, kaynaştırma programı uygulanan Gazimağusa ilçesinde bulunan bir ilkokulda görev yapan ve otizmlili öğrencilere ders veren öğretmenlerle sınırlıdır.
2. Toplam 8 saat olan bilgilendirme programı uygulaması, haftada bir gün 1 saat olmak üzere 8 hafta ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu: Otizm spektrum bozukluğu yaşam boyu süren, sosyal etkileşimde yetersizlikler, sınırlayıcı ve basmakalıp davranış örüntüleri, takıntılar ya da etkinlikler ile kendini belli eden erken gelişim evresinde kendini gösteren nöro-gelişimsel bir bozukluk şeklinde tanımlanmaktadır (APA, 2013).

Kaynaştırma Eğitim: Özel eğitime ihtiyaç duyan kişilerin eğitim ve öğretimini, normal gelişim gösteren yaşlıları ile destek eğitim hizmeti veren kurumların desteği ile beraber resmi ve özel okullarda eğitim almaya devam etmesi ilkesini temel alan özel eğitim uygulaması olarak tanımlanmaktadır. (Batu, Kırcaali-İftar, 2010).

Tutum: Kişinin değişik nesnelere karşı beslediği duygu, o nesne hakkındaki düşüncesi ve bilgisi ile onlara karşı aldığı durum, davranışların bütünü (Kağıtçıbaşı, 1988).

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde çalışma ile ilgili kavramsal açıklamalara, tanımlamalara ve araştırma ile ilgili literatürde bulunan ve bu araştırmadan önce gerçekleştirilmiş araştırmalara ilişkin bilimsel çalışmalara yer verilmiştir.

Otizm Spektrum Bozukluğu

OSB, hayat boyunca süre gelen, sosyal etkileşimde eksiklik, sınırlı ve yineleyici davranışların, gösterilen takıntılar veya yapılan faaliyetler ile kendini gösteren ve erken yaşlarda karşılaşılan nöro-gelişimsel bir bozukluk olarak ifade edilmektedir (APA, 2013).

Özel Eğitim Hizmet Yönetmeliğinde otizm spektrum bozukluğu olan kişinin tanımını şöyle açıklamıştır; “Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireylerdir.”

1700 yıllarda otizm spektrum bozukluğundan, İngiltere’de Jon Haslam ve Fransa’da Jan Itard ilk olarak söz etmişlerdir. Haslam ve Itard otizm ile ilgili tetkikler yapmış ve otizm spektrum bozukluğu olan bireye herhangi bir tanı vermeden bu bireyleri farklı insan olarak adlandırmışlardır. İlk olarak otizm kelimesini 1911 yıllarında İsveçli psikiyatris olan Eugen Bleuler kullanmıştır. Otizm kavramı bu dönemde iletişimin reddi ve gerçek ilişkilerde kurulan iletişimde bozukluğu şeklinde söz edilmiştir. Bu yıllarda otizmlili insanlar şizofren hastalığında karşımıza çıkan belirtileri sergilemekteydi (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005).

1943 yıllarında otizmi bir sendrom olarak tanımlayan ve alan yazına kazandıran kişi Leo Kannerdir. Hatası olan on bir bireyin şüphe duyduğu gibi zihinsel yetersizlik veya işitme yetersizliği olmadığı, bireylerin devamlı yalnız kalma eğilimi gösterdiği ve basmakalıp davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Bu durum karşısında Kanner bu bireylerde otizmden dolayı bir yalnız olma isteği olduğunu belirtmiştir (Akman, Yazıcı 2018).

Amerikan Psikiyatri Birliği 1980 yılından önce yaygın gelişimsel bozukluğunun çocukluk şizofreninin bir alt türü olarak ele almıştır. Daha sonra 1994 yıllarında çocukluk şizofrenisinden farklı olarak beş alt madde içeren yeni bir grup biçiminde

kabul görmüştür. Yaygın gelişimsel bozukluk kavramı son yıllarda yerini otizm spektrum bozukluğu terimine bıraktığı görülmüştür. DSM IV'te yapılmış olan sınıflamada Otizm spektrum bozukluğu;

1. Otizm
2. Asperger sendromu
3. Çocukluk Disintegratif Bozukluk
4. Rett Sendromu
5. Atipik otizm olarak beş madde şeklinde açıklamıştır.

2013'te yayınlanan DSM V'te ise Rett sendromunun genetik yapısından dolayı Otizm spektrum bozukluğu alt grubundan çıkardığı belirtilmiştir.

OSB olan kişiler çevresindekilerle iletişim başlatma ve sürdürmede güçlük yaşar, sözel olmayan ipucunu algılamayabilir ve akranları ile uyum olan arkadaş ilişkilerini kuramaya bilmekteyirler. Otizm spektrum bozukluğuna sahip bu kişiler ortamda ki değişikliklerle oldukça duyarlılık gösterebilir ve mevcut rutinelere bağlılık gösterebilirler. Otizm spektrum bozukluğunun belirtileri ve özellikleri hafif ya da ağır olabildiği için otizm oldukça geniş bir yelpaze olarak karşımıza çıkar. Bu sebepten dolayı standart bir örnek bulunması olanaksızdır (A parent's handbook, 2017).

Otizm risk grubu incelendiğinde erkek çocukların risk grubunda daha çok yer aldığı bulunmuştur. OSB erkeklerde kızlara oranla hemen hemen 4 kat daha fazla görüldüğü açıklanmıştır. 2016 CDC son belirttiği verilere göre ABD'de her 34 erkekte birinde ve her 144 kızdan birinde otizm teşhisi konduğunu açıklamıştır (Autism Speaks, 2020).

Son günlerde git gide artış gösteren OSB bir akıl hastalığı ya da ruhsal bir bozukluk olarak kabul edilmemelidir. OSB hiçbir şekilde ülke, kültür, ırk ve tür gözetmeksizin kişinin ebeveyni tarafından yetiştirilme biçimi ile de ilgisi bulunmadığı saptanmıştır. Genellikle genetik nedenlerden kaynaklandığını ve birçok genin etkileşiminin sonucunda ortaya çıktığı belirtilmiştir (Fazlıoğlu ve Yurdakul, 2005).

Otizm spektrum bozukluğu ile ilgili yapılmış olan genetik çalışmalara bakıldığında ikiz kardeşlerin tek yumurta ikizi olmaları durumunda her iki çocukta da otizm görülme olasılığı %36-%91 arasında görülmekte olup çift yumurta ikizlerinde ise bu durum %5 şeklinde bulunmuştur. Genetik unsurla ile beraber çevresel risk

etmenlerinin önemli olduğu görülmüştür. Çevredeki risk unsurları ile ilgili olarak yapılan çalışmalar anne ve babanın yaşının büyük olması, hamilelik sürecinde yaşanan enfeksiyon durumları, D vitaminin eksik olması, aşılar, hamilelik sürecince egzoz gazına maruz kalma gibi nedenler şeklinde sıralanmaktadır. Şu anda bu risk unsurlarından anne baba yaşının büyük olması otizm için bir risk oluşturduğu yapılmış olan araştırmalarda en sabit verilerin elde edildiği durum olarak belirtilmiştir (Mukaddes, 2017).

Otizm Tanısı

OSB olan kişiler ölçütlerin güçlüklerinden dolayı olarak 5-6 yaşına gelinceye kadar bazı durumlarda tanımlanamayacağı açıklanmıştır. Ömür boyu süren bir hastalık olarak kabul edilen otizmin erken fark edilip bireyin erken yaşta otizm tanısı alması ve eğitime erken başlanması iyi sonuç alabilmek adına çok önem arz etmektedir (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005).

Otizm tanılmasında klinik değerlendirme ve bireyin davranışsal özellikleri göz önünde bulundurularak yapıldığı açıklanmıştır. Otizm spektrum bozukluğu son yıllarda az rastlanılan bir hastalık olmaktan çıkmıştır. Bu alanda yapılan araştırmalar OSB sıklığının %1'in üstünde olduğunu açıklamaktadır. ABD'nin "Hatalıkları Koruma Merkezi" yaptığı araştırmalarda 2006 yılı otizm yaygınlığını 1/150, 2008 yılında 1/88 şeklinde açıklarken 2012 yılında bu durum 1/68 olarak belirtilmiştir. Yaygınlık oranında meydana gelen bu artışa bakıldığında bu konudaki artışın tanı ölçütleri değişiklikler, otizm hakkında daha çok bilgi sahibi olunması ve bu alan ile ilgili hizmetlerin birçok yere ulaşması ile ifade edilmektedir (Tropy vd. 2011). 2016 yılında CDC yapmış olduğu incelemelerde bu yılda ABD'de her 54 çocuktan 1'ine otizm tanısı konduğu belirtmiştir. Otizm spektrum bozukluğu bütün sosyoekonomik ve ırksal grupların üzerinde etkisini gösterebilir. Ancak bazı azlık gruplarda tanılanması geç gerçekleşebilir. Ancak erken tanı hayatın sağlıklı olabilmesi için yarar sağlamadaki en iyi nedendir (Autismspeaks,2020).

OSB daha önceleri ebeveyn tutumları, çocuklara verilmesi gereken sevginin yeterli verilmemesi veya sosyal ilişki ve iletişim başlatmaya karşı gelişen korkudan dolayı olduğu düşüncesi hakimdi. Son zamanlarda bu durumun çocuğun yetiştirilme şekli ya da geçmiş yaşantısı ile bir ilişkisi olmadığı kanaatine varılmış, nörobiyolojik bir nedenselliğe bağlı olduğu düşüncesi daha çok önemli kabul edilmiştir. Otizm

tanılamasında mutlak, objektif bir metot ya da bilime dayalı bir incelemeye rastlanmamış olup tanılamanın ebeveynler ile yapılan görüşmeler sonunda ulaşılan veriler, bilgiler ve yapılacak gözlemler sonrasında konulabileceği açıklanmıştır (Özlü-Fazlıoğlu, Baran,2004).

Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireyler ailelerine ve toplumda var olan diğer bireylere karşı olağanın dışında bir ilişki gösterdikleri belirtilmiştir (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005).

Bu zamanlarda otizm spektrum bozukluğu tanılamasını vermek için geliştirilmiş olan yöntemlerin ortak özellikleri üç yeti becerisinde yetersizlik olması gerektiği açıklanmıştır (Bodur, Soysal, 2004).

Bu konuda Amerika Psikiyatri Birliğinin DSM IV'te;

1. Toplum ile sosyal etkileşmenin noksan olması
2. Dil gelişiminden veya yaratıcı oyun becerilerinin geç gelişmesi
3. Değişik ilgi alanı etkinlikler ya da obsesyon olarak açıklanmıştır (Muhle, Trentacoste, Rapin, 2004).

OSB tanısı almış olan çocuklarda Mental Bozukluk ve Sayımsal kitabında (DSM-5) otizm bozukluğu ölçütleri aşağıda sıralanmıştır.

A. Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylerde bu özelliklerden en az iki tanesi 1. unsudan başlamak üzere toplamda 6 veya daha çok özelliğe sahip olmalıdır.

1.Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda toplum ile etkileşimde;

- a) Sergilenen el-kol davranışları, vücudun bulunduğu hareketler, jet ve mimikler, gözler ile kurulan ilişki gibi davranışlarda gözle görülen bariz bozukluk
- b) Akranları ile normal ilişkiler kuramama
- c) Çevresindeki kişiler ile vakit geçirme, gösterdikleri başarıları konuşma, ilgilerini yönlendirme gibi davranışların içinde bulunamamak
- d) Karşısındakilere duygusal olarak karşılık verememek

2.Dil iletişim ve yaratıcı oyun becerileri;

- a) Bireyin konuşma becerisinde gecikme yaşaması veya hiç konuşamaması
- b) Konuşma becerisinde normal gelişim gösteren bireyler ile konuşmaya başlatmada veya sürdürebilmede bariz bozukluk görülmesi

- c) Tekrarlardan oluşan veya bileni tekrarlayan bir dil ile konuşması
- d) Yaşının gerekliliği olan seviyeye uygun izlenim veya benzetmeye dayalı oyunları tek başına gerçekleştirememesi

3. Değişik davranışlar, ilgi ve faaliyetlerde sınırlı yinelenen ve basmakalıp davranışlar;

- a) Bireyin ilgi düzeyi bakımından olağan olmayan, bir veya birçok bilinenin basmakalıp ve sınırlı olan ilgi alanı çerçevesinden çıkamama takılı kalma
- b) Var olan eşyanın parçası ile süre gelen bir uğraşma
- c) Bireyin basmakalıp devamlı yinelenen motor hareketleri (parmak şıklatma, alkışmala vb.)
- d) Birey özgül, görevsel olmayan alışla gelmiş olarak gerçekleştirilen günlük rutinlere veya törensel olan davranışları kabul edememe esnek olamama katı bir şekilde uyum gösterme.

B. Birey 3 yaşından önce bu belirtilerden en az birini sergilemelidir.

C. Birey Rett bozukluğu veya Dezintegratif bozukluk tanısını almamalıdır.

Sıralanan bütün bu maddelere bakıldığında OSB tanılması yapılacaksa bireye kapsamlı bir değerlendirmenin yapılması da faydalı olacağı açıklanmıştır.

Bireyin biyolojik bakımdan değerlendirilmesi, farklı ortamlarda izlenmesi, gelişim düzeyinin akranları ile aynı olup olmamasının değerlendirilmesi ve bireyin tek başına bağımsız bir şekilde yaşam becerilerinin hakimiyetini sağlaması gibi bütün sonuçların bir araya getirilmesi yarar sağlayacaktır. (Şahin, 2018).

Tanılanma sürecinin sonuçlanabilmesi için bir araya getirilen bilgilerin önemi doğrultusunda mevcut soruna erken bir müdahale yapmak adına kullanılmakta olan teknikler şöyle sıralanmıştır;

- Çocukluk Otizmi Dereceleme Ölçeği: Ölçek OSB olan çocuklara tanı alması ve başka çocuklardan farklı olduğunun anlaşılması için kullanılmakta olan bir araç olarak belirlenmiştir. Otizm derecesi hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayan ve 2 yaş ve üstü çocukların tanılanmasında kullanılır. Bu alanda eğitim gören uzmanlarca uygulanabilmektedir.

- Gilliam Otizm Dereceleme Ölçeği: Ölçek 3-22 yaş arasında olan bireylere otizm tanısının verilebilmesi ve otizmlı kişinin gelişimini takip edebilmek adına bu ölçek kullanılır. Bu ölçeğin maddelerine bakıldığında DSM-IV'ün incelenmesi sonucunda bulunan otizm tanımına dayanmakta ve 42 madde görüşlere dayalı bir biçimde değerlendirme ile puanlandığı açıklanmıştır.
- Otizm İçin Davranış Gözlem Ölçeği: Bu gözlem ölçeği araştırmacılar tarafından otizm spektrum bozukluğu olan çocuğu başka çocuklardan ayırt etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek tanı aracı olarak değerlendirilmemekle birlikte ölçek genel olarak otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara verilmek istenen eğitimin öncesinde ve eğitimin sonucunda oluşacak farkları incelemek adına kullanıldığı açıklanmıştır.
- Otizm Davranış Kontrol Listesi: Bu ölçek OSB olan bireyleri tarama ve eğitim amacı ile kullanılmakta ama diğer ölçekler ile kıyaslandığında onlar kadar güvenilirliği olmadığı açıklanmıştır. Bu ölçek ile 3-15 yaş aralığında olan çocuklar değerlendirilebilir ve değerlendirme sırasında formu çocuğun ebeveynleri ya da öğretmenlerinin doldurabileceği belirtilmiştir.
- Otizm Anketi: Anket 16 yaş ve üzerindeki bireylerin kendilerini değerlendirebilmelerinde kullanılmaktadır. Anketin geliştirilme amacı genç insanlara OSB tanısını koyabilmektir. Bu anket 50 maddeden oluşmuştur (Sucuoğlu, 2013).

Erinlik yetişkinlik arasındaki dönemde bilişsel yeterlik kazanan otizm spektrum bozukluğu olan kişi, var olan sorunlarının farkına vardığında ruhsal çöküntüye girme durumlarına sözü edilen bu durum tesir ettiği görülmektedir. Şöyle ki otizm bir sendrom olarak kabul edilir ve aynı anda başka bir tıbbi rahatsızlık ile birlikte var olabilmekle birlikte otizm devamlı bir tutum göstermektedir. Bireyin zekâ düzeyi 60'ın altında olan kişinin %60'ı yaşam boyu onu koruyacak bir çevreye bağımlı olduğu belirlenmiştir. Bireyin zekâ seviyesi 70'in üzerinde olanlar gelişimsel olarak daha güzel bir ilerleme gösterdiği saptanmıştır. Şöyle ki OSB olan bireylerin 1/3'ü bazı bakımdan bağımsızlıklarını kazandıkları belirtilmiştir (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005).

Otizm spektrum bozukluğunun en önemli ve tek tedavisinin eğitim olduğu belirtilmiştir. OSB olan bireylerin eğitiminde ki başlıca amaç bireyin gereksinimine göre verilecek eğitimin ve bireyin gelişiminin muhtemel olduğunca normal yaşlılarının gelişim seviyesine yetiştirmektir. OSB olan bireylerde en erken zamanda tanı alması ve bireye yararlı olan eğitimin en erken yaşta yapmak hastalığının durumunun ve daha sonraki zamanlarda ortaya çıkabilecek sorunların minimuma indirilmesi bakımından oldukça önem kazanmıştır (Ekici, 2013).

Otizm Belirtileri

Otizm spektrum bozukluğunun belirtileri bireyde 30 aydan önce genellikle ortaya çıkmakta fakat ilk zamanlarda anne baba için çocuğa tanılama için konması gereken belirtilerin ayırt edilmesi çok güçtür. Bu sebepten ebeveynlerin bebeğin olması gerekenden daha sessiz, sakin olması, nadiren ağlaması, göz temasını uzun bir süre kuramaması, konuşma becerisinin gecikmesi gibi olaylarla karşı karşıya kalabilecekleri hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Araştırmalarda ebeveynlerin farkına varma durumunun genel olarak 18. aydan itibaren başladığını açıklamışlardır (Bodur, Soysal, 2004). Ancak ara sıra bebeklerde OSB12. Aydan itibaren bu erken süreçte belirtilerle ortaya çıkmaktadır (Autismspeaks, 2020).

2001 yılında Amerikan Pediatri Birliği bebeklerde 12. Aydan itibaren mırıldanma ve mimiklerin gerçekleşmemesi, 16. Ay itibariyle tek kelimeleri kullanarak konuşamaması, 24. Ay itibariyle başkasının çıkardığı sesin tekrarı dışında kendi başına en az ili sözcüklü cümleler kuramaması, 24. Aya kadar olan sürede hiçbir zamanda sosyal beceri veya dil becerisinde bir noksanlığın oluşmasını risk olarak kabul ettiği belirtilmiştir (Bodur vb. 2006). OSB'nin en bariz bilindik göstergesinin arasında göz kontağını hiç kuramaması ya da oldukça az süre kurması olduğu açıklanmaktadır. Bir diğer belirtileri işe bunlardır;

- OSB olan bireyler genel olarak yalnız kalmayı ister
- Vücut dillerini, vücut davranışlarını çok az kullanırlar
- OSB olan bireyler grup faaliyetlerinde bulunmak istemezler ya da sıkıntı oluşur
- Karşılarında bulunan bireyin duygu durumunun farkını göremezler
- Yaşanılan ağrılara duyarsızlık gösterebilirler
- Hayali oyunlar kuramaz ve hayali oyunları oynamakta güçlük yaşayabilirler

- Oynadıkları nesneleri işlevleri dışında kullanırlar
- Gelişimleri aksanlarından geride seyreder
- Var olan tehlikeyi fark edemezler
- Konuşmada ya da kendi ürettikleri anlamı olmayan sözcükler ile ilişki kurmaya çalışmaktadırlar
- Yüksek sestten ya da temastan hoşlanmazlar
- Basmakalıp hareketler sergilerler (Otsimo, 2017).

Otizm Müdahale

Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış olan çocukların, ergenlerin, yetişkinlerin ve ebeveynlerin yaşamları bir anda değişikliğe uğramakta, bu durum büyük bir ölçüde hayatlarını etkilediği açıklanmıştır. Böylece ebeveynler çocuklarının toplumda kabul görmesi ve bu sorun ile başa çıkmak için iyileştirme çabası vermeye başlamışlardır (Özeren, 2013).

OSB de birbirlerinden oldukça fazla farklı seviyelerde sorunla karşılaşmaktadır. Otizmin ana belirtilerini kolaylaştıracak bir iyileştirme henüz keşfedilememiştir. Otizmin tedavisi günümüzde eğitsel yaklaşım şeklinde gerçekleşmektedir. Problem davranışların azaltılması, sosyal etkileşimi artırma ve yeni beceriler kazandırmanın yolu eğitsel yaklaşımlardır. OSB'nin doğrudan bir ilacı olmasa da ilaç tedavisi, saldırganlık, öfke nöbetleri, hareketlilik nedenlerinden dolayı ilaç kullanımı gerekmektedir (Mukkaddes, 2017).

Tanılanın erken yapılmasının ardından çocuklar erken zamanda eğitim almaya başlar sürekli ve sıkı bir şekilde eğitim programı sayesinde gelecek zamanlarda ortaya çıkacak problemleri minimuma düşürüp akranları ile eğitim görmelerine fırsat verilmelidir (Aydın, Özgen,2018).

Otizm spektrum bozukluğunda en etkili eğitimi vermeye ilişkin şu öneriler sunulmaktadır:

- Verilecek eğitim, birey otizm tanısı aldıktan hemen sonra erken yaşta başlanması gerekmektedir.
- Uygulanacak eğitimin sık olması ve haftada en az 30 saat olarak verilmelidir.

- Öncelikle olarak çocukların birebir eğitim almaları sağlanmalı ve sonradan da grup eğitimi almaları sağlanmalıdır.
- Uygulanacak eğitimin durmadan ve devamlı olması gerekmektedir.
- Uygulanacak eğitimin çocukların gelişimsel özellikleri hususunu göz önünde bulundurarak hazırlanması gerekmektedir.
- Uygulanacak eğitim programında uygulamalı davranış analizine dayalı yöntem-tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bunlar; fırsat öğretimi, ayrıık denemelerle öğretim, etkinlik çizelgeleri, videoyla model olma, ipucu sunma ve geri çekilme, şekil analizi ve davranışa şekil vermedir.

OSB olan bireye uygulanacak eğitim müdahalesinin yanında tıbbi müdahalede uygulanmaktadır. Bu tıbbi müdahaleler; ilaç tedavisi, vitamin ve mineral tedavisi, diyet tedavisi, cıva tedavisi gibi tedavi yöntemleridir. Başka bir tedavi yöntemi olan terapi uygulaması daha fazla müzik terapisi, etkileşimsel oyun terapisi, duysal bütünleştirme terapisi ve sosyal öykü ile terapi bulunmaktadır. OSB olan birey için yapılması gereken müdahale gündeme geldiğinde bireyin gereksinim ve aile özellikleri göz önünde bulundurulmalı ve doğru olan bir program veya programlar hazırlanmalıdır (Şahin, 2018).

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Gelişimsel Özellikleri

Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylerin her biri birbirinden ayrı özelliklere sahip oldukları için farklı gelişimsel özellikler sebebi ile bu özellikleri oldukça geniş bir yelpaze olarak ele alınır. Otizmin belirtileri bazen bir bireyde çok fazla gözlemlenebiliyorken başka bireyde çok seyrek veyahut hiç karşılaşılamayabilir (Fazlıoğlu ve Yurdakul,2005).

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Dil Gelişimi

OSB çocuğı olan ebeveynlerin çocuklarının dil gelişimlerinde yaşanan gecikmeler ailelerin dikkatlerini ilk çeken belirtilerden biridir. OSB olan bireyler iletişim becerisi olarak dili kullanmada büyük ölçüde sıkıntılar yaşadıkları belirtilmiştir. Bireylerin dil ve iletişimdeki yetersizlikleri, konuşmada gecikmelerin yaşanmasına ya da hiç gelişmemesine sebep olmaktadır (Bodur, Soysal, 2004).

Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların %40'ında konuşma becerisi gelişim göstermeye bilir veya konuşma becerisi gelişim gösterse de dilin işlevsel biçimde kullanımı yok denecek kadar azdır. OSB' li bireylerin taklit becerisi oldukça zayıftır,

duydukları sesleri, gördükleri hareketleri taklit edemezler. Bu çocukların okul öncesi eğitim çağına geldiklerinde % 80’inde işlevsel iletişimin gelişmeye bileceği belirtilmiştir. OSB olan çocukların IQ’ su 70’in üstünde olanlar, 5 yaştan önce konuşma becerisi gelişmiş olanlarda ve anne çocuk arasındaki duygusal ilişkisi güçlü olan bireylerde ve özel eğitime erken yaşta başlayan bireylerde süreç oldukça güzel devam etmektedir. IQ’ su 50’nin altında kalan bireylerde sözel iletişim kurarken noksan olan ve klinik belirtilerin yüksek olmasında otizmin seyri endişe verici olabilir (Fazıloğlu, Yurdakul, 2005).

Tohum Otizm Vakfı (2017) OSB’li bireylerin dil gelişimi sürecinde yaşadıkları güçlüğü şu şekilde sıralamıştır;

- Çocuğun 2 yaşından büyük olduğu halde hiçbir kelime konuşamaması, 3 yaşına geldiğinde iki sözcükten oluşan cümleler kuramaması. Konuşmaya başladıktan sonra oldukça kolay bir gramer yapısını kullanarak ya da benzer yanırları yinelemeyi devam ettirmek biçiminde dil gelişimi becerisinde eksikliklerin meydana gelmesi.
- Yaşıtları ve başka bireylerle iletişim başlatma, sürdürebilme ve bitirme durumlarında güçlükler yaşamak ya da sadece ihtiyaç duyduğu zamanlarda konuşma gibi yetersizlikler sergilemesidir.
- Bireye yönlendirilen yönergeye uyması veya verilen görevi yerine getirmede yetersizlik gösterme.
- Bireyin karşısındaki kişiden işittiği sözcükleri yinelemesi.
- Bireyin sadece kendisinin anlayabildiği kelimeler söylemesi.
- Kişide anlamlı ses, hece, kelime oluşturmada çeşitlilik ve sıklığında da azlık ayrıca ünsüz seslerin ünlü seslere göre daha az sıklıkta ve nitelikte oluşturulmaması.
- Birey kendisi ile ilgili bir olayı anlatırken kendi ismini de kullanarak konuşması (Örneği, “muz istiyorum” yerine “Ayşe muz istiyor” demek).

Otizmli Çocukların Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

Otizm spektrum bozukluna sahip bireylerde genellikle sosyal beceri bünyesinde kabul gören sosyal iletişimin oyun veya başka becerilerde eksiklikler görüldüğü açıklanmıştır (Güven, Diken,2014). OSB’ li bireylerin sosyal iletişimdeki yetersizlikleri ustalara göre otizmin tanımlama durumunda ilk sırada yer almalıdır.

OSB olan çocuklarda yaşıtlarına oranla kolay ve karmaşık olan toplumsal beceriler daha ağır gelişmektedir. Normal çocuklar sosyal becerilerin sergilerken genellikle başka insanları taklit kullanarak kazanırlarken, Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların hayal kuramaması ve taklit etme yeteneğinin sınırlı olması bu duruma engel olduğu açıklanmıştır. Böylece bu çocukların toplumsal oyun oynama yeteneğinin de gelişim gösterememesine neden olduğu belirtilmiştir (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005).

OSB olan bireyler hayatlarının bütün aşamasında yaşları gereği gelişimsel olarak onlardan beklenen sosyal iletişimin yetersizlikleri ile yaşamlarını devam ettirirler. Bu bireyler bebeklik dönemlerinde anne ve baba ile iletişimlerinde okulda ve çevrede bulunan bütün insanlar ile iletişimlerinde güçlük çekmektedirler. OSB olan bireyler bebeklik dönemlerin gösterdikleri en önemli belirti, kendisi ile iletişim kurmakta olan birey ile göz teması kuramamasıdır. Bu bireyler sarılma, sevilme, öpülme gibi durumlar karşısında tepkisiz kalabildikleri gibi bazen de gösterilen bu durumlara karşı çok fazla tepki göstererek kendisine karşı gösterilen ilgiyi reddedebilirler. Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler okul zamanlarında yaşıtları ile ilişki kurma ve sürdürmede zorluk yaşayabilirler. Ayrıca bu bireylerin birçoğu korktuklarında ya da yaralanma durumlarında gülme gibi uygunsuz davranışlar sergileyebilir veya nedensiz yere öfke nöbetleri yaşayabildikleri görülmektedir (Bodur, Soysal, 2004).

Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuklar duygularını anlatmada güçlükler yaşayabilir ve aynı zamanda bu çocuklar karşılarındaki bireylerin duygu durumunu anlamada ve empati kurmada yetersizlikler yaşayabildikleri açıklanmıştır. OSB olan çocuklar bilişsel becerilerinin yetersizliği nedeni ile yaşıtlarının ya da başka bireylerin duyumsadıklarını ve düşüncelerini anlamada eksiklik yaşayabildikleri görülmüştür. Bu bireyler iletişim halinde oldukları bireylerin jest ve mimiklerini, ses tonlamalarını, verdikleri tepkileri anlamada güçlük çekerler. Durum bu ki bu çocukların toplumsal yaşamda sağlıklı etkileşimler ve iletişim kurmasının önüne geçmektedir (Özlü-Fazlıoğlu, Baran, 2004).

OSB olan çocukların sosyal becerisinin gelişebilmesi adına kaynaştırma uygulaması oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca öğretmenleri ile ebeveynlerin beklentisi, sergiledikleri olumlu tutumları ve süreçte direkt ya da etkinlikler ile etkin bir şekilde katılım göstermeleri çocuklarının sosyal becerisinin olumlu yönde ilerleme kaydetmesini sağlamaktadır (Bennett, Hay, 2007).

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Zihinsel/Bilişsel Gelişim

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ana sorunları zihinsel gelişimlerden dolayı olduğu düşüncesi vardır. Sözü geçen bu durumun öncelikli olarak dil ve iletişim becerilerinde probleme sebep olduğu daha sonra da duygusal ve davranışsal alanlarda eksikliklere neden olduğu düşüncesinde artışlar olmuştur (Darıca vd. 2005).

OSB olan çocuklarda bilişsel gelişim alanında yapılan araştırmalarda otizmi olan çocuklar iki gruba ayrıldığı açıklanmıştır. Normal zihinsel becerilere sahip olanlar yüksek işlevli olup, yetersiz zihin becerilerine sahip olanlar az işlevsel biçiminde anlatılır. Alan yazında yapılmış çalışmalarda otizm spektrum bozukluğu olan çocukların %40'nın 40-50 IQ (orta-derin mental retardasyon), çocukların %30'unun 70 ve üstü IQ skora sahip oldukları açıklanmıştır. Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların birden fazla alanda sınırlı yetenekleri olmasına rağmen şaşkınlık yaratacak bir biçimde birtakım alanlarda özel yeteneklere de sahip olabilmek ihtimalleri vardır. Örnek verecek olursak kimi zaman otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar konuşma sırasında güçlük yaşarken şarkılar söyledikleri ve enstrüman aleti çalabildikleri görülmektedir. Azda olsa küçük yaşlarda bazen otizm spektrum bozukluğu olan çocukların okumayı öğrendiği ancak okuduğunu anlayamama durumu olduğu ya da sayılar ve sayısal ilişkiler üstünde özel yeteneklere sahip olabiliyorlarken bazı zamanlarda da bu çocuklar sayı sayarken sayı sıralamasını düzgün yapamayabilirler (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005). OSB olan çocuklardan bir kaç bu biçimde olumlu yetenekler sergilerken bir kaç da yaşıtlarına oranla bilişsel gelişimleri sırasında noksanlıklar yaşadıkları açıklanmıştır. Bu konu hakkında Kanner ve onun zamanında ki bireyler ya da klinik tedavisindeki profesyoneller otizm spektrum bozukluğu olan çocukların üstün hafıza ve müzik yetenekleri göstermeleri olağanın dışında bazen özel becerilere sahip olmaları yanlış yorumlarla yapılarak çocukların normal ya da üstün yetenekli gizil güçlerinde değerlendirildiği açıklanmıştır (Yumak, 2009).

Tohum Otizm Vakfı (2017) Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların yaşıtlarına oranla bilişsel yetenekleri konusunda eksiklik olmasından dolayı düşük bilişsel işlevlere sahip olabiliyorlar. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır;

- Bulundukları sınıf ortamında ve sınıftaki etkinlikler sırasında dikkatlerini verme ve devamlılığını sağlamada sınırlılık göstermeleri.
- Bireyin kendi davranışının kontrolünü sağlama, takip etme ve davranışlarını anlama yeteneğinin kullanılmasında sınırlılık yaşamaları.
- Derslerinde onlardan beklenenin altında bir akademik performans göstermeleri.
- Problem çözümünde dört işlemi yapmada sınırlılıklar yaşamaları.
- Okuduklarını anlama, tahlil etme ve güzel okunaklı yazı yazma sırasında problem yaşamak.
- Bellek işleyişleri sırasında sınırlılıklar yaşamalar.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Psiko-motor Gelişim Özellikleri

Kullanılan motor kelimesi hareket anlamına gelmektedir. Bireyin beden gelişimi rahimde başlar ve dünya ya geldikten sonra hız bir biçimde ilerleme göstermektedir. Vücut gelişimi refleks olarak bireyin hayatı süresince bazen refleksler ise bilinçli bir kullanımla süreç içerisinde motor becerilerine dönüştüğü açıklanmıştır (Odabaş, 2016).

OSB olan çocuklar fiziki görünüş olarak akranları gibi normal bir dış görünüşe sahiptirler ancak motor becerileri gelişirken değişiklikler ve gecikme durumları yaşandığı belirtilmiştir.

Verilen yönergeye çocuklar uygun olarak belirlenen hareketlerini sergilemekte ve hareketleri hızlı olarak yapmada zorlanabilirler. Bu duruma örnek verecek olursak; kâğıt kesme, ipe boncuk dizme gibi ince motor becerisi gerektiren durumlarda güçlük yaşadıkları görülmektedir. OSB olan çocuklarda gözlenen eksiklikler motor koordinasyon sorunları ile ilgili olduğu açıklanmıştır (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005). Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuklara yönelik yapılan eğitim ana motor becerisini desteklemek ve egzersiz faaliyetlerini devamlı yerine getirmek psiko-motor becerisinin hazır bulunuşluk düzeyinin olumlu bir şekilde etkileyebilmektedir.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerin Eğitim Hakkı

Özel eğitime ihtiyacı olan kişiler arasında bulunan otizm spektrum bozukluğu olan bireyler özel eğitim okulu veya sınıflarından yararlanabilecekleri gibi bu ortamlarda yararlanamayan çocuklar için 573 sayılı kanunun hükmünde kararnamenin 24.Maddesi gereği “Resmi ve özel okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okulları ile

yaygın eğitim kurumları; kendi çevrelerinde bulunan özel eğitim gerektiren kişilere, özel eğitim hizmeti sağlamak ile yükümlüdür” kaynaştırma uygulamasından yararlanır.

OSB olan insanlara yönelik ulusal hareket planı doğrultusunda Özel Eğitim Hizmet Yönetmeliğinin 2014 yılında ki bulgularına bakıldığında ülkede ilköğretim yaşında otizm spektrum bozukluğu tanısı almış birey sayısı 16.837 olarak açıklanmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2016) Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin eğitim aldığı kurumları aşağıdaki gibi sıralamıştır;

- Özel eğitim uygulama merkezi-OÇEM
- Özel eğitim iş uygulama merkezi
- Kaynaştırma ve bütünleştirme sınırları
- Özel eğitim sınıfı olarak belirlenen ve ayrı yeten rehabilitasyon merkezlerinde de destek eğitim görmektedirler.

Otizm spektrum bozukluğuna sahip öğrenciler için MEB eğitim aldıkları zamanlarda uygulanan eğitim müfredatını şu şekilde açıklamıştır:

- Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Çocukların Eğitim Programı
- 36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı
- İlköğretim Okul Programı
- İlköğretim Okul Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olan Çocuklar Eğitim Programı
- Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı
- Öğretmenler Tarafından Hazırlanacak Kaynaştırma, Birebir ve Grup Eğitim Programları (Parlar, 2019).

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için belirtilen yasal hakların içinde gelişim ve yeterlilikleri için en iyi biçimde en az sınırlandırılacakları ortamda eğitim görme hakkının verildiği insandır.

Kaynaştırma Eğitimi ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için etkili olacağı fikri ve sunulan genel eğitim sınıf ortamlarında yaşlıları ile birlikte eğitim alma fikri bu çocukların eğitimleri adına önemli bir yer edinip, çokça uygulandığı açıklanmıştır. Sunulan bu fikrin zemini bu

günlerde birçok ülkede özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin normal eğitim ortamlarında eğitim almalarına

fırsat sunan ve destek olan yasal maddeler bütünüdür. Belirtilen yasalara göre gerekli görülen normal eğitim ortamlarında konumlandırılan otizm spektrum bozukluğu tanısı almış öğrencilerin eğitim aldıkları zamanda ihtiyaç duyulan durumda destek eğitim hizmetini sınıf ortamında ve sınıf dışı ortamlarda görmesi sağlanmaktadır (Sucuoğlu, 2013).

OSB olan çocukların normal eğitim ortamlarında eğitim öğretimlerine devam edebilmeleri için yasal düzen dışındaki bu alanda yapılan çalışmalar ile de destek sağlanmalıdır. Yapılmış olan çalışmaların çoğu kaynaştırma uygulamasının otizm spektrum bozukluğu olan çocukların gelişim alanlarına destek sağlandığı açıklanmıştır. Eğitimlerini ayrıştırılmış ortamlarda gören öğrencilere göre kaynaştırma sınıfı ortamında eğitim gören otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin özgüven duygularının toplumsal ilişkilerinin ve hayat standartlarını daha çok iyileştireceği söylenebilir. Ayrıca daha çok faaliyete katılım göstermeleri bakımından kaynaştırma eğitiminden faydalanmaktadırlar. Kaynaştırma uygulamasında bariz bir biçimde yüksek fonksiyonlu olması otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kazanımlarında da artış olmaktadır (Lermi, 2016; Sucuoğlu, 2013; Işık, 2018).

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kaynaştırma eğitimi almalarında bazı güçlüklerle karşılaştıkları yapılan araştırmalarda açıklanmıştır. Bu öğrencilerin aldıkları derslerin konularının bazılarında güçlük yaşadıkları, özellikle dil becerisi alanında akranları ile beraber öğrenmekte zorluk yaşadıkları için birebir eğitime ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitimlerinde yaşatlarının onları kabul görmeyebilirler. Eğitim sürecinde bu tür güçlüklerle karşı gerekli önlemler alınması gerekmektedir. Ebeveynler, sınıf öğretmeni ve özel eğitim öğretmenin beraber hareket etmeleri onların başarıya ulaşmalarını sağlar (Girli, Atasoy, 2012; Sucuoğlu, 2013; Rotheram-Fuller, vb. 2010).

Kaynaştırma eğitimi otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin başka çocuklar ile beraber eğitim görmesi sınıf öğretmenleri ve okul müdürlerinde kaygı yaratmaya sebep olabilir. İşte bu kaygının üstesinden okulda ve sınıfta otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler adına gerekli olan düzenlemenin yapılması, yararlı

öğretim programları, stratejileri ve ebeveynlerin de destekleriyle beraber üstesinden gelinerek aşılabılır.

Kaynaştırma Uygulamaları

21. yüzyılda demokratikleşme adına atılan adımlar ile insanların eşit şartlara ulaşmasının gerekliliği ve önemi ortaya konmaktadır. Eşit şartların sağlanması adına atılacak en önemli adım eğitim alanında olmalıdır. İnsanların eğitim hakkı; eşit şartlarda eğitim alma gerekliliği ve bu gerekliliğin kabulü, eğitim alanında türlü uygulamalar ile yer bulmuştur. Eğitim alanında ki çeşitli uygulamalardan biride kaynaştırma eğitimidir. Kaynaştırma eğitimi uygulamaları; özel eğitime gereksinim duyan insanların eşit şartlarda eğitim alması ve kişisel gelişimi için imkanlar sağlamaya yönelik uygulamalardan oluşmakta (Kargın, 2004).

Özel eğitime gereksinimi olan insanların ihtiyaçlarına uygun özel eğitim almalarının yanında, normal gelişim gösteren insanlar ile eğitim alarak eşit sosyal şartlara sahip olmaları gereklidir. Böylece kaynaştırma eğitiminin önemini ve gerekliliğini ortaya çıkarıyor (Atıcı, 2014).

Kaynaştırma Eğitimi

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin, normal gelişim gösteren akranlarının eğitimine devam ettikleri eğitim kurumlarında akranları ile birlikte ve gerekli görüldüğü zaman kendine ve sınıf öğretmenine destek eğitim hizmetleri sunan eğitim uygulamasına kaynaştırma denir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006:29)

Kaynaştırma, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların yarı veya tam zamanlı olarak genel eğitim birimlerinde kısıtlayıcı ortamın azaltılması unsuru ile normal gelişim gösteren öğrencilerle eğitim almalarıdır. Kaynaştırma eğitiminde öğrenci ve öğretmenlerin gereksinim duydukları destek hizmetleri hazırlamaktadır (Gürgün, 2005)

Özel gereksinimli çocukların kaynaştırma eğitimi aldığı ortamlarda kendisini ortama ait hissetmesi gereklidir. Aidiyet duygusunun yanı sıra özel gereksinimli çocuğun kendini değerli hissedeceği bir şekilde düzenleme yapılması gereklidir.

Oluşturulacak programlar özel gereksinimli çocuğun ihtiyacını karşılamalıdır. Var olan mevcut program da yeniden düzenlenmelidir. Gerek görülen öğretim yöntem ve teknikleri uygulamalı, sınıf içerisinde ve sınıf dışında da gerekli duyulan destek hizmetler karşılanmalıdır (Batu, 2008).

Dünyada Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Alanyazında 16. yy'a kadar Dünya' da özel gereksinimli insanların eğitimine yönelik çalışmaların var olmadığı görülmektedir. İlkçağlarda engelli insanlar ihmal ve istismar edilmek sureti ile toplum tarafından dışlanmıştır. Normal olarak anılan insanlardan gerek fiziki özellikleri gerekse sergiledikleri davranışları bakımından farklılık gösteren insanlardan kaçınılmıştır. Tarihte Hristiyanlığın kabulü ile birlikte engelli insanlar kilise tarafından acınarak koruma altına alınmış ama bu insanların insan olmadığına dair düşüncelerde hiçbir değişiklik olmamıştır. Özel gereksinimli insanların eğitimi için düzenli çabaların ilki 1760 yılında Fransa'da bulunan işitme engelli çocuklar için açılan okullar ile görmemiz mümkündür. Ayrıca daha sonra ABD' de işitme engelli çocuklar için 1817 yılında bir okul faaliyete girmiştir (Bilen, 2007).

Farklı engel gruplarına yönelik eğitim kurumlarının sayısı 1900'lü yılların başında hızla artış göstermiştir. ABD'de ve birçok Avrupa ülkesinde özel gereksinimli çocuklar için devam ettirilen hizmetlerin özel eğitim kurum ve kuruluşlarına verildiği yıllar bu yıllardır (OECD, 1995). Bu dönemde özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların normal eğitim kurumlarında eğitim göremeyeceği düşüncesi vardı. Özel gereksinimli öğrenciler için en iyi eğitim ortamının özel olarak eğitilmiş öğretmenler ve özel düzenlenmiş çevrede verilen tam zamanlı özel eğitim okulları olduğu düşünülürdü. 1900'lü yıllara kadar geçen bu sürede Amerika'da özel gereksinimli insanlar için yeterli eğitim hizmetleri bulunmadığından, bu insanlar genel eğitim sınıflarında eğitim almışlardır. Genel eğitim sınıflarına konumlandırılan bu çocuklar sınıf öğretmenlerinin çabaları ile eğitim hayatlarına devam etmişlerdir. Eğitim sürecinden yararlanamayacağı ve normal çocuklara zarar vereceği gerekçesi ile bu öğrenciler eğitimden yoksun bırakılmıştır (Lewis ve Doorlag, 1999; Mastropieri ve Scruggs 2000). Bu dönemde eğitim ve bakım tartışmaları birlikte ya da ayrı eğitim tartışmalarının daha fazla ön plandaydı. Kaynaştırma uygulamasının ilk örneği 1913 yılında görme engelliler için başlayan eğitim uygulamasıdır. Uygulama sürecinde görme engelli çocuklar günün belli saatlerinde akranları ile aynı sınıfta eğitim alırken kalan sürede engel türüne göre özel bir sınıf ortamında bulunuyorlardı. İngiltere'de 1928 yılında alınan genel ve özel eğitim okullarının birlikte çalışmalarını belirten karar ile kaynaştırma uygulaması açısından önemli bir gelişme olmuştur. 1944

yılında uygun olan öğrencilerin normal eğitim veren sınıflarda eğitim almaları düşüncesi de bir yasa ile kabullenilmiştir (Lindsay, 2003).

Dünya’ da kaynaştırma uygulamaları konusunda en hızlı ve dikkat çekici gelişmelerin meydana geldiği dönem 1960’lardan bugüne kadar geçen süre olarak bilinir. Kaynaştırma uygulamasının ortaya çıkmasının en önemli nedeni özel eğitim sınıflarında uygulanan eğitimle ilgili yaşanan sorunlar ve özel eğitime yapılan eleştirilerin artış göstermesi olarak gösterilebilir. Dünya üzerinde 1900’lü yılların ortasına kadar geçen sürede kabul gören özel eğitim sınıflarının amacı özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin normal gelişim gösteren yaşlıları ile aynı okulda engel türüne göre bölünmüş sınıflarda eğitim almalarını sağlamaktır. Yapılan bu uygulamanın bazı yönden engelli öğrencileri normal gelişim gösteren akranları ile kaynaştırıldığı düşüncesi vardı. Özel gereksinimli öğrencilerin ders aralarında, ders dışında ki faaliyetlerde ve uygun olarak görülen öğrencilerin bazı ders saatlerinde akranları ile kaynaştırılması amaçlanmıştır. Hatta özel eğitim sınıflarında; özel çalışman, uygun araç, fiziksel ortam ve uygulanan program bakımından özel gereksinimli çocuklar için hazırlanması bu çocuğun, bu ortamlardan daha çok yararlanacağı düşüncesine kapılmalarına imkân sağlamaktadır. Yalnız çok fazla yönden olumlu olarak görülen özel eğitim sınıflarının uygulandığı sürede beklentiyi karşılamadığı gibi beraberinde birden fazla sorunu da doğurduğu görülür. Ayrıca özel eğitim sınıflarının bazı yönden kaynaştırma ile sonuçlanmadığı görüldü. Bilakis genel eğitim kurumlarında, özel eğitim sınıfı öğrencilerinin engeli olan ve engeli olmayan şeklinde ayrıştırılarak bu sınıfların okulun istenmeyen en kötü yerlerine yerleştirilmiştir. Özel eğitim sınıflarının engelli öğrencileri ders dışı etkinliklerden de mahrum bırakılmıştır. Okulların bazılarında ise ders aralarını, beslenme saatlerini ve tören saatlerini ayırarak özel eğitim sınıfındaki özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların birbirlerinden aksi yönde etkilenmelerinin önüne geçmeye çalıştığı görülmüştür. Hatta özel personeler, uygun materyal desteği ve program bakımından özel gereksinimli öğrencilere yarar sağlayacağı beklentisi de uygulamada beklentiyi karşılamamıştır. Böyle bu sınıflarda eğitim alan özel gereksinimli öğrencilerin tam zamanlı özel eğitimde değil normal gelişim gösteren akranları ile etkileşim içerisinde olacakları eğitime ihtiyaçları olduğu anlaşılmıştır (Lewis ve Doorlag, 1999).

1960'lı yıllarda kaynaştırma uygulamaları, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin özel eğitim kurum ve kuruluşlarında eğitim almaları ile ilgili yapılan eleştiriler ve mahkemelere taşınan davalardan sonra 1970'lerden sonra birden fazla ülkenin yasasında yer almıştır. 1971'de İtalya'da, 1974'de İngiltere'de, 1975'de Amerika ve Fransa'da yürürlüğe konan yasalar ile özel eğitime ihtiyacı olan çocukların gelişimleri normal olan yaşlıları ile aynı ortamlarda eğitim almalarının yasal olarak kabul edildiği görülmüştür (OECD, 1995).

1975 yılında ABD'de Tüm Engelli Çocukların Eğitim Yasası (Education of All Handicapped Children Act, PL 94-142) kabul edilmiştir. Yasa, okul çağında ki özel gereksimli çocukların uygun eğitim hizmetlerinden faydalanması amaçlanır. Kabul edilen bu yasa ile engelli bireylerin eğitimine yönelik önemli kararlar alınmıştır.

Kararların bazıları şunlardır:

1. Bütün çocukların para vermeden ve gerekli uygun görülen eğitimden yararlanma hakkı vardır. Okullar özel gereksinimli öğrencileri kabul etmekle yükümlüdürler.
2. Değerlendirme süreci her türlü din, dil, ırk ve kültür ayrımından uzak gerçekleştirilmeli. Ayrıca tek ölçek kullanılarak yapılan değerlendirmelere güvenilmeyeceği belirtilmiştir.
3. Özel eğitim hizmetlerinden yararlanmasına karar verilen her çocuğun eğitiminin; nerde, ne kadar süre ile, ne amaçla ve kimin tarafından yapılacağını yasal olarak güvenceye almak adına BEP hazırlanacaktır.
4. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanmasını sağlayacak en az kısıtlayıcı ortama yerleştirilmeleri sağlanacaktır.
5. Karma eğitim uygulanacaktır.
6. Özel eğitime muhtaç kişiler yasal itirazlarını yapabileceklerdir.

1975 yılında ABD'de kabul edilen yasadaki engelli çocukların en az kısıtlayıcı ortamda ücretsiz eğitim almalarına ilişkin haklar daha da genişletilerek yine ABD'de 1990 yılında Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimi Yasasında (IDEA PL 101-476) ve 1997 yılında çıkan yasada (PL 105-17) açıklanmıştır (Stainback ve Stainback, 1996).

Türkiye’de Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Türkiye’ de özel eğitim alanında yapılan ilk uygulama 1889 yılında olmuştur. Bu uygulamanın ilk örneği İstanbul Ticaret Mektebi yapısında açılan işitme engellilere eğitim veren okuldur. 1890 yılında aynı okulda görme engellilere eğitim vermeye başlamış fakat 30 yıl süreden sonra bu uygulama sona ermiştir (Dönmez, 1993; Özsoy,1988). Özel bir dernek 1921 yılında İzmir’de Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu’nu kurmuşlardır. Daha sonra 1924 ve 1950 yılları arasında Sağlık Bakanlığı’na hizmet sunan bu okulun yöntemini 1950 ‘de Millî Eğitim Bakanlığı’na aktarılmıştır.1952 yılında okulun görme engelliler bölümü Gazi Eğitim Enstitüsü’ne aktarılmıştır (Başbakanlık, 2000). Ayrıca Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde olan kurum ve kuruluşlar da daha fazla bakım hedeflenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığına 1950 yılında devredilen planlama ve uygulama hizmetleri ile özel eğitim daha çok bir eğitim sorunu olarak görülmeye başlandı. (Akçamete ve Kaner, 1999).

Cumhuriyetin kabulü ile eğitim öğretime önem artmıştır. Sınıf ve cinsiyet ayrımlarının ortadan kalkması için görüşler dikkate alınmaya başlanmış fakat özel eğitimde hiçbir gelişme olmamıştır (Özyürek, 2004). Özel eğitim için personel yerleştirme konusunda 1950 yılından sonra gelişmeler yaşanmış Gazi Eğitim Enstitüsü yapısında Özel Eğitim Şubesi açılmıştır. Okula 40 öğrencinin kaydı yapılmıştır. Fakat 1955 yılında iki dönem boyunca mezun verildikten sonra bu bölümün kapatıldığı görülmüştür. (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1987).

1956 yılında çıkarılmış olan 6660 sayılı yasa; üstün yetenekli ve üstün zekalı olan çocukların devlet aracılığı ile yetiştirilmesi için gerekli önlemlerin alınmasının gerekli olduğu kabul görüştür. 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” 1957 yılında yürürlüğe geçmiştir. Bu kanunun 22. maddenin kararı ile korunmaya muhtaç olan çocuklardan özel eğitime ihtiyaç duyan olanlar için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından önlemler alınmasının gerekliliği açıklanmıştır (Şura Raporu, 1999).

1991 yılında 1.Özel Eğitim Konseyi toplanmış ve kaynaştırma uygulamasının yaygınlaşması ve gündüz saatlerinde öğretimin yapılması adına karar verilmiştir. Hatta program dahilindeki öğrencilerin aldığı eğitimin birebir olacak şekilde planlanması ve bu eğitimin alanında profesyoneller tarafından verilmesi kararının kabul gördüğü belirtilmiştir. 1997’ de kabul edilmiş olan 573 sayılı Kanun

Hükmünde Kararname, 1990'lı yılların özel eğitim alanı ile ilgili en önemli gelişmedi. Bu kararnamede kaynaştırma “Özel eğitime ihtiyacı olan insanların eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranlarıyla birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür” biçiminde tanımlanmıştır (MEB, 2000). Kanun Hükmünde Kararname ile kaynaştırma uygulamalarında yaygınlaşma olmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 18.01.2000 tarihinde yayınlanması ile kaynaştırma eğitime yönelik en önemli gelişmenin adımı atılmış olur. Bu yönetmelik, kaynaştırma eğitime yönelik gereken psikolojik, sosyal ve fiziksel ortamın özel gereksinimli çocukların gereksinimlerini giderebilecek biçimde kaynaştırma eğitiminin verildiği kurum ve kuruluşlarda hazırlanmasının gerekliliği ifade edilmiştir (Eripek, 2003).

1995 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim merkezi sayısı 20 iken 2008 yılına bakıldığında ise bu sayının 1800'e ulaştığı açıklanmıştır. Özel gereksinimli bireylere bu eğitim merkezlerinde aldıkları ek eğitim ile birlikte, genel eğitim veren normal okulların akranlarına ait sınıflarda da eğitim almaya devam etmekte. Böylelikle devam eden kaynaştırma eğitimin yaygınlaştırılması adına çalışmalar devalı olarak sürmektedir (Sığırtmaç ve Gül, 2010).

Kaynaştırma eğitiminin temel felsefesi; eğitimde durum eşitliği ve normalleşmeden ilham alarak ve özel gereksinimli bireylerin engel türüne-derecesine göre eğitsel ve sosyal olarak bütünleştirip sunmaktır (İzci, 2005).

Kaynaştırma Eğitiminin İlkeleri

Özel gereksinimli insanların normal eğitim kurumlarında akranları ile birlikte eğitim almaları kaynaştırma eğitiminin tanımlanmasında yeterli gelmemektedir. Hatta çevrenin düzenlenmesi ve eğitsel uyarlamaların yapılması hedeflenmelidir. Bütün ölçütleri ile birlikte kaynaştırma eğitiminin ilkelerinin de yerine getirilmesi gereklidir. Kaynaştırma eğitime yönelik ilkeler şu şekilde sıralanabilir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

- Genel eğitime yönelik eğitim kurumlarında, okul müdürünün, okul çalışanlarının ve diğer personellerin özel gereksinimli öğrenciyi desteklemesi ve sahiplenmesi gerekmektedir.

- Özel eğitime ihtiyacı olan birey, sınıf içinde eğitim aldığı öğretmenleri tarafından doğru bir tutum ve davranış ile karşılanmaları gerekir.
- Eğitim alınan sınıflar, öğrenmeyi kolaylaştırmak ve öğrencilerin hepsinin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde oluşturulması gerekmektedir.
- Genel eğitim sınıfında bütün çocukların etkinliklere dahil edilmesi, birlikte öğrenme ve oynama imkanları sunulmalıdır.
- Sınıftaki mevcut normal gelişim gösteren öğrencilere, özel eğitime gereksinimi olan bireye yönelik doğru bilgilendirme ve gerekli pedagojik desteğin sağlanması gereklidir.
- Özel eğitime ihtiyaç duyan birey ve öğretmenleri, ihtiyaçlara yönelik destek sunan özel eğitim hizmetlerinden yararlanılması sağlanmalıdır.
- Normal gelişim gösteren öğrenciler de dahil olmak üzere sınıfta ki bütün öğrencilerin velileri ile iş birliğinin sağlanması gerekmektedir.

Kaynaştırma eğitiminin ilkeleri doğru ve tam şekilde uygulandığında kaynaştırma eğitimi verimli bir şekilde hedefine varacaktır. Özel eğitime ihtiyacı olan birey, normal gelişim gösteren öğrenciler ile beraber akademik eğitimi eşit şartlarda sunarken kaynaştırma eğitimi ile özel gereksinimli bireyin topluluk tarafından kabul görmesi ve normalleştirme de başarıya ulaşmıştır.

Kaynaştırmaya Yönelik Öğretmen Eğitiminin Önemi

Kaynaştırma eğitiminin başarılı bir şekilde tamamlanması için öğretmenlerin konu ile ilgili tutumları belirleyici bir görev olduğu görülmektedir. İnsanoğlunun tutumlarını oluşturan birden fazla faktör vardır ve ayrıca doğası gereği birey farklı olan her şeye karşı önyargı ile yaklaşır. Özel gereksinimli insanlara karşı gösterilen ön yargıları ortadan kaldırmak için atılması gereken ilk adımın öğretmenleri bilinçlendirmek olduğu olarak açıklanmıştır. Bütün bireylerin eğitim hakkı olduğunun bilincinde olan bir öğretmen toplumsal bilinç çerçevesinde davranış sergileyecektir. Eğitimin amaçları arasında bireyleri hayata hazırlamada yer almaktadır. Okul ortamını ve sınıf ortamını oluşturan faktörlerin farklılık seviyesi bütün öğrenciler üzerinde öğrenme ve tutum yelpazesi oluşturacağı açıklanmıştır. Bu konuda gerekli ve yeterli eğitimi almamış olan öğretmenler özel gereksinimli kişilere karşı olumsuz tutum sergilerler. Ayrıca öğretmenlerin tutumları birçok değişkenden etkilendiği açıklanmıştır.

Haring (1956) özel eğitime ihtiyacı olan bireyin ihtiyaçlarına göre özel eğitim öğretim yöntem ve teknikleri bakımından yeterli bilgi ve beceriye sahip öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde daha etkili oldukları belirtilmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerin öğretmenleri tarafından kabul görmesi yaşlıları tarafından da kabul gördüğü ve benimsendiği ifade edilmiştir. Kaynaştırma uygulaması sürecinde güçlü bir eğitim zemini inşa edilmesi için sürece ilişkin düşünce ve tutumların olumlu olması gerektiği açıklanmıştır (Sucuoğlu, Kırgın 2008). Fakat yapılmış olan birçok araştırma, normal eğitimde görevli öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik olumsuz tutumlar sergilemektedirler (Batu, Kırcaali-İftar, 2016). Kaynaştırmaya ilişkin öğretmen görüşleri ile ilgili çalışmalara örnek olarak; Smith, Polloway, Patto, Dowdy, 1995; Giangreco, Dennis, Cloninger, Edelman ve Schattman, 1993; Link, 1991 gösterilebilir. Bu yapılan çalışmalarda, sınıf öğretmenlerinin ilk başlangıç aşamasında kaynaştırmaya yönelik olumsuz bir bakış açısında oldukları ancak süreç içinde özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin öğrenme sürecinde edindiği görevin farkındalığının artması ile sürece ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciye ilişkin olumlu tutumlar geliştirdikleri belirtilmiştir (Batu, Kırcaali-İftar, 2016). Bütün öğretmenlerin lisans eğitimi alırken özel eğitim alanında da yeterli düzeyde eğitim alması gereklidir.

Kaynaştırma ile İlgili Öğretmen Mesleki Yeterlilikleri

Öğrencilerin eğitim sürecinde başlıca role ve sorumluluğa sahip kişidir öğretmen. Öğrencilerin eğitimleri boyutunda eğitim programlarının tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması ayrıca öğrencilerin gelişmesi içinde gerekli gayretin gösterilmesi gibi birden fazla görev ve sorumluluğu öğretmenler üstlenmektedir. Öğretmen teoride çok donanımlı olsa da, çok hazırlık yapsa dahi teorideki gayretin pratiğe aktarılması süreçte belirleyici olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle öğretmenin takınacağı tavır, öğrencisi ile ilişkisini direkt olarak etkilediği gibi bu sürecin gelişmesinde büyük rolü olduğu görülmüştür. Öğretmenin tutumu kaynaştırma eğitimi hususunda daha da çok ciddi bir role sahip olduğu açıklanmıştır. Bu sebeple kaynaştırma eğitimde görevli bir öğretmenin başlıca sergilemesi gereken tutum ve sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır (Kargın, 2004):

- Her zaman sınıf içinde kontrolü sağlamalı,
- Öğrencilere her zaman destek olmalı ve destekleyici bir tavırla yaklaşmalı,
- Öğrencilere her zaman güven vermeli,

- Özel gereksinimli öğrencileri sahiplenici ve kabul edici bir tutumda olmalı.

Kaynaştırma Eğitimin Türleri

Özel gereksinimli öğrencilere uygulanan kaynaştırma eğitimi, öğrencinin durumuna ve gereksinimine bağlı olarak üç farklı türde uygulanmaktadır.

a) Tam Zamanlı Kaynaştırma

Tam zamanlı kaynaştırma uygulamaları özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin kaydının normal sınıfa yapılarak bütün gün akranları ile birlikte aynı ortamda-sınıfta, normal sınıf öğretmeninin eğitim aldığı kaynaştırma uygulaması olarak tanımlanır.

Tam zamanlı kaynaştırma uygulamaları özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitim sürecinin hepsini normal akranları ile beraber geçirmesi demektir. Tam zamanlı kaynaştırmanın uygulanabilmesin diye özel gereksinimli öğrencinin ihtiyaçlarının hafif düzeyde olması gerekir. Özel gereksinimli öğrencinin ihtiyacının hafif olması normal gelişim gösteren akranları ile sürekli eğitim alabilmesinde bir engel teşkil etmemekte. Böylece tam zamanlı kaynaştırma uygulanabilmekte (Metin, 2015).

Özel gereksinimli öğrenci tam zamanlı kaynaştırma uygulaması sırasında, öğretmen özel eğitim danışmanından yardım almakta. Bu alınan destek; problem davranışlara yönelik stratejilerin geliştirilmesi, eğitim-öğretim sürecinde gerekli düzenleme ve öğrenciyinin kabul görmesi sağlanmalıdır. Özel eğitim danışmanı, öğrencinin gereksinimlerine yönelik sınıfın fiziki şartlarının ve kullanılacak eğitim araç-gereçlerinin iyileştirilmesine destek verilmesi gerekmektedir. Kaynaştırma uygulamalarının başarılı olabilmesinde özel eğitim danışmanının sınıf öğretmenine verdiği destek oldukça önemlidir. Böylece öğretmen kaynaştırma eğitimiyle ilgili bilgi ve beceri kazanarak özel gereksinimli öğrenciye ve normal gelişim gösteren akranlarına daha aktif eğitim verebilmektedir. Bu sadece genel eğitimin başarısı da artmaktadır (Dikici- Sığırtmaç ve Deretarla- Gül, 2014).

b) Yarı Zamanlı Kaynaştırma

Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamaları, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin kaydının özel eğitim sınıfına yapıldığı, öğrencilerin başarı gösterebileceği derslerde kaynaştırma sınıfında ders gördüğü kaynaştırma eğitim türüdür.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireye bilhassa akademik açıdan başarı kat edeceği ve uyum gösterebileceği derslerde kaynaştırma uygulamasına dahil edilmesi gerekmektedir. Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamaları akademik olarak düşük başarı gösteren öğrencilere uygulanmakta, böylelikle akademik başarısının artmasının yanında sosyal gelişimi ve iletişim becerisi kazanması amaçlanmaktadır (Dikici-Sığırtmaç-Deretarla-Gül, 2014).

Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamalarında, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin gelişimi normal olan öğrenciler ile aldıkları eğitimin bir bölümünü geçirmektedirler. Eğitim sürecinin kalan bölümünü özel eğitim alma olanağı sunuluyor ve başka sınıf ortamında tamamlamasıdır. Yarı zamanlı kaynaştırma uygulamalarında özel eğitime ihtiyaç duyan birey, özel eğitim kurumuna kayıtlı olarak aynı zamanda akranları ile eğitim gördüğü kurumda sürekli olarak kaydı bulunmamaktadır. Bu aldığı eğitim sürecinin ne kadarını özel eğitim sınıfında ne kadarını akranları ile geçireceğini özel ihtiyaç derecesine ve öğrencinin kat edeceği gelişime bağlı olarak değişiklik gösterecektir (Metin, 2015).

c) Tersine Kaynaştırma

Tersine kaynaştırma uygulamaları, ilköğretim programının uygulandığı özel eğitim kurumlarında eğitim alan, yetersizlikleri olmayan çocukların özel gereksinime sahip öğrenciler ile aynı sınıf ortamında eğitim almaları yoluyla yapılan kaynaştırma türüdür. Bu uygulamada sınıfta bulunan öğrencilerin 5'i özel öğrenciyken okul öncesi eğitimde en fazla 14, ortaöğretim ve ilköğretimde 20, yaygın eğitimde 10 öğrenciden oluşmaktadır (MEB, 2010).

Tersine kaynaştırma uygulamaları, normal gelişim öğrencilerin özel eğitim sınıflarına dahil eden bir uygulamadır. Özel eğitim sınıf ortamlarında eğitim gören özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin normal akranlarını rol model almaları amaçlanır. İlgili uygulama özel eğitim sınıfında eğitim yapan öğretmene destek olmaktadır. Normal gelişim gösteren akranların özel eğitim sınıflarına ne sıklıkla, hangi zamanlarda, hangi ders ve hangi faaliyetlere dahil edileceği farklılık göstermekle birlikte gerekliliğine de bakılarak düzenlenmektedir (Metin, 2015).

Kaynaştırma Uygulamalarının Yararları

Özel gereksinime sahip öğrencilerin genel eğitime katılmasının bu çocuklara birden çok yararı vardır. İlk olarak özel gereksinime sahip öğrenciler normal gelişim

gösteren akranları ile aynı ortamda bulunarak okulda yapılan normal etkinlik ve faaliyetlerden yoksun bırakılmamaktadır. Ayrıca etiketlenmeye de maruz kalmamaktadırlar. Alanyazında araştırmalar özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma uygulamaları ile akademik açıdan başarılarında da artış olduğu görülmektedir. Mevcut olan gelen eğitim programları öğrencinin ihtiyacına göre bireyselleştirildiğinde ve destek öğrenciye yapıldığı gibi ilgili öğrencilerin öğretmenlerine de temin edildiğinde başarı daha mümkün olmaktadır. (Leinhardt ve Pallay, 1982; Madden ve Slavin, 1983; Schult ve diğerleri, 1990).

Kaynaştırma uygulmasının özel gereksinime sahip öğrencilere yararlı olduğu gibi bu insanların ailelerine de yararları vardır. İlişkili olarak ilgili öğrencilerin öğretmenlerine ve normal akranlarına da faydalı olmaktadır (İmrak, 2009).

a) Özel Gereksinimli Bireylere Yararları

Özel gereksinime sahip bireylere verilen eğitim faaliyetlerinin amacı ilgili çocukların mevcut bozukluklarının engele dönüşmesinin önüne geçmektedir. Kaynaştırma uygulaması sayesinde ilgili çocukların yaşamsal etkinliklere katılma oranında artış olur, çevreye uyum göstererek çocuğun sosyal ilişkileri gelişir. İlgili eğitim sayesinde yetenek ve ilgilerini kullanmaya başlayan birey diğer insanlar tarafından uzaklaştırılmazlar (MEB,2010)

2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabına kaynaştırma eğitiminin yararları belirtilmiştir. Bunlar:

- Bireysel Eğitim Programı aracılığıyla yetenek ve öğrenme gayretine göre uygun eğitim verilir.
- Kendine güven, cesaret, sorumluluk, işlevsellik gibi sosyal becerileri gelişir.
- Bu çocukların, hazır bulunuşluklarına uygun olan ortamdan dolayı uyumu ve göstereceği başarısında artış olacaktır.
- Olumsuz davranışlar yerine davranışlarında olumlu değişiklikler olacaktır.
- Gelişimleri normal olan öğrencilerle beraber çalışmaları, daha fazla başarı göstermeleri için kendi benliklerinde istek ve cesaret uyandırdığı açıklanır.
- Bu öğrenciler gelişimleri normal olan öğrencilerden birtakım davranışlar öğreneceklerdir.

- Alacakları eğitim programına ilave olarak aile eğitimi, kültürel, sosyal ve serbest zaman etkinlikleri sayesinde öğrenmeleri gelişir (MEB, 2013).

b) Normal Öğrencilere Yararları

Kaynaştırma uygulamalarının özel gereksinime sahip öğrencilere yararlı olduğu gibi normal öğrencilere de bazı faydaları vardır. Bunlar:

- Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciye karşı kabulünü, hoşgörüsünü, yardım almasını, demokratik ve ahlaki anlayışlarının gelişimi sağlanır.
- Bireyler arasındaki bireysel farklılıkları doğal karşılar ve saygınlık gösterir.
- Birey kendi farklılıklarının farkına varma, bunları kabul etmesi ve gidermesi davranışlarının geliştirir.
- Birey özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerle birlikte aynı ortamı paylaşmayı öğrenir.
- Bireyin lider olma özelliği, model olma ve sorumluluk duygusu gelişecektir. (MEB, 2013).

c) Normal Sınıf Öğretmenine Yararları

Kaynaştırma uygulamasında görev alan normal sınıf öğretmenleri kendi alanlarında ki yetenekleri dışında kaynaştırma eğitiminde de görev alarak kendilerine birtakım yetenekler katabilirler. Kaynaştırma eğitiminin normal sınıf öğretmenlerine yararlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

- Öğretmenler özel gereksinimli bireylerin şartsız kabulü, onlara karşı hoşgörü ve bireysel farklılıklara saygı gösterme gibi değerleri kazanırlar.
- Öğrenciler için yapılan Bireysel Eğitim Programlarını hazırlamak ve uygulamak konusunda başarılı olurlar.
- Eğitimde fırsat eşitliği ve ekonomiklik sağlanmış olur.
- Kaynaştırma eğitimi alan öğrenci ile birlikte yapılan çalışmalar sayesinde öğretim becerilerinde gelişimler olacak ve tecrübelerinde artış olacaktır.
- Kaynaştırma uygulamasında görevli olan öğretmenin öğretim becerileri gelişecek ve deneyimlerinde artış olacaktır (MEB, 2013).

d) Anne-Babalara Yararları

OSB olan bir çocuğu olduğunu öğrenen ebeveynler, ruhsal olarak bazı farklı duygu durumları yaşayabilirler ve bazen depresyona da girebilirler. Aileler içinde bulundukları bu durumu kabul edemeyebilirler. Yaşanan bu sürecin ardından anne-baba çocuklarının yaşam boyunca var olan bu rahatsızlığı için destek ve yardım alabilecekleri insanlarla etkileşimde bulunurlar. Geline bu aşamada aile bireylerinin bilgilendirilmesi ve doğru yönlendirilmesi oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca ebeveynlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların tedavi sürecinde en önemli faktörün eğitim olduğu konusunda detaylı bilgilendirilmeleri gerekmektedir. (Fazlıoğlu, Yurdakul, 2005).

Kaynaştırma eğitimi özel gereksinimli çocukların ailelerine de yarar sağlamaktadır.

Bu yararlar:

- Ailenin çocuk üzerindeki beklentisi, çocuğun kapasitesine göre şekil almaya başlar.
- Kaynaştırma eğitimi sayesinde ailelerin okula olan bakış açısını değiştirir.
- Aile özel gereksinimli çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli bilgiye sahibi olurlar.
- Ailede oluşan iç çatışmalar azalarak sağlıklı bir aile ortamı oluşur.
- Aile çocuklarına ne tür bir nasıl destek sağlamaları konusunda yeni bilgiler kazanırlar (MEB, 2013).

Kaynaştırma Eğitimi Etkileyen Faktörler

Kaynaştırma uygulamasının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için birçok unsur gereklidir fakat bütün unsurların sağlanması ile kaynaştırma uygulaması gerekli sonucu hazırlayabilecektir. Kaynaştırma uygulamasını etkileyen unsurlar düşünüldüğünde öne çıkan kavramlar kabul, destek ve farkındalıktır. Özel gereksinimli öğrencinin ailesi, okul yönetimi, öğretmeni, normal öğrenciler ve normal öğrencilerin aileleri gibi çevresinde olan insanların özel gereksinimli öğrenci ile ilgili bilgi verilmesi ve destekleyici bir tutum sergilemesi oldukça önemlidir. Okul ve ailenin iş birliği içinde olması önemli bir unsur olarak görülmektedir (Batu ve Uysal, 2010).

Yapılan her çalışma ve uygulamanın başarılı olabilmesi için en önemli unsur ekibin koordineli bir şekilde çalışmasıdır. Kaynaştırma eğitiminin hedeflenen başarıya ulaşmasında içinde ekibin koordineli bir şekilde çalışması oldukça önemlidir. Okulda ki fiziki ortamın iyileştirilip gerekli düzenlemelerin yapılması, sınıf öğretmenlerinin farklı düzeydeki öğrencilere nasıl destek olacağını biliyor olması, özel eğitim öğretmeni ve normal sınıf öğretmenin iş birliği içinde olması, süreç içindeki programın belirli aralıklar ile eğitimci ve öğrencinin değerlendirilmesi kaynaştırma eğitiminin başarılı olabilmesi için önemli unsurlardandır (Ünal, 2012).

a) Kaynaştırma Öğrencilerinin Aileleri

İnsanlar doğdukları günden itibaren bulundukları çevre ile ilişki kurmaya başlarlar. İnsanların çevresiyle kurduğu ilişki mecburi olmasının yanında da önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkar. İnsanların çevresi ile ilişki içinde olduğu bu gereksizim sosyal ilişki olarak tanımlanmaktadır. Kişi ilk sosyal ilişkisini ailesi ile kurmaktadır. Kişinin sosyal ilişkiyi başlatması ve devam ettirebilmesinde ailenin rolü oldukça önemlidir. Kişinin gereksinimlerinin giderilmesinde aileyle sosyal ilişkisinin öncelikli olduğu belirtilmektedir (Akgül, 2008).

Kaynaştırma uygulaması sırasında yaşanabilecek sorunlar ile baş edebilme ve kaynaştırma eğitimin başarılı olabilmesi adına bu uygulamanın her basamağında ailenin katılımına ihtiyaç vardır. Öğretmenlerin aileler ile eşgüdümlü çalışması da kaynaştırma eğitimi için oldukça önemlidir. Ailenin özel eğitimle ilgili temel bilgilere sahip olması, özellikle kaynaştırma uygulamasını karşı olumlu tutumları öğrencinin eğitimine yardım sağlayan unsurlardan biridir (Ünal,2010).

Kaynaştırma uygulamasının başarılı ilerlemesi için aileler ile gerçekleştirilecek etkinlikleri şöyle sıralayabiliriz (Batu ve Kırcaali-İftar, 2006).

- Aile ile birlikte disiplinli toplantılar düzenlemek.
- Aile ile bilgilendirme eğitimi ve kurslar yapmak.
- Kaynaştırma eğitiminin her aşamasına ailenin de dahil edilmesi.
- Öğrencinin süreç içindeki gelişiminden aileyi de haberdar etmek.

b) Okul Yönetimi

Okul yönetimi, kaynaştırma uygulamasının başarısını etkileyen bir unsurdur.

Kaynaştırma uygulamasının amaçlarının gerçekleştirilmesi için; okul idaresi, öğretmen ve ailenin koordineli hareket etmeleri gerekmektedir (Öncül, 2003).

Okul yönetiminin kaynaştırma uygulaması sırasında sergileyeceği davranışların ve olumlu tutumların yanında aynı zamanda öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde görev alan kişilerle iş birliği içerisinde olmalarını gerektiren teşvik edici etkinlikler yapılmalıdır. Okul idaresinin olumlu tutumu sayesinde öğretmenlerinde tutumları olumlu yönde gelişecektir. Böylece kaynaştırma eğitiminin aktif bir başarıya ulaşması hedeflenecektir (Kargın, 2004).

Okul yönetiminin kaynaştırma eğitiminin gerekliliğine inanması ve bu sayede öğretmenlerin bilgilerini arttırmak adına faaliyet düzenleme, çevrenin iyileştirilmesinde, öğrenci nüfusunun belirlenmesinde, ihtiyaç duyulan materyallerin sağlanmasında ve okulda bir özel eğitim öğretmenin görevine alınmasında kolaylık yaratmaktadır. Okul yönetiminin, öğretmenlerin yardımlaşma ve işbirliği içinde çalışmalarını teşvik etmek, istenen şekilde çalışanları ödüllendirmek, işbirlikçi davranışların benimsenmesini ve iş ortamında paylaşımcı olma davranışını arttıracaktır (Batu, 2003).

c) Normal Sınıf Öğretmenleri

Eğitim-öğretim sürecinin en önemli unsurlarından biri öğretmenlerdir. Çünkü öğretmenlerin sınıf içerisindeki tutum ve davranışları bütün öğrencileri etkilemektedir. Ayrıca öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere karşı sergiledikleri tutumlar, normal öğrencilere model oluşturduğu belirtilmektedir. Öğretmenler her daim öğrencilerine karşı doğru model olmalı ve özel gereksinimli öğrencileri kabul edici, sahiplenici ve olumlu tutumlar sergilemeleri gerekmektedir (Sığıрмаç ve Gül, 2010).

Kaynaştırma uygulamasının başarılı bir süreçten geçmesi için sınıf öğretmenlerinin bazı özelliklere sahip olmaları gereklidir. Bu özellikleri aşağıda sıralanmıştır (Kırcaali İftar, 2006).

- Sınıf ortamında eşit, eğitsel fırsatların olduğu bir ortam oluşturmalıdır.

- Kaynaştırma uygulamaları ile ilgili değerlendirme ve program geliştirme ekibi içinde yer almalıdırlar.
- Özel gereksinime sahip öğrencinin faydalanabileceği öneriler geliştirip ilgili önerilerin uygulanmasını sağlamalıdırlar.
- Özel gereksinime sahip öğrenciler için bireyselleştirilmiş öğretim hazırlanmalıdır.
- Özel gereksinime sahip öğrencilerin aileleri ile iş birliği içinde olmalı ve onlara gerekli danışmanlık hizmetlerini yapmalıdırlar.

Özel gereksinimli öğrencilerin öğretmenleri, eğitim programlarını koşulları göz önünde bulundurarak yapmalıdır. Özel öğrencinin normal öğrenciler tarafından kabulünü sağlamak için düzenleme yapmalıdır. Özel gereksinimli öğrencinin beceri ve gereksinimlerini göz önünde bulundurarak bireysel eğitim proramı hazırlamalı/uygulamalıdır. Hazırlanan bireysel eğitim programı doğrultusunda ihtiyaç duyulacak materyalleri ve yöntemleri belirler, değişik eğitim yöntemlerini uygular, öğrencini gelişimlerini takip ederek eğitim sürecini ona göre yapılandırır ve şekillendirir. Bu süreç dikkate alındığında öğretmenin yapması gereken, öğrenciye karşı olumlu tutumlar sergileyerek uygun eğitim sürecini planlayıp uygulaması ve normal gelişim gösteren akranları tarafından öğrencinin kabulü sağlanmaktadır (Sucuoğlu,2006).

d) Normal Öğrenciler

Normal gelişim gösteren bir birey, çevresinde veya ailesinde özel gereksinimli birey yok ise özel gereksinimli birey ile ilk defa sınıf ortamında tanışmaktadır. Böylece gelişimi normal olan birey özel eğitime ihtiyaç duyan birey ile ilgili yeterli bilgi ve deneyime sahip değildir. Bu yüzden öğretmenlere çok büyük bir görev düşmektedir. Bu görev, normal öğrencileri ve normal öğrencilerin ailelerini özel gereksinimli bireyler hakkında doğru bilgiler sunmak adına hızlı bir süreç başlatması gerekmektedir. Normal öğrencilerin bilgilendirilmesi ve hazır olma sürecinin sonlanması ile özel gereksinimli öğrenci sınıf içine alınmalıdır. Öğretmenin özel gereksinimli öğrenciye göstermiş olduğu olumlu tutum ve davranışlar normal öğrencilere örnek oluşturur ve

böylelikle öğrencinin kabulü ve uyum süreci daha aktif bir şekilde sağlanabileceği açıklanmaktadır (Güzel- Özmen, 2003).

Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflarda normal öğrencilerin özel gereksinimli akranlarına karşı tutumları ile ilgili çok araştırma yapıldığı belirtilmiştir. İlgili araştırmalarda tutumların normal öğrencilerin yaş ve cinsiyet kriterlerine bağlı olarak değişiklikler saptanmıştır. Sınıftaki kız öğrencilerin tutumlarının daha olumlu olduğu ve yaşları büyüdükçe tutumlarda olumsuz etkiler saptanmıştır. Araştırmalar normal öğrenciler ile özel gereksinimli öğrencilerin ilişkilerinin dış unsurlardan çok fazla etkilendiği görülmektedir. Değerlendirmeler yapılırken bu dış etmenlerde göz önünde bulundurulmalıdır (Ercan ve Haktanır, 2001).

Kaynaştırma uygulamasının başarılı olabilesinde sınıf öğretmenlerinin, normal gelişim gösteren öğrenciler ile yapabilecekleri birkaç etkinlik mevcuttur. Bu etkinlikler (Batu, Kırcaali İftar, 2006).

- Sınıfta ki normal öğrencileri, kaynaştırma öğrencilerinin engel türü, derece ve öğrencinin özellikleri konusunda bilgi vermek.
- Normal gelişim gösteren bireyler ile toplantılar düzenlemek.
- Normal gelişim gösteren öğrenciler ile özel gereksinime sahip akranlarını düşünerek kendilerini onların yerine koyma gibi etkinlik çalışmaları yapmak.
- Sınıf ortamında konu ile ilgili deneyimli konuklar davet edip, deneyimlerini anlatmalarını sağlamak.

e) Normal Öğrencilerin Aileleri

Kaynaştırma uygulamasının başarılı bir süreç izlemesini etkileyen unsurlardan biri de normal gelişim gösteren öğrencilerin aileleridir. Gelişimi normal olan öğrencinin ailelerinin özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciyi kabul etmeleri, normal öğrenciler için onlara örnek olarak onların özel gereksinimli öğrenciyi kabul etme süreçlerine olumlu etki eder. Bu nedenle gelişimi normal olan öğrencilerin ebeveynlerinin de kaynaştırma konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir (Batu ve Kırcaali İftar, 2005).

Gelişimleri normal olan öğrencilerin ebeveynleri kaynaştırma eğitimine aktif katılımı oldukça önemlidir. Normal gelişim gösteren öğrencilerin ailelerinin özel gereksinimli bireyler hakkında bilgilendirilmektedir. Böylece gelişimleri normal olan öğrencilerin özel eğitime ihtiyacı olan yaşlılarına karşı olumlu tutum geliştirmekle beraber aileler aracılığı ile de toplumsal kabul ve olumlu tutum sergilemeleri sağlanabilmektedir (Eripek, 2003).

f) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)

2006 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı "...özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır." Şeklinde tanımlanmaktadır.

Öğrenci BEP uygulamalarına, bütün gelişim ve düzen alanlarının gelişim, gözlem ve değerlendirilme ölçeklerinin kullanılarak belirtilen hedeflerin yerine getirilebilme oranına göre yorumlanır. Bu değerlendirmeler dikkate alınarak BEP uygulamaları hazırlanmalıdır (MEB,2010).

BEP hazırlanırken, hazırlayan öğretmenin hazırlayacağı öğrencisini iyi tanıması gereklidir. Süreçte özel destek hizmetlerinden destek alması bireyselleştirilmiş eğitim programının başarılı olmasını sağlayacak ve dolayısıyla kaynaştırma eğitiminin hedefine ulaşmasında önemli ölçüde görev alacaktır (Eripek, 2003).

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının bireyin özellikleri, gereksinim ve becerileri göz önünde bulundurularak hazırlanması, kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşması için çok gereklidir. Kaynaştırma eğitimde rol alan öğretmenin uygulayacağı eğitim konusunda bilgili ve yetenekli olması gereklidir. İlgili bilgi ve yeteneğin başında bireyselleştirilmiş eğitim programının yer aldığı görülmektedir. Bireyselleştirilmiş Programın ilk aşaması, kaynaştırma uygulamasından yararlanacak öğrencinin, eğitim göreceği sınıf ile ilgili bütün alanlardaki yeterliliğinin belirlenmesi gerekmektedir. Kaynaştırma eğitimi alacak öğrenci bu alanların bütün hepsinde sınıf düzeyine kıyasla geride olabileceği gibi sadece birkaç konuda geride olabilir. İkinci aşamada ise kaynaştırma eğitimi alacak öğrencinin sınıf arkadaşlarına oranla yüksek miktarda gerileme gösterdikleri alanlarda, görevde bulunabilme seviyesini dikkate alarak hedef saptanmalıdır. Saptanan hedef için öğrencinin en

fazla kullanacağı kavram ve becerilere yer vermek gerekmektedir (Kırcaali-İftar, 1998).

Türkiye’ Otizm Spektrum Bozukluğu Alanında Yapılan Çalışmalar

Işık (2018) yapmış olduğu çalışmanın örneklemini 2016-2017 Mersin ilinin Toros ilçesinde görev alan 34 ana okul öğretmeni oluşturmaktadır. Bu araştırmada 7 sorudan oluşmuş yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmış. Araştırmada öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasına karşı bir bölümü olumlu tutumlar sergilemişken bir bölümü de kaynaştırma uygulamasındaki güçlükler olduğunu anlatmıştır.

Ünsal ve Öksük (2018) yapmış oldukları çalışmanın örneklemini Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara kaynaştırma uygulamasında yer alan 4 ebeveyn, 1 ergoterapist ve 1 psikolog uzmanın oluşturdu ve araştırmada nitel araştırma yönteminin kullanıldığı belirtilmiştir. Araştırmada aileler ve uzmanlar ile birebir görüşme yapılmış ve konu hakkındaki düşünceleri öğrenilmiştir. Yapılan içerik analizi sonrasında belirtilen görüşler okul seviyesi, öğretmen/sınıf seviyesi, toplumsal seviye, bireysel seviye şeklindedir. Elde edilen sonuçlar toplumun bakış açısını eksikliklerin giderilmesi gereksinimi ve bu alanda faaliyet gösteren öğretmenin ve başka mesleklerin bilgilendirilmesi adına kaynaştırma uygulamasının başarısının arttırılacağı açıklanmıştır.

Akman ve Yazıcı (2018) yapmış olduğu çalışmanın Ankara ilinde görev alan 20 okulönesi öğretmeni ve öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kaynaştırma eğitimi alması konusunda görüşlerini şekillendirmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ile öğretmenlerin görüşleri ise açık uçlu sorular kullanılarak belirlenmiştir. Yapılmış olan bu çalışmada öğretmenlerin otizm hakkında bilgi sahibi oldukları kendi sınıf ortamlarında otizmlili kaynaştırma öğrencilerinin olmasını arzu ettikleri ve kaynaştırma uygulamasını otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciye yarar sağlayacağı fikrini savundukları bilgisine varılmıştır. Ayrıca öğretmenler sınıflarında kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerinin olması halinde kaynaştırma öğrencilerini tanımak için çaba göstereceklerini ve ebeveynleri ile devamlı etkileşim halinde olacaklarını söylemişlerdir.

Altun ve Kasım (2019) yapmış oldukları çalışmanın örneklemini Trabzon ilinde ikamet eden otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuğa sahip 9 aile oluşturmaktadır.

Yapılan bu araştırmada OSB olan çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitim aldığı dönemlerde yaşadıkları olaylara dair fikirlerini oluşturduğu görülmektedir. Bu çalışmada nitel bir araştırma yöntemi kullanılmış, araştırma fenomenolojik bir yöntemle yapılmıştır. Araştırılma verilerinin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme formlarının kullanıldığı görülmüştür. Çalışmanın sonucuna göre ebeveynlerin kaynaştırma uygulaması sürecinde normal öğrencilerin aileleri tarafından istenmedikleri ve çocuklarına verilecek eğitimde öğretmenlerin bu konu hakkında uzman olmalarının daha yerinde olunacağı fikrini savundukları ve toplumdaki bireylerin çocuklarına hakkında uygun bir tutum sergilemedikleri açıklanmıştır.

Ahmetoğlu ve Burak(2019) yapmış oldukları çalışmada Edirne ve Edirne ilçelerinde görev alan 674 sınıf öğretmeninden oluşmakta. Yapılan çalışmada ilişki tarama yöntemi kullanılmış ve veri toplama aracı olarak da Yerleştirme ve Hizmet Anketi kullanmışlardır. Çalışmada sınıf öğretmenleri IQ'su düşük olan öğrencilerin normal IQ ya sahip olan öğrencilere oranla daha fazla kaynaştırma uygulamasına dahil edilmesi gerektiğini açıklamışlar. Ayrıca çocukların sahip oldukları zekâ düzeylerinin ve öğretmenlerin bilgi seviyelerinin kaynaştırma uygulamasında öğretmenlerin fikirleri üstünde etkili olduğu açıklanmıştır. Yapılan araştırmada öğretmenler Otizm Spektrum Bozukluğu ve Asperger Sendromu tanılı çocukların özel eğitim ortamlarında eğitim almalarının gerekliliğini savundukları fikri belirtilmiştir. Ulaşılan sonuçlarda kaynaştırma eğitimi konusunda öğretmenlerin oranla tutumlarının olumsuz olduğu ifade edilmiştir.

Hacıbrahimoğlu ve Ustaoglu (2019) yapmış oldukları araştırmaya Karadeniz bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinde eğitim alan üçüncü sınıfta ve son sınıfta eğitimlerine devam eden 193 öğretmen adayı katılmıştır. Bu araştırmada kullanılan yöntem betimsel tarama yöntemi olup, çalışmada “Otizm Kaynaştırma Ölçeği” kullanılmıştır. Kullanılan bu ölçek bilgi ve tutum boyutu biçiminde olmak üzere iki bölümden oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmen adaylarının OSB olan çocuklar hakkında tutumlarının otizm konusunda eğitim görmeleri durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Yapılan araştırmada öğretmen adaylarının sınıf düzeyi ya da otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklar ile çalışma gibi değişkenlerin tutumlarına etki etmediği araştırmada açıklanmıştır.

Yurt Dışında Otizm Spektrum Bozukluğu Alanında Yapılan Araştırmalar

Barned ve arkadaşları (2011) yapmış oldukları çalışmada otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylerin normal sınıf ortamlarında eğitim almalarına karşı öğretmenlerinin mesleki deneyim, tutum ve bilgilerinin incelemektedirler. Yapılan araştırmada 15 erken çocukluk dönemi öğretmen adayının bilgi ve tutumlarını Otizm İçerme Anketi ile ölçtükleri belirtilmiştir. Elde edilen araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarının otizm spektrum bozukluğu ve kaynaştırma eğitiminde OSB'li öğrencilerin kaynaştırma eğitimine alınması konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve bilinen temel bilgilerin yanıltıcı olduğu gösterilmiştir. Otizm spektrum bozukluğunun nedenselliğinin yanlış düşüncelere sahip olduklarını, gelişimsel bir bozukluk olduğu konusunda fikirleri olmadığını açıklamışlardır. Bu araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunun aldandıkları diğer bir konunun OSB olan çocukların birbirleri arasında benzerlik gösterdikleri düşüncelerinin olduğu açıklanmıştır. Araştırmada öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi edinmek istedikleri ve kaynaştırma eğitiminin desteklenmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Ancak aynı zamanda da yapılan çalışmada öğretmenlerin ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların dahil edilmesi hakkında korkularının var olduğu fikrini de belirtmişlerdir. Gösterdikleri tutumlarının bir yetersizliğin ya da bozukluğun cinsi ve şiddetine bağlı olarak önemli ölçüde değişiklik gösterdiği açıklanmıştır.

Park ve Chitiyo, (2011) yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin OSB olan öğrencilere karşı tutumlarına ilgi çekilmesi gerektiğini açıklamış ve bu tutumların yapılan öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim programlarını gelişmesinde etkili bir kaynak olacağı fikrini sunmuştur. İfade edilen bu amaçlar Orta Batıda bulunan bir kasabada öğretmenlerin %40'ının katıldığı bir çalışma gerçekleştirmişlerdir.

Araştırmaya 115 kadın, 12 erkek olmak üzere beş ilkokuldan 127 birey katılmıştır. Bu araştırmada Otizmlili Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde öğretmenlerin normal tutumlarının olumlu olduğu açıklanmıştır.

Ayrıca yaşı genç olan öğretmenlerin ileri yaşa sahip öğretmenlere kıyasla daha olumlu tutumlar sergiledikleri görülmüştür. İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin ortaokul ve lisede çalışan öğretmenlere oranla tutumları daha olumlu olduğu görülmüştür. Aynı zamanda da kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere oranla OSB olan öğrencilere nazır kaynaştırma sürecinde daha ılımlı bir tutum takındıkları görülmüştür. Ayrıca OSB olan çocuklar ile ortak etkinliklere katılan

öğretmenlerin yaklaşımlarının daha olumlu olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların %70'i özel çocuklara eğitim verme imkanının en az bir kere olsun yaşadıklarını açıklamışlardır. Araştırmanın sonuçları, öğretmenlerin birçoğunun OSB olan çocuklara hakkında olumlu tutumları olduğunu belirtmiştir. Hatta bu çalışma öğretmenlerin tutumlarını cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerle beraber çalışma tecrübelerinin güçlü olduğunu göstermiştir.

Cassady (2011) yapmış olduğu çalışmada ABD'de değişik eyaletlerde oluşan, yaşlarının ortalama 20-60 olan 25 sınıf öğretmeni oluşturduğu açıklanmıştır.

Araştırma öğretmenlerin OSB ve duygusal davranışsal bozukluk tanısı almış bireylerin eğitim sürecine dahil edilmesi adına tutumları incelemiştir. Araştırmacı araştırmasında kendi oluşturduğu kısa bir anket kullanmış, anket OSB ve duygusal davranışsal bozukluklar konusunda ki bilginin yer aldığı iki profil bulunmaktadır. Araştırmada öğretmenler, özel eğitime ihtiyacı olan çocukların dahil etme hakkında değişik fikirler sunmuşlardır. Elde edilen bilgiler öğretmenlerin OSB olan bir çocuğun sınıfında duygusal davranışsal bozukluğu olan bir çocuğa oranla daha fazla istedikleri görülmüş olup aynı zamanda öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasıyla ilgili endişelerinin olduğu, çocuklara sosyal beceri eksikliğinin, müfredatta olan yenilikler gibi durumlarda öğretimlerinin başarısız olabileceğini düşünmektedirler.

Syriopoulou-Dellive arkadaşları (2012) yapmış oldukları çalışmada Yunanistan'da bulunan öğretmenlerin OSB olan çocukların doğası ve yöntemiyle ilgili algı ve tutumlarını incelemiştir. Yunanistan örgün eğitim sisteminde görevli 228 öğretmen çalışmaya katılmışlardır. Bu çalışmada öğretmenlerin OSB olan çocukları yönetme ile ilgili konudaki tutumlarının ölçülmesi için 33 sorudan meydana gelmiş bir anket yapılmış olup bu anket öğretmenlerin eğitim ve mesleki tecrübesini, otizmin doğası ve özellikleri, OSB olan çocukların değerlendirilmesi, OSB olan çocukların yönetimini, OSB olan çocukların eğitimde öğretmenlerin görevlerini incelemiştir. Bu çalışmada öğretmenlerin çoğunlukla normal eğitimin OSB'nin üstesinden gelinebilmesine yardım sağlayabileceklerine inanmamakta. Araştırmada öğretmenler OSB olan çocukların eğitim ve tedavi sürecinde uzmanlar ile iş birliği yapılmasının gerekliliği söylemişleridir. OSB tanısı almış çocukların en zor öğrenci grubunu meydana getirdiği düşüncesi sunulmuştur. Otizm ile ilgili dan öce bilgi birikimi ya da OSB olan bir öğrenci ile çalışan öğretmenin başka öğretmenlere oranla görüş ve tutumlarda farklılıklar olduğu görülmüştür. Sözü edilen bu farklılıklar bilsel ve tecrübe sahibi olan öğretmenlerin çocukları nasıl

değerlendirecekleri, verilecek eğitimin nasıl olması gerektiği gibi konularda anlamlı farklılıklara sahip olduğu görülmüştür.

Tutum ile ilgili Yapılmış Araştırmalar

Bütün insanlar yaşam sürdükleri toplumun kültür yapısından, gelenek ve göreneklerinden şekillenir. Bu süreç etkilendiğimiz topluma uyum sağlamamızı, bireyler ile iletişim biçimimizi, sosyal görevlerimizi yani davranış ve düşüncelerimizi şekillendirir. Çevremizle uyum sürecini hızlandıran ve davranışları biçimlendirme yetkisine sahip olan bu duygu, düşünce ve davranış şekli tutum olarak bilinmektedir (İnceoğlu, 1993). Tutum bir insana sunulan ve onun psikolojik nesne ile ilgili duygu, düşünce ve davranışları düzen çerçevesi içinde oluşmasını sağlayan yönelimdir (Smith, 1968). Tutum ile ilgili yapılan bu tanım incelendiğinde, tutum kavramının bilişsel, davranışsal ve duyuşsal olmak üzere üç ögeden oluştuğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1985). İnsanların çevresinde oluşan olaylara yüklemiş oldukları anlamlar, kişinin bireysel deneyimlerinin bütünü oluşturur. İnsanın deneyimleri karşılaştıkları yeni durumlarda insanın sergileyecekleri davranışları belirleyici olduğunu gösterir. İnsanın deneyimleri sonucunda inanç ve yaklaşımları tutum olarak tanımlanır (Yenilmez ve Özabacı, 2003).

Bilişsel ilke, tutum nesnesi ile ilgili sahip olunan bilgileri içine alan ve aynı cins nesneler ile ilgili olan düşünce grubundan meydana gelir (Kağıtçıbaşı, 1985). Bu durumda kişi farklı uyaranları birbirinden ayırarak eş olan nesnelere karşı benzer tepkiler verebilirler (Triandis 1971).

Davranışsal ilke, tutum nesnesine yönelik bir davranışta bulunmaya hazır olmayı o tutum nesnesine karşı gözlenebilen bütün sözel olan ve sözel olmayan davranışlar bütünüdür (Kağıtçıbaşı, 1985; Triandis, 1971)

Duyuşsal ilke, tutum nesnesine yönelik duygular ile ilgili gözlenebilen duygusal reaksiyonların (terleme, heyecanlanma, kalp çarpması, vb.) bütünüdür (Kağıtçıbaşı, 1985; Triandis, 1971). Birey rasgele bir tutum nesnesi hakkında olumlu veya olumsuz duygular beslerse, o nesneye yönelik tutumları da olumlu veya olumsuz olabilir (Triandis, 1971).

Bir tutum kavramının güçlü olmasının nedeni üç unsuru bir arada toplanmasıdır. Bu sebeple, bütün tutumlar ilkeleri ve güçleri bakımından birbirinden farklıdır. Genel olarak yer edinmiş köklü tutumların gücü ve unsurları bakımından güçlüdürler.

Gösterilen bir tutum ne kadar güçlü ise onun değiştirilmesi, zıttına çevirmek de bir o kadar güçtür (Kağıtçıbaşı, 1985).

Tutumların unsurları genel olarak birbirleri ile tutarlılık gösterirler. Aşırı ve güçlü tutumlarda bu tutarlılık daha da çok iken bazı tutumlarda dengesizlik ve tutarsızlık görülebilir (Kağıtçıbaşı, 1985). Örnek olarak trafik kazası geçiren bir insanı düşünelim, arabalar konusunda tutumunun duyuşsal yönü olumsuz olabilir. Ama birey araba kullanmadan yapamayacağının farkına varabilir ve arabalar konusunda tutumunun davranışsal yönü olumsuz olmayabilir ve bu kişi araba kullanmaya devam edebilir (Triandis, 1971).

Genellikle insanlar değerli olarak kabul ettikleri durumlara karşı kabul edicidir. Ancak değersiz buldukları durumlara karşı reddedici tutum sergilemektedirler. Bu açıklama doğrultusunda insanların değişik tutumlarının var olmasında değer yargılarının önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz (Başaran, 1982).

Tutumlar zekanın işleyiş ilkesinde birey birbirinden farklı uyaranları ayrıştırarak eş nesne ve konulara benzer tepki vermektedir. Bilgi ve düşünceleri duyuşsal ilke hoşnut olma ve hoşnut olmama duygularını, davranışsal ilke ise tutum nesne veya konusu ile ilgili davranışta ki amacı ve hareketleri barındırmaktadır. Bu ilkeler birbirleri ile devamlı etkileşim halindedirler (Kağıtçıbaşı, 1988). Tanımlanan tutum eğilimleri içerisinde kendisini inanç biçiminde tanımlayan bilişsel, duygu ve duygusal heyecanları barındıran ve gözlemlenebilen hareketleri kapsayan sözel ve sözel olmayan davranışsal ilkelere sahiptir (Cüceloğlu, 1998)

Tutum ve tutum değişimi farklı kuramsal yaklaşımlar ile incelenmektedir. Öğrenme kuramı sınırları içerisinde tutum değişimi bir yetişme süreci olarak kabul görmektedir (Johnson ve Johnson, 1980; Kağıtçıbaşı, 1988). 1982 yılında Lombana tutumların öğrenilmiş olduklarını ve bu nedenle değiştirilebileceğini söylemiştir. Tutumların değişimi, kazanılan tutumun gücüne ve yapısına bağlı olarak kolay veya zor olabildiği bilinmektedir (Küçükler, 1997).

Tutum kavramı aynı zamanda eğitim alanında da önemli bir yere sahiptir. Bu önemin asıl sebebi ortaya çıkan davranışların oluşturmuş olduğu etkilerdir. Eğitimdeki dış kaynaklardan kaynaklardan tutumlar öğrencinin durumunu etkileyebilmekte. Şöyle ki öğrencinin etkilendiği dış kaynaklar: öğretmenin tutumu, ailenin tutumu, arkadaşın tutumu gibi türlü çevresel tutumlar şeklinde ifade edilebilir. Dış kaynaklardan gelen

olumlu tutumlar öğrencinin derse ilgisini arttırabilmekte, daha çok çaba ve dikkat göstermesini sağlayabilmektedir. Fakat öğrenci dış kaynaktan gelen tutumun olumsuz olması durumunda ise derslere karşı ilgisizlik, soğuma gösterebilir (Demir, 2004)

Özel gereksinimli bireyler için yararlı olacağı fikri ve uygulanması önerilenin normal eğitim sınıfında yaşlıları ile eğitim görmesi fikri OSB olan çocukların eğitimleri içinde çok önem arz etmekte ve sürekli kullanılmaktadır. Birçok ülkede günümüzde bu düşüncenin özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için normal eğitim veren okullarda eğitim almalarını sağlayan ve desekleyen yasal maddelerden biridir. Yasalara bakıldığında uygun görülen normal eğitim veren sınıf ortamlarına yerleştirilen OSB olan öğrencilerin eğitim aldıkları süreçte gerek olduğu zamanlarda destek eğitim hizmetlerinin sınıf içinde ve/veya sınıfın dışında alma kararı verilebilir (Sucuoğlu, 2013).

Yasal düzenlemeler dışında da otizmlili çocukların genel eğitim sınıflarında eğitim almalarını bu destekleyen çalışmalar vardır. Kaynaştırma ve bütünleştirme eğitiminin otizmlili çocukların gelişimi desteklediği yapılan birçok araştırma ile desteklenmiştir. Ayrıştırılmış ortamda eğitim gören çocuklara nazaran kaynaştırma sınıf ortamında eğitim gören OSB olan çocukların özgüven, sosyal ilişkiler ve de yaşam standartları bakımından daha iyi düzeyde oldukları bilinmektedir. Ayrıca daha aktif olmaları ve aktivitelere daha fazla katılmalarını sağlamak için kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde bulunmalıdırlar. Kaynaştırma uygulamalarında bariz olarak yüksek fonksiyonlu OSB olan çocukların kazanımlarında artış olduğu bilinmektedir (Lermi, 2016; Sucuoğlu, 2013; Işık, 2018). Ayrıca araştırılmalarda otizmlili öğrencilerin kaynaştırılmasında bazı sorunlar yaşandığı belirtilmiştir. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin aldıkları derslerin birkaç konusunda sıkıntı yaşadıkları özellikle dil becerisi alanında arkadaşlarıyla bir arada öğrenmekte sıkıntı yaşadıkları için birebir eğitim almaya ihtiyaç duyduklarını ifade edebiliriz. OSB olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde yaşlıları tarafından kabul görmeyebilirler. Bu durumun üstesinden gelebilmek için anne ve baba, sınıf öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri ile iş birliği yapılabilir. (Girli, Atasoy, 2012; Sucuoğlu, 2013; Rotheram-Fuller, vd. 2010).

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamasında OSB olan öğrencilerin normal çocuklarla beraber eğitim, sınıf öğretmenleri ve okul müdürlerinde de kaygı yaratabiliyor.

Kaygıların üstesinden okul ve sınıfta otizimli öğrenciler için ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması, uygun öğretmen yöntemleri, gerekli programlar ve aile desteği ile gelinebilir.

Tutumların Değiştirilmesi ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

İnsanları var olan olumsuz tutumlarını olumlu yönde değiştirebilmek için tutum ilkesinin unsurları olan bilişsel davranışsal ve duyuşsal unsurlar üzerinde olumlu değişiklikler yapılması gerekmektedir (Kağıtçıbaşı, 1958; İnceoğlu, 1993). Ajzen ve Fisbein'a (1980) insanlardaki tutum ve beklentilerin değiştirilebilmesi onların konu ile ilgili bilgilendirilmelerine bağlıdır (Kırcaali-İftar, 1992). Güvenilir kaynaklar tutumların daha kolay değişmesine yol açar (Cüceloğlu, 1994). Tartışılan konunun hem olumlu hem de olumsuz olan yönlerini vermek yani, her iki yönünü vermek gereklidir. Şayet dinleyici konuşmacı ile aynı tutumda değilse, o zaman tartışmanın her iki yönünün verilmesi daha da etkili olacaktır. Konuşmacı tartışmanın her iki yönünü verir ise dinleyiciler tarafından dürüst bir birey olarak kabul görür; güvenilirliği artar (Cüceloğlu, 1994; Başaran, 1992). Ama konuşan kişinin tutumuna yakın bir tutum içinde olan dinleyicilere tartışmanın bir yönünü vermek daha etkili olacaktır (Cüceloğlu, 1994; Başaran, 1992).

İnsanların gönüllü olarak katılım gösterdikleri etkinliklerde tutum değişmesi en iyi sonucu vermektedir; mecburi katılım gösterdikleri etkinliklerde tutum değişimi daha zor olur. Dinleyicilerin ilgi gösterdiği konu hakkında ayrıntılı ve tutarlı bir konuşma yapmak oldukça önemlidir aksi halde dinleyicilerin tutumunda kazandırılmak istenenin terzi yönünde değişim gözlenebilir. Tutumun değişmesinin ardından ortaya çıkan davranışın, gündelik hayattaki diğer bireyleri etkileyici bir durumu da olmalı. Bir tutumu değiştirmek için açıklama yapıldığına, yapılan açıklamanın baskıcı bir şekilde olmaması gerekmektedir. Yapılan baskı ve korku ceza ile birleştiğinde insan istenilen tutuma razı olmuş gibi görünür ama fırsatını bulduğu zaman eski tutumuna göre davranış sergilemektedir. Konuşmacının bilgi aktarımı sırasında heyecanlı olması ve aktarımı heyecanlı bir şekilde yapması tutum değiştirilmesinde oldukça etkili olacaktır (Cüceloğlu, 1994; Başaran, 1992).

Öğretmen Tutumlarını Etkileyen Faktörler ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Özel gereksinimli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarını araştıran çalışmalarda, tutumların farklı unsurlardan etkilendiği bilinmektedir. Bu değişkenler öncelikle ele

alınarak daha etkili tutum değiştirme programının tasarlanması bakımından gerekli olduğu bilinmektedir.

Araştırılmalarda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlar üzerine öğretmenlerin meslekte çalışma süreleri ve eğitim düzeylerinin (Glass ve Meckler, 1972; Hanrahan, Goodman ve Papagna, 1990; Harasymiw ve Horne, 1975; Lampropoulou ve Padelidi, 1997; Winzer, 1987) ve özel eğitim ile ilgili kurs almış olmalarının (Domanski, 1997; Hanrahan, Goodman ve Papagna, 1990; Harasymiw ve Horne, 1976; Johnson ve Cartwright, 1979; Stephens ve Braun, 1980; Rizzo, 1985) etkili olduğu görölmüştür.

Öğretmenlerin gösterdikleri tutumlar çalıştıkları özel gereksinimli bireylerin özelliklerinden de etkilenebilmektedir. Öğrencilerin engel türü (Combs ve Harper, 1967; Dev ve Scruggs, 1997; Preece, 1994; Shotel, lan ve McGettigan, 1972), performansı ve motivasyon düzeyi (Brandt, Hayden ve Brophy, 1975), sosyal düzeyi (Gullotta, 1974) öğretmen tutumları üzerinde etkisi olabildiği düşünülmektedir. Eğitim ortamları, yöneticilerin tutumları ve destek hizmetlerin üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalarda öğretmenlerin tutumları üzerinde destek hizmetlerin sağlanması (Brooks ve Bransford, 1971; Perry, 1980) ve okul idaresinin yaklaşımları (Peltier, 1993; Rittenhouse, 1987) gibi öğelerinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Kuzu (2011) yaptığı çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitime karşı tutumlarının değişmesinde etkisi olan birçok faktör vardır. Eğitim süresince öğretmenlerin almış oldukları destek hizmet, kaynaştırma uygulaması konusunda öğretmenin bilgi düzeyi, öğrencideki yetersizliğin cins ya da yetersizliğin düzeyi gibi durumlar bu konu ile ilgili tutumları etkileyebileceği açıklanmıştır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler ile ilgili bilgi sahibi olan öğretmenler bu bireylerin ihtiyaçlarına göre gerek duyulan düzenleme ve programları hazırlayarak bireyin eğitimde başarısının artacağını belirtmişlerdir.

OSB olan çocukların eğitiminde öğretmenler, çocuğu tanımalı, eğitim alanını çocuğun ihtiyaçını göz önünde bulundurarak tasarlaması ayrıca bu çocukların sınıflarında olan yaşıtlarıyla çocuğun toplumsal faaliyetlere katılımının sağlanması ve çocuğa kendini nasıl ifade edebileceğini öğretmesi ve kendini ifade edebilmesi için ortam hazırlaması, çocuğun eğitim hakkında olumlu tutumlarda bulunmasına kaynaştırma eğitiminde de başarı göstermesine imkan sunacaktır(Ayyıldız, Fazlıoğlu, 2007).

Kaynaştırma eğitiminde çocuklar ve ebeveynlerinin içinde oldukları eğitim ortamlarında kendilerini rahat ve ait hissetmeleri için öğretmenlerin ve okuldaki diğer çalışanların olumlu tutum ve davranışlarına bağlı olduğu belirtilmiştir. (Kargın, 2004).

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi hakkında olumsuz tutum ve düşüncelerini uygun olarak düzenlenmiş program ve bilgilendirme ile üniversite ortamlarında bu konu ile ilgili ders verilmesi özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarla aynı ortamları paylaşmak gibi faktörler olumlu tutuma dönüşebileceği belirtilmiştir (Orel, Töret, Zerey 2004; Gözün, Yıkılmış, 2004)

Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumların Değiştirilmesinde Kullanılan Teknikler ve İlgili Araştırmalar

Yapılan çalışmalara bakıldığında öğretmen tutumlarıyla ilgili çalışmaların çoğu tutum değiştirmeyi amaçladığı bilinmektedir (Bennett, Deluca ve Bruns, 1997; Brooks ve Bransford, 1972; Donaldson, 1980; Özyürek, 1988; Polat, 1993). Tutum değiştirme programının oluşturulmasındaki ilk adım tutumları etkileyen etkenlerin ve tutumları değiştirmede kullanılacak en güçlü tekniğin seçilmesidir. Literatürde araştırmacılar tarafından öğretmen tutumlarının değiştirilmesinde kullanılan teknikler ve tekniklerin güçlü yönleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Literatür incelendiğinde özel gereksinimli kişilere yönelik tutumların değiştirilebilmesi için bilgilendirme eğitimi, katılımcıların iş birliği yapması için ikna etme, özel gereksinimli bireylerle etkileşim içinde olma, empati kurma ve davranış değiştirme yöntemleri gibi tekniklerin kullanıldığı belirlenmiştir (Steward, Goodman ve Hammond, 1976). Tutum değiştirme programlarında bireyin engeline ilişkin bilgi verme, özel gereksinimli bireyle doğrudan veya dolaylı şekilde etkileşim içinde olmalarını sağlayacak film, video, açıkoturum izleme, rol alma/oynama ve empati kurmaya yönelik tekniklerin kullanılmasının etkili olduğu belirtilmektedir (Lombana, 1982).

Kalıplar içine alınan tutumlar planlanmış yaşantılarla değişiklik gösterebilmektedir. Özel gereksinimli bireylerin yaşantıları ve karşılaştıkları zorlukları katılımcılar ile paylaşımları tutum değiştirme programlarında bulunmaktadır. (Özyürek, 1988). Atay'a (1995) göre bilgilendirme eğitiminde bireyin kendi sonucunu ve tartışmasını yapsın diye serbest bırakıldığında tutum da değişimin daha kolay olduğu

bilinmektedir. Didaktik yaklaşım (Preece, 1994) ve yapılandırılmamış grup tartışmaları (Donaldson, 1980) tutumları olumsuz şekilde etkiler, iyi planlanmış ve iletişim araçları ile desteklenen programlar ise tutumların daha etkili olduğu görülmektedir (Myles ve Simpson, 1989; Özyürek, 1988; Shotel, Iano ve McGettigan, 1972).

Tutum değiştirme eğitiminde formal ders anlatımının tek başına çok etkili olmadığı, grup tartışmaları, dramatizasyon gibi yöntemlerin ve görsel materyallerin ders anlatımıyla birlikte verilmesinin ise tutum değiştirmede daha verimli olduğu bilinmektedir (Coryell, Holcomb ve Scherer, 1992; Finn, 1979). Tutum değiştirmek için hazırlanan bilgilendirme eğitimi normal çocuklar ve otizmli çocuklar arasında bulunan farklılıklar yerine benzerliklerin üstünde durulması ve otizmli çocuklara yönelik olumlu öğretmen tutumlarının geliştirilmesine özel gereksinimliler ile etkileşimin sağlandığı çalışma gruplarının hazırlanması (Coryell, Holcomb ve Scherer, 1992), özel gereksinimli bireylerin durumlarını anlatan film izletilmesi ve özel gereksinimli bireylerin katılımı daha olumlu sonuçlar verdiğini belirtmektedir. (Donaldson, 1980).

Yapılan araştırmalarda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların değiştirilmesine duyulan ihtiyaç ve öğretmenlerin eğitim kurslarında geliştirilerek bilgilendirilmesinin önemi açıkça verilmiştir (Donaldson ve Martinson, 1977). Özel gereksinimli bireyler hakkında bilgilendirme ve tutum değiştirme çalışmaları kurslar, çalışma grupları, grup tartışmaları ve hizmet içi eğitim programları şeklinde verilmektedir (Bennett, Deluca ve Bruns, 1997; Ward ve Center, 1987; Larrivee, 1981). Bilgilendirmeyi hedefleyen hizmetiçi eğitim programlarının öğretmen tutumlarının farklılık göstermesinde etkili olduğunu gösteren araştırmalardan (Akçemete ve Kargın, 1994; Brooks ve Bransford, 1971; Ward ve Center, 1987; Glass ve Meckler, 1972; Harasymiw ve Horne, 1976; Larrivee, 1981) farklılık göstermediğini belirten çalışmalar mevcuttur (Combs ve Harper, 1967; Dev ve Scruggs, 1997).

Tutum değiştirmede en çok tercih edilen yöntemin sözlü iletişim olduğunu vurgulamıştır. Davranışlar, duygu ve düşünce sözlü iletişimle değiştirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bilgi verilen alanda uzmanlık güvenilirlik bir kişinin gerçekliliğini de etkilediği görülmektedir. Güvenilir kaynaklar daha kolay tutum değişimine yol açtığı belirtilmektedir. Tutum değişimi, birey gönüllü olarak katıldığı

zaman olumlu sonuç vermekte, gönülsüz olarak katılınan aktivitelerde ise tutum değişimi görülmemekte veya çok az tutum değişimi yaşanmaktadır. Bütün bu faktörler birleştiğinde önemli tutum değişimlerinin gerçekleşebileceği belirtilmektedir.

Sonuçlara göre özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların değiştirilmesinde birden fazla teknik ve yaklaşımlar kullanıldığı ve ilgili literatür incelendiğinde kullanılan tekniklerin, tutumların değişmesinde çelişkili sonuçları olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak burada farklı tekniklerin kullanıldığı araştırmalara yer verilmiştir.

a) Bilgilendirme Eğitimi Dışında Kullanılan Tekniklerle İlgili Araştırmalar

Bu konu ile ilgili literatür incelendiğinde bilgilendirme eğitimi dışında kullanılan farklı tekniklerin tutum değişimindeki etkilerinin çelişkili sonuç doğurduğu bilinmektedir. Tutum değiştirmede İbrahim ve Herr (1982) uyarıcı ya da nesne hakkında bilgilendiren bilişsel yaklaşım ve rol yapma/oynama, canlandırma yoluyla nesne veya uyarıcının gerçek durumsal koşullarını kavramayı içeren duyuşsal yaklaşım olarak iki yöntemden söz ettiği belirtilmektedir (Akt. Küçüker, 1997). Sosyal uyumu yeterli olan özel gereksinimli bireylerin iş, aile ve toplumdaki başarılı yaşantılarını paylaşmalarının tutum değiştirmede etkili olduğu söylenmektedir (Özyürek, 1988).

Özel gereksinimli gibi davranma, özel gereksinimli bireylerle etkileşim kurma ve taklit yönteminin tutumlar üzerindeki etkileri çeşitli araştırmalarda incelenmiştir. Literatürde Wilson ve Alcorn (1969), 8 saat süren bir çalışma ile özel gereksinimliymiş gibi davranmanın etkilerini ele almışlardır. Çalışmaya katılan katılımcıların gözlerine bandana, kulaklarına işitme cihazı takılır, vücut hareketlerini kısıtlayan bir şekilde elleri ve bacakları bağlanarak özel gereksinimli gibi davranmaları talep edilmiştir. Araştırma sonucunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarda değişiklik meydana gelmediği belirtilmiştir. Araştırmacılar, bunun nedeninin araştırmanın iyi yapılandırılmamış olmasına ve çalışmanın sürecinin kısa oluşundan kaynaklandığını savunmuşlardır (Donaldson, 1980). Başka bir araştırmada Clore ve Jeffrey (1972), özel gereksinimliymiş gibi davranmanın

tutumlar üzerinde ki etkisini inceleyen daha kontrollü 4 ay süren bir çalışmanın sonunda tutumlarda anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmiştir (Donaldson, 1980).

Yapılan yarı deneysel bir çalışmada normal gelişim gösteren 9 öğrencinin öğrenme güçlüğü olan gençlerle 2 yıl boyunca haftada iki gün beden eğitimi dersi, alışveriş, bahçe işleri gibi sosyal etkinliklerde bir arada olmaları programlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda özel gereksinimli öğrencilerle sosyal etkinliklerde birlikte olan deney grubunun tutumlarının, kontrol grubunun tutumlarına oranla daha olumlu olduğunu belirtmişlerdir (Beh-Pajooh, 1991).

Literatürde incelendiğinde yapılan bazı araştırmalarda video gösterimi ve panel tartışmalarının tutum değiştirmedeki etkisi ele alınmıştır. 1977 yılında Özyürek tarafından yapılan bir çalışmada bedensel yetersizliği olan bireylerin katıldığı panel tartışmasının kasetten dinletildiği ve yazılı metnini okuyan öğretmen adaylarının tutumlarının olumlu yönde değişiklik gösterdiği söylenmiştir (Özyürek, 1988).

Yapılan başka bir araştırmada video gösteriminin tutumlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bir grup katılımcıya özel gereksinimli bireylerle ilgili 45 dakikalık video gösterimi sunulurken diğer gruba ise özel gereksinimli bireylerle söyleşi olanağı sağlanmıştır. Araştırmanın sonucunda yapılandırılmamış yaşamsal sunumların, video gösteriminden daha etkili olduğu bulunmuştur (Donaldson, Martinson, 1977).

Görüldüğü üzere öğretmen tutumlarının değiştirilmesine yönelik değişik tekniklerin kullanıldığı araştırmaların yöntem ve bulgular bölümlerinde farklılıklar bulunmaktadır.

b) Bilgilendirme Yöntemini İçeren Eğitim Programları ile İlgili Araştırmalar

Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukları tanımaları, daha gerçekçi beklentiler içinde olmaları ve bu çocuklara yönelik olumlu tutumlar edinmelerinde bilgilendirme eğitimin etkili olacağı düşünülmektedir. Cohen (1977), özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesinde kullanılan bilgilendirme eğitimindeki amacın bireyleri engelin gerçek doğası, nedenleri, özel gereksinimli bireylerin özellikleri, özel gereksinimli bireylerle iletişim kurmanın yollarını v.b. konularda bilgi vermektedir. Özel gereksinimli bireylerle birlikte olmanın yarattığı korku ve tedirginliğin yanı sıra onlarla etkileşime girmekten kaçınmanın zaman zaman bu

bireylerle nasıl ne şekilde iletişim kurulacağını bilmemekten kaynaklandığı söylenmektedir (Küçük, 1997). Bilgilendirme eğitimi ile öğretmenlerin özel gereksinimli çocukları tanıma, eğitim verme becerilerini kazandırma veya artırma, eğitim ortamını düzenleme, bilinen yanlış bilgilerden ve inançlardan kurtulması hedeflenmiştir.

Literatürde bu alanda yapılan araştırmaların bir bölümünün bireylerarasındaki farklılıkların önemini göstermeyi, özel gereksinimli bireyler hakkında bilgi vermeyi ve onları tanımayı amaçlayan programlar biçiminde düzenlendiği belirtilmiştir.

Yapılan bir araştırmada 40 normal sınıf öğretmenin özel eğitim konulu hazırlık programı verilmiştir. 40 öğretmenin 30' u deney grubunu oluştururken, 10 öğretmen de kontrol grubunu oluşturmuştur. Deney grubunda ki öğretmenlere yaklaşık 100 saatlik bir eğitim programı verilmiştir. Verilen eğitimin sonucunda normal sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma eğitimi almasına yönelik tutumlarında artış olduğu görülmüştür (Yates, 1973). Buna benzer bir çalışmada Seaton (1982), 25 öğretmenden oluşan deney grubuna 9 saatlik engel durumları ile ilgili bilgilendirme eğitimi verilmiştir. 21 öğretmenden oluşan kontrol grubuna ise herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Bilgilendire eğitimi sonrasında deney grubundaki öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik daha olumlu tutumlar sergiledikleri ve bilgilerinin arttığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaştırma eğitimi ile ilgili diğer bir araştırmayı Haring ve diğerleri 1958 yılında yapmıştır. Bu çalışma kaynaştırma eğitimi uygulanan 4 ayrı okuldaki normal sınıf öğretmenlerine 15 saat bilgilendirme eğitimi vermişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin bilgi düzeyleri ve tutumlarında artış olduğu bulunmuştur (Naor ve Milgram, 1980).

Yapılan bazı çalışmalarda tutum değişiminin kalıcı olabilmesi için bilgilendirme eğitiminin uygulanma sürecinin uzun bir sürece yayılmıştır. Dileo ve Melay 1990 da yaptıkları bir çalışmada, 40 kişiden oluşan normal sınıf öğretmenlerine bir eğitim-öğretim yılı boyunca 3 defa düzenlenen bilgilendirme eğitiminin sonunda öğretmenlerin tutumlarının olumlu yönde değiştiği görülmüştür (Dev ve Scruggs, 1997).

Bilgilendirmeye dayalı eğitim programının normal sınıflardaki özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimleri ve öğretmen tutumları üzerindeki etkisini belirlemek için

bir grup eğitimciyle 9 ay süren çalışma sürecine almıştır. Kontrol grubundaki öğretmenlere ise herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Bilgilendirme eğitimi bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama, davranış değiştirme teknikleri, öğretim yöntemleri gibi konuları barındırmıştır. Eğitim vermedeki yeterliliklerini anlamalarında iki grubu karşılaştırarak aralarında fark bulmuşlardır ama özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere yönelik tutumlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmemiştir.

c) Bilgi Verme ve Diğer Tekniklerin Birlikte Kullanıldığı Bilgilendirme Programlarıyla İlgili Araştırmalar

Bilgi vermeyi hedefleyen eğitim programının, tutumların bilişsel ilkesini değiştirmede etkili olduğu ancak tutum değişiminin gerçekleştirilebilmesi için tutumun bilişsel, duyuşsal ve davranışsal ilkelerinin birlikte değiştirilmesinin daha önemli bir işlev içerdiği belirtilmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin akademik ve toplumsal yaşamdaki sorunlarının farkına varılmasını ve bu bireyler hakkında bilgi öğretilmesini amaçlayan bilgilendirme programlarının, diğer tekniklerle desteklenerek öğretmen tutumlarını değiştirmedeki etkililiğini inceleyen araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük bir kısmında program içeriklerinin farklı yöntemler kullanılarak yapılandırıldığı görülmektedir.

Eğitimciler ile yapılan bu çalışma en az iki yıl çalışma deneyimi olan 20 normal sınıf öğretmeni ve 10 yönetici olmak üzere toplam 30 eğitimciye bilgi verici eğitim kursu sunmuştur. Programın içeriğine bakıldığında ders anlatımı, konuk katılımcılar ve engellilerle doğrudan etkileşim sağlama şeklinde tasarlanmıştır. Program normal sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuklara karşı duyarlılıklarını geliştirmeyi, özel gereksinimli çocukları eğitme becerilerini arttırmayı, onlar ile ilgili bilgi sahibi olmayı ve olumlu tutumlara sahip olmaları amaçlanmıştır. Bilgilendirme eğitiminin sonucunda eğitimcilerin tutumlarının olumlu yönde değişiklik gösterdiği görülmüştür. Normal sınıf öğretmenleri özel eğitime gereksinimi olan çocukları kabul görmedeki isteksizliklerinin ve olumsuz tutumlarının nedeninin bilgi eksikliği olduğunu belirtmişlerdir (Brooks ve Bransford, 1971).

Bu araştırma ise Haring (1957), normal sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumlarında bilgilendirme programının etkisini saptamak amacıyla bir grup öğretmene 30 saatlik eğitim vermiştir. Eğitimin ilk oturumunda özel

gereksinimli çocuklar hakkında bilgilendirme yapılmış, daha sonraki bölümde ise öğretmenler gruplara ayrılmış ve çalışma, grup tartışmaları şeklinde devam ettirilmiştir. Öğretmenlere ayrıca film izleme ve özel gereksinimli çocukların eğitim aldığı sınıfları görme imkânı da sağlanmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumlarında olumlu yönde bir değişme olduğu görülmüştür. Ayrıca doğrudan deneyim ve yaşantı sağlanmasının öğretmenlerin bilgi düzeyini arttırdığı ancak artan bilginin özel gereksinimli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarının değiştirilmesinde önemli bir faktör olmadığı görülmüştür. Araştırmacı özel gereksinimli çocuklarla sınıf deneyimlerinin sağlanmasının ve çalışma gruplarında rol oynama tekniğinin kullanılmasının öğretmen tutumlarını olumlu yönde etkilediğini bulmuştur.

Öğretmen tutumlarının değiştirilmesi üzerine bilgilendirme programlarının ve çeşitli değişkenlerin etkisinin artırılması, bilgilendirme programının içeriğinin düzenlenmesi ve sunumu aşamalarında etkili olacağı düşünülmektedir. İyi yapılandırılmış ve tutum değiştirmeyi amaçlayan programların ise öğretmen tutumlarında olumlu yönde değişikliğe sebep olacağının düşünülmektedir.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel analizler ve uygulama sürecine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, betimsel ve deneysel yöntemin birlikte uygulandığı karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem araştırması; bir çalışmanın ya da çalışmaların içerisinde yer alan nitel ve nicel araştırmalardan elde edilecek verilerin toplanmasını, analizinin yapılmasını ve yorumlanmasını kapsamaktadır. Karma araştırma yöntemi kullanılması ile tek bir yöntemin sınırlılığının giderilerek bütünün tamamının görülmesini, sayısal ve sayısal olmayan verilerin birlikte kullanımı ile açıklamaların kolaylaşmasını ve anlam gücünün artmasını sağlamaktadır (Tunalı, Gözü ve Özen, 2016).

Bu araştırmanın nicel boyutu; sınıflarında otizmlili öğrencisi bulunan öğretmenlerin otizmlili çocukların özellikleri ve eğitimleri, kaynaştırma programı ile ilgili bilgilendirilmelerinin bu çocuklara karşı tutumların etkisini belirlemek için düzenlenen deneysel bir çalışmadır. Araştırmada kullanılan zayıf deneysel model “ön test- son test” tek gruplu modeldir. Araştırmanın bağımsız değişkeni bilgilendirme eğitimi, bağımlı değişkeni ise öğretmenleri kaynaştırma ortamındaki (sınıfındaki) otizmlili öğrencilere yönelik his, tutum ve görüşleridir.

Araştırmanın nitel boyutu ise; eğitim sonrası öğretmenlerin eğitim hakkındaki görüşlerinin elde edilmesi için görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma Grubu

KKTC Gazimağusa bölgesinde hizmet veren bir özel ilköğretim okulunda görev yapan 43 öğretmenden 32 öğretmen gönüllü olarak araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Araştırmanın deneysel boyutunda eğitimin uygulandığı Gazimağusa ilçesinde bulunan Neo Kids Mektebim Kampüsünde görev yapan öğretmenlerin demografik bilgileri tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerine ait bulgular

		n	%
Cinsiyet	Kadın	26	81.3
	Erkek	6	18.8
Yaş	21-30 yaş	23	71.9
	31-40 yaş	7	21.9
	41-50 yaş	2	6.3
Eğitim Düzeyi	Lisans	22	68.8
	Yüksek Lisans	10	31.3
Eğitim verdiği sınıf düzeyi	1.Sınıf	1	3.1
	2.Sınıf	1	3.1
	3.Sınıf	2	6.3
	4.Sınıf	2	6.3
	5.Sınıf	2	6.3
	Branş	12	37.5
	Okul Öncesi	12	37.5
Eğitim verdiğiniz sınıf mevcudu	10-20 kişi	31	96.9
	20-30 kişi	-	-
	30 ve üzeri	1	3.1
Sınıfta yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği olma durumu	Evet	8	12.5
	Hayır	28	87.5
	1-5 yıl arası	16	50

Mesleki Kıdem	6-10 yıl arası	10	31.3
	11-15 yıl arası	3	9.4
	16-20 yıl arası	2	6.3
	21 yıl ve üzeri	1	3.1
Sınıfta kaynaştırma öğrencisi olma durumu	Evet	20	62.5
	Hayır	12	37.5
Sınıfında OSB tanımlı öğrencisi olma durumu	Evet	21	65.6
	Hayır	11	34.4
Lisans Eğitiminde Özel Eğitim ve Kaynaştırma Dersi Alma durumu	Evet	21	65.6
	Hayır	11	34.4
Özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili hizmetiçi eğitim alma durumu	Evet	20	62.5
	Hayır	12	37.5
Toplam		32	100.0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin %81.3 (n=26) ‘ünün kadın,% 18.8 (n=6) ‘ünün ise erkek olduğu; %71.9 (n=23)’ünün 21-30 yaş, %21.9 (n=7) ‘unun 31-30 yaş, %6.3 (n=2)’ ünün 41-50 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim verdiği sınıf düzeyine ilişkin bulgular incelendiğinde, %3.1 (n=1)’inin 1. sınıf, %3.1 (n=1) ’inin 2. sınıf, %6.3 (n=2)’ünün 3. sınıf, %6.3 (n=2)’ünün 4. sınıf, %6.3 (n=2)’ünün 5. sınıf, %37.5 (n=12)’ inin branş ve %37.5 (n=12)’ inin okulöncesi öğretmeni olduğu görülmektedir. Sınıf mevcuduna ilişkin bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin %96.9 (n=31) ‘unun 10-20 kişi ve eğitim verdikleri sınıf mevcudu ise, %3.1 (n=1)’inin ise 30 ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %12.5 (n=8)’inin sınıfta yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği olduğu, %87.5 (28)’inin

ise sınıfta yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %50 (n=16) 'sinin 1-5 yıl arası, %31.3 (n=10)'inin 6-10 yıl, %9.4 (n=13)'ünün 11-15 yıl ve % 6.3 (2)'ünün 16-20 yıl, %3.1 (n=1)'ünün 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %62.5 (n=20)'inin sınıfında kaynaştırma öğrencisi olduğu ve %37.5 (n=12)'inin ise sınıfında kaynaştırma öğrencisi olmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %65.6 (n=21) sınıfında OSB tanıılı öğrencisinin olduğu ve %34.4 (n=11)' ünün ise sınıfında OSB tanıılı öğrencisinin olmadığı belirlenmiştir. Lisans eğitiminde özel eğitim ve kaynaştırma dersi alma durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin %65.6 (n=21)'sının lisans eğitiminde özel eğitim ve kaynaştırma dersi aldığı, %34.4 (n=11)'ünün ise almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili hizmetiçi eğitim alma durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin %62.5 (n=20) 'inin daha önce özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili hizmetiçi eğitim aldığı, %37.5 (n=12)'inin ise almadığı görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğretmenler ile ilgili kişisel bilgilere ulaşabilmek için Kişisel Bilgi Formu ve otizimli çocukların kaynaştırılması ve bütünleştirilmesine yönelik his, tutum ve görüşleri belirlemek için Ahmetoğlu, Burak ve Acar tarafından 2019 yılında Türkçeye uyarlanan “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği (OKHTÖ)” kullanılmıştır. Bu ölçek 6'lı Likert (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 6: Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlamıştır) ve toplam 32 maddeden oluşmaktadır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre OKHTÖ ölçeğinde dört alt boyutun olduğu bulunmuştur. Bunlar Öngörü alt boyutu, Duygusal Tutum alt boyut, Öznel Yargı alt boyut ve Öz Yeterlik alt boyut olarak belirlenmiştir. 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14 ve 15. Maddeler Öngörü alt boyuna, 3, 4, 16, 17, 18 ve 19. Maddeler Duygusal Tutum alt boyuna, 28, 29, 30, 31 ve 32. Maddeler Öznel Yargı alt boyutuna, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27. Maddeler ise Öz Yeterlik alt boyutuna ait maddeler olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca yapılan bu araştırmada, öğretmenlerin verilen eğitimin etkililiğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur

Uygulama Süreci

Uygulama yapılmadan önce çalışma grubu olan öğretmenlere Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Ön test yapıldıktan sonra eğitim uygulamasına geçilmiştir. Eğitim 8 Kasım-27Aralık 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma verileri Google Forms üzerinden toplanmıştır. Bilgilendirme eğitimi online olarak Zoom uygulaması üzerinden 8 hafta, haftada bir saat olacak şekilde 8 saatte gerçekleştirilmiştir.

Öğretmenlere yönelik otizm spektrum bozukluğu bilgilendirme programının içeriği araştırmacılar tarafından düzenlenmiştir. Buna göre haftalara göre içeriğin dağılımı, tarih ve saatleri tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Bilgilendirme Eğitiminin Konu ve Gün Dağılımları

HAFTA	İÇERİK	GÜN	SAAT
1	Öğretmenlerin İhtiyaçlarının Belirlenmesi İçin Yapılan Görüşme	08.10.2021	13:00-14:00
1	Tanışma, Öntest ve Formların Uygulanması, Giriş.	08.11.2021	13:00-14:00
2	Otizm Spektrum Bozukluğu Tanım ve Özellikler.	15.11.2021	13:00-14:00
3	Otizmde Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar	22.11.2021	13:00-14:00
4	Otizm ile İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar	29.11.2021	13:00-14:00
5	Otizm ve Eğitim Yöntemleri	06.12.2021	13:00-14:00
6	Otizmde Davranış Değiştirme	13.12.2021	13:00-14:00
7	Otizmde Sosyal Beceri Öğretimi	20.12.2021	13:00-14:00

8	Aile ve Otizm	27.12.2021	13:00-14:00
9	Sontest Uygulaması ve Eğitim Değerlendirme	28.12.2021	13:00-14:00

Kaynaştırma eğitimi alan otizmlı çocuklara yönelik bilgilendirme eğitimi 8 hafta boyunca haftada 1 gün olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Eğitim günlerinde özel nedenlerden dolayı katılım sağlayamayan öğretmenler için ve eğitimi tekrar izlemek isteyen öğretmenler için her eğitim oturumu kayıt altına alınmış ve eğitim oturumundan sonra kaydedilen eğitim oturumu bütün katılımcılara mail olarak gönderilmiştir. Eğitimler hafta içi ve öğlen 13:00 ile 14:00 arasında gerçekleştirilmiştir. Eğitim konuları tamamlandıktan sonra öğretmenlerin tutumlarını ölçmek amacıyla eğitimin başında uygulanan Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği tekrar uygulanmıştır.

Uygulama powerpoint sunu anlatımlarının yanı sıra öğretmenlerin yaşadıkları durumlara ilişkin örnekler ile aktif katılım sağlamalarına da önem verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda araştırmaya katılan katılımcılar ile ilgili demografik verilere, eğitim verdiği sınıf ve okulla ilgili verilere ulaşabileceğimiz 11 soru bulunmaktadır. Öğretmenlerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, branşı, eğitim verdikleri sınıf düzeyi, sınıftaki öğrenci sayısı, sınıflarında yardımcı bir öğretmen bulunup bulunmama durumu, meslekteki hizmet süresi, kaynaştırma veya otizmlı öğrencilerin eğitim verdikleri sınıflarında bulunup bulunmama durumu ve özel eğitim ile kaynaştırma eğitimine yönelik seminer, kurs ve/veya derslere katılıp katılmamalarına yönelik sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği (OKHTÖ)

Öğretmenlerinin otizm spektrum bozukluğu olan kaynaştırma, bütünleştirme öğrencilerine yönelik his, tutum ve görüşlerini ölçmek için 2011 yılında Segall’ tarafından geliştirilmiş Yerleştirme ve Hizmet Anketi’nin dördüncü bölümünde yer alan ve 2019 yılında Ahmetoğlu, Burak ve Acar tarafından Türkçeye uyarlanan geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği (OKHTÖ)” kullanılmıştır. Yerleştirme ve Hizmet Anketi (Placement and Services Survey-PASS) altı senaryoya göre değerlendirilmekte ve on bölümden oluşmaktadır. Ama gerçekleştirilen bu araştırmada sadece tek bir senaryo (Senaryo E) ortalama bilişsel beceriler otizm tanısı konmuş olan senaryo otizmli grupları temsil ettiği için tercih edilmiştir. Senaryoda Akman isimli hayali bir çocuğa yönelik katılımcılara bilgiler verilmektedir. Senaryo E;

- Senaryo E: Ortalama bilişsel beceriler, otizm tanısı konmuş, Akman 6 yaşında ve seneye birinci sınıfa başlıyor olacak ve yakın zamanda Akman’a yapılan bir zekâ testinin sonuçları ortalama (IQ=100) aralığındaydı, şeklinde 58 bilgiler verilmiştir. Katılımcılardan bu bilgilere göre ölçeği doldurmaları talep edilmiştir.

Ölçek 6’lı likert tipi (1: Kesinlikle katılıyorum, 2: Katılıyorum, 3: Kısmen katılıyorum, 4: Kısmen katılmıyorum, 5: Katılmıyorum ve 6: Kesinlikle katılmıyorum) bir ölçektir. Derecelendirilen ölçek puanlamasında maddeler “1” Kesinlikle Katılıyorum ve “6” Kesinlikle Katılmıyorum aralığında puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 32 ile 192 puan arasında değişmektedir. OKHTÖ ölçeği 32 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar **Öngörü** alt boyutu, **Duygusal Tutum** alt boyutu, **Öznel Yargı** alt boyutu ve **Öz Yeterlik** alt boyutlarıdır. 3, 4, 16, 17, 18 ve 19. Maddeler Duygusal Tutum alt boyuna, 28, 29, 30, 31 ve 32. Maddeler Öznel Yargı alt boyutuna, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14 ve 15. Maddeler Öngörü alt boyuna, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27. Maddeler ise Öz Yeterlik alt boyutuna ait maddelerdir.

Verilerin Analizi

Elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS 27.0 for Windows paket programı kullanılmıştır. İstatistiksel çözümlemede veriler normal dağılım gösterdiği için t-testi tekniği kullanılmıştır.

Araştırmadaki nitel verilerin analizinde, uygulanan eğitimi değerlendirmek amacıyla yapılan görüşme formlarının analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde, elde edilen verileri düzenleyip yorumlayarak okuyucuya sunmaktır. Bu nedenle elde edilmiş olan bulgular anlaşılır ve mantıklı olarak betimleme yapılır ve sonra betimlemeler yorumlanarak neden sonuç ilişkileri ortaya konarak bazı sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

BÖLÜM IV

Bulgular

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğretmenlerin Otizmlı kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen öntest genel puanları

İlkokul öğretmenlerinin otizmlı kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ön test ve son test puan ortalamaları genel olarak nasıldır? araştırmanın birinci alt amacı olarak belirtilmiştir. Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin Otizmlı kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik öntest his, tutum ve görüşlerinin alt boyutlardan aldıkları genel puanlara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Otizmlı kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen öntest genel puanlarına ilişkin bulgular

Boyut	N	$\bar{X}$	Ss	Min	Max
Öngörü	32	3.52	1.16	2	8
Duygusal Tutum	32	2.16	0.84	1	6
Öznel Yargı	32	3.17	1.01	1	5
Öz Yeterlik	32	3.18	1.52	1	6
Genel Toplam	32	3.07	0.72	2	5

Öğretmenlerin otizmlı kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik öntest his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlardan aldıkları genel puanlar ait bulgular incelendiğinde, ölçeğin öntest genelinden aldıkları toplam puan ortalaması (3.07, S=0.72) olup, ölçek genelinden en düşük 1 ve en yüksek 5 puan almışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenler ölçekte yer alan öngörü alt boyutundan ortalama (=3.52.29, S=1.16) puan, duygusal tutum alt boyutundan ortalama (=2.16, S=0.84)

puan, öznel yarı alt boyutundan ortalama (=3.17.29, S=1.01) puan, öz yeterlik alt boyutundan ortalama (=3.18, S=1.52) puan almıştır. Öğretmenlerin otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik öntest his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden aldıkları madde puanı ortalaması (= 3.07, S=0.72) bulunmuş olup, öğretmenler genel olarak ölçekte yer alan ifadelerle “katılıyorum” yanıtını vermiştir.

Öğretmenlerin Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen sontest genel puanlarına ilişkin bulgular

Tablo 4. Öğretmenlerin Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen sontest genel puanları

Boyut[Office1]	N	$\bar{X}$	Ss	Min	Max
Öngörü	32	4.38	0.26	5	8
Duygusal Tutum	32	1.27	0.71	1	6
Öznel Yargı	32	4.80	0.37	4	5
Öz Yeterlik	32	4.60	0.50	4	6
Genel Toplam	32	4.48	0.22	4	5

Öğretmenlerin otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik öntest his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlardan aldıkları genel puanlar ait bulgular incelendiğinde, ölçeğin son test genelinden aldıkları toplam puan ortalaması (4.48, S=0.22) olup, ölçek genelinden en düşük 4 ve en yüksek 5 puan almışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenler ölçekte yer alan öngörü alt boyutundan ortalama (=4.38, S=0.26) puan, duygusal tutum alt boyutundan ortalama (=1.27, S=0.71) puan, öznel yargı alt boyutundan ortalama (=4.80, S=0.37) puan, öz yeterlik alt boyutundan ortalama (=4.60, S=0.50) puan almıştır. Öğretmenler genel olarak ölçekte yer alan ifadelerle “ Kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 5. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	Sd	T	p
Öngörü	Kadın	26	3.38	1.12	30	1.537	0.98
	Erkek	6	4.17	1.18			
Duygusal Tutum	Kadın	26	2.22	0.86	30	0.87	0.38
	Erkek	6	1.89	0.80			
Öznel Yargı	Kadın	26	3.21	0.98	30	.346	0.36
	Erkek	6	3.05	1.22			
Öz Yeterlik	Kadın	26	3.04	1.45	30	1.032	0.40
	Erkek	6	3.75	1.32			
Genel toplam	Kadın	26	3.03	.717	30	.636	.56
	Erkek	6	3.24	.776			

Tablo 5’te araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre eğitim öncesinde, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Araştırma kapsamında olan öğretmenlerin, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinde cinsiyet önemli bir faktör değildir sonucuna varılabilir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 6. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Kadın	26	4.65	.27	30	1.33	.07
	Erkek	6	4.81	.15			
Duygusal Tutum	Kadın	26	1.31	.43	30	1.11	.05
	Erkek	6	1.11	.13			
Öznel Yargı	Kadın	26	4.85	.35	30	1.759	.13
	Erkek	6	4.56	.38			
Öz Yeterlik	Kadın	26	4.46	.49	30	.555	.62
	Erkek	6	4.33	.56			
Genel toplam	Kadın	26	4.50	.22	30	1.284	.24
	Erkek	6	4.37	.22			

Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan eğitim sonrası aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 7. Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	P
Öngörü	Lisans	22	3.46	1.21	30	.468	.64
	Lisansüstü	10	3.66	1.09			
Duygusal Tutum	Lisans	22	2.22	.91	30	.636	.53
	Lisansüstü	10	2.03	.68			
Öznel Yargı	Lisans	22	3.27	1.03	30	.714	.48
	Lisansüstü	10	2.99	1.00			
Öz Yeterlik	Lisans	22	3.13	1.54	30	.233	.81
	Lisansüstü	10	3.27	1.56			
Genel toplam	Lisans	22	3.09	.22	30	.235	.81
	Lisansüstü	10	3.03	.22			

Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ne yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan eğitim öncesi yapılan karşılaştırmaya ilişkin t testi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir

Tablo 7’de verilen öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ne yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan eğitim öncesi yapılan aldıkları öntest puanlarını karşılaştırılmasına sonuçları incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre his, tutum ve görüş ölçeği ve alt boyutlarından eğitim öncesi aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Öğretmenlerin lisans veya lisanüstü eğitim almaları Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ne yönelik his, tutum ve görüşlerinde farklılık yaratmamaktadır.

Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 8. Öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları son test puanlarının karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Lisans	22	4.66	.29	30	.686	.49
	Lisansüstü	10	4.72	.19			
Duygusal Tutum	Lisans	22	1.31	.46	30	.883	.38
	Lisansüstü	10	1.20	.24			
Öznel Yargı	Lisans	22	4.89	.34	30	2.200	.04
	Lisansüstü	10	4.60	.37			
Öz Yeterlik	Lisans	22	4.49	.52	30	.964	.34
	Lisansüstü	10	4.31	.45			
Genel toplam	Lisans	22	4.52	.22	30	1.889	.07
	Lisansüstü	10	4.37	.19			

Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ne yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan eğitim sonrası yapılan karşılaştırmaya ilişkin t testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir

Tablo 8’de verilen öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi ne yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan eğitim sonrası yapılan aldıkları son test puanlarını karşılaştırılması sonuçları incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre his, tutum ve görüş ölçeği ve alt boyutlarından eğitim öncesi aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak

anlamli düzeyde olmadığı($p>0.05$), sadece öznel yargı alt boyutunda anlamli fark olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğın alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 9. Öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğın alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması

Ölçek		n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Evet	8	3.38	1.14	30	.419	.68
	Hayır	24	3.57	1.18			
Duygusal Tutum	Evet	8	2.71	1.06	30	1.813	.03
	Hayır	24	1.98	.69			
Öznel Yargı	Evet	8	3.20	0.94	30	.067	0.85
	Hayır	24	3.17	1.05			
Öz Yeterlik	Evet	8	2.56	1.08	30	1.606	0.12
	Hayır	24	3.38	1.61			
Genel toplam	Evet	8	3.03	.52	30	.226	.05
	Hayır	24	3.09	.78			

Tablo 9’da, araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğın alt boyutlarından elde edilen öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre eğitim öncesinde, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeğı genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamli bir fark olmadığı ($p>0,05$). sadece ölçeğın duygusal tutum boyutunda istatistiksel olarak bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$).

Öğretmenlerin yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 10. Öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması

Ölçek		n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Evet	8	4.64	.38	30	.522	.70
	Hayır	24	4.69	.22			
Duygusal Tutum	Evet	8	1.37	.65	30	.793	.43
	Hayır	24	1.24	.29			
Öznel Yargı	Evet	8	4.97	.37	30	1.771	.09
	Hayır	24	4.74	.24			
Öz Yeterlik	Evet	8	4.62	.51	30	1.196	.25
	Hayır	24	4.37	.49			
Genel toplam	Evet	8	4.58	.24	30	1.522	.15
	Hayır	24	4.42	.21			

Tablo 10’da araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin Yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre eğitim sonrasında, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 11. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması

Ölçek		n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Evet	20	3.39	1.17	30	.854	.40
	Hayır	12	3.75	1.15			
Duygusal Tutum	Evet	20	2.29	.92	30	1.212	.23
	Hayır	12	1.94	.69			
Öznel Yargı	Evet	20	3.36	1.56	30	.463	.64
	Hayır	12	3.11	.91			
Öz Yeterlik	Evet	20	3.06	1.52	30	.535	.59
	Hayır	12	3.36	1.56			
Genel toplam	Evet	20	3.02	.71	30	.567	.57
	Hayır	12	3.17	.75			

Tablo 11’de araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin Kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin Kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumlarına göre eğitim öncesinde, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) görülmüştür.

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 12. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması

Ölçek		n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Evet	20	4.66	.30	30	.653	.51
	Hayır	12	4.71	.17			
Duygusal Tutum	Evet	20	1.29	.46	30	.312	.75
	Hayır	12	1.25	.28			
Öznel Yargı	Evet	20	4.34	.46	30	2.850	.00
	Hayır	12	4.93	.33			
Öz Yeterlik	Evet	20	4.49	.52	30	.804	.42
	Hayır	12	4.34	.46			
Genel toplam	Evet	20	4.53	.23	30	2.073	.04
	Hayır	12	4.38	.17			

Tablo 12’de araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin Kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin **ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen** son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 12 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumlarına göre eğitim sonrasında, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinde ($p=.04$, $p<.05$) ve öznel yarı ($p=.00$, $p<.05$) alt boyutunda anlamlı fark saptanırken, ölçekte yer alan diğer alt boyutlardan aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Öğretmenlerin özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular

Tablo 13. Öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları öntest puanlarının karşılaştırılması

Ölçek		n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Evet	20	3.39	1.17	30	.854	.40
	Hayır	12	3.75	1.15			
Duygusal Tutum	Evet	20	2.29	.92	30	1.212	.23
	Hayır	12	1.94	.69			
Öznel Yargı	Evet	20	3.11	.91	30	.463	.64
	Hayır	12	3.29	1.19			
Öz Yeterlik	Evet	20	3.06	1.52	30	.535	.59
	Hayır	12	3.36	1.56			
Genel toplam	Evet	20	3.02	.71	30	.567	.57
	Hayır	12	3.17	.75			

Tablo 13'te araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna durumlarına göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin **ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen** öntest puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 13 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna durumlarına göre eğitim öncesinde, Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan alt boyutlardan aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) sonucuna varılmıştır.

Öğretmenlerin özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması

Tablo 14. Öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmlili kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin ve ölçeğin alt boyutları son test puanlarının karşılaştırılması

Ölçek		n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Öngörü	Evet	20	4.66	.30	30	.653	.51
	Hayır	12	4.71	.17			
Duygusal Tutum	Evet	20	1.29	.46	30	.312	.75
	Hayır	12	1.25	.28			
Öznel Yargı	Evet	20	4.93	.33	30	2.850	.00
	Hayır	12	4.58	.33			
Öz Yeterlik	Evet	20	4.49	.52	30	.804	.42
	Hayır	12	4.34	.46			
Genel toplam	Evet	20	4.53	.23	30	2.073	.04
	Hayır	12	4.38	.17			

Tablo 14’te araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumuna göre Otizmlili kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin **ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen** son test puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 14 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin k Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi ile ilgili bir hizmetiçi eğitime katılma durumlarına göre eğitim sonrasında, Otizmlili kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği genelinde ($p=.04$, $p<.05$) ve öznel yargı ($p=.00$, $p<.05$) alt boyutunda anlamlı fark saptanırken, ölçekte yer alan diğer alt boyutlardan aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Uygulama Sonrası Öğretmenlerin Bilgilendirme Eğitiminin Etkililiğine İlişkin Görüşleri

Bu araştırmanın dördüncü alt amacı “Öğretmenlerin uygulanan bilgilendirme eğitiminin etkililiğine yönelik görüşleri nelerdir? Olarak belirlenmiştir.

Uygulanan bilgilendirme eğitiminin etkisini ortaya koymak amacıyla, öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğuna yönelik yaşantınızda meydana gelen değişikliklerle ilgili görüşlerine başvurulmuştur.

Öğretmenler, uygulanan eğitimin otizm spektrum bozukluğuna yönelik müdahalelerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen görüş formunda elde edilen analiz sonuçları ve ilgili alıntılar aşağıda verilmiştir.

Öğretmenlere uygulanan eğitim aracılığıyla, eğitim öncesinde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara nasıl davranacaklarını bilmedikleri için onlara özgüvensiz yaklaştıkları, sergiledikleri davranışların nedenlerini anlamadıkları, gösterilen problem davranışları ayırt edemediklerini ve problem davranışlara nasıl müdahale edeceklerini bilmediklerini vurgulamışlardır.

Eğitimin uygulama aşaması ve sonrasında, eğitimden edindikleri bilgileri uygulamaya başladıkları ve eğitimin çocuklarla olan ilişkilerine olumlu yönde etki ettiğini belirtmişlerdir.

Bu bulgulara göre otizm spektrum bozukluğuna yönelik eğitiminin olumlu yönde olduğu görülmektedir.

“.....Otizmlı çocukları çok daha iyi anlamaya başladım. Otizmlı çocuklara yaklaşıırken artık daha özgüvenliyim”. (Ö10)

“.....Otizmlı çocukları daha anlayışlı ve özverili bir şekilde anlamaya ve onlarla iletişim kurmaya başladım. Davranışlarım ve hareketlerim daha özenli ve ince oldu. Bu derslerden sonra sınıfımda otizmlı en az bir çocuk olsa bile nasıl davranacağımı ve ön yargılarını yıkmayı öğrendim”. (Ö2).

“.....Eğitimden önce çocukların davranışlarının hangilerinin problem davranış olduğunu çok ayırt edemiyordum. Ama eğitimden sonra davranışların hangilerinin problem davranış olduğunu anlamaya başladım. Artık problem davranışları nasıl değiştireceğimi öğrendim”. (Ö6).

“.....Eğitimden önce problem davranışları nasıl çözeceğimi bilmiyordum. Ama eğitimden sonra eğitimde verilen problem davranışlar ile ilgili örneklerle sınıf içinde karşılaştığımda problem davranışları örnekleri baz alarak çözmeye çalışıyorum. İşe yaradığını görüyorum ve bu beni çok mutlu ediyor”. (Ö8).

“.....Öğrencim yapmak istemediği etkinliklerde problem davranışlar sergiliyordu. Tahtada ki yazıyı kendi defterine geçirmek istemiyor direnç gösteriyor ve arkadaşlarının eşyalarını yere fırlatıyordu. Bende problem davranış sergilememesi için hiçbir şey yapmadan oturmasına izin veriyordum. Ama aldığım

eğitimden sonra tepkinin bedeli uygulamasını kullanarak problem davranışı azalttım”. (Ö7).

Uygulanan eğitimin olumlu ve olumsuz yanlarıyla ilgili öğretmenlerin görüşlerine başvurarak eğitimin olumlu ve olumsuz yanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

“.....Eğitim çok güzeldi otizmlili öğrencilerim ile daha da iyi iletişim kurmayı öğrencim. Keşke eğitim biraz daha uzun olsaydı”. (Ö9)

“.....Özenle hazırlanmış akıcı ve eğiticiydi. Ayrıca eğitim içerisinde verilen örnekler ve örneklendirilmiş videolar da anlatılanları pekiştirmede önemliydi”. (Ö3)

“.....Eğitimin konuları çok güzeldi ayrıca konular anlatılırken hepsinin örneklendirilmesi, anlamamızı ve kalıcılığı arttırdı”. (Ö7).

“.....Eğitim çok güzel ve etkiliydi. Eğitimin kayıt altına alınması ve oturum sonunda kayıtların bizlere mail atılması çok güzel. Eğitimi tekrar izleme fırsatımız oluyor”. (Ö10).

Öğretmenlerin görüş formun verileri incelendiğinde, eğitimin olumlu yanı olarak, etkileşim ve iletişim olanaklı olması, karşılaşılan problemlere yönelik çözüm önerilerinin belirtilmesi, sunulan konuların örneklerle ve videolarla zenginleştirilmesi biçiminde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Verilen görüşler, eğitim konularının yarar sağladığını ve eğitim konularının işlevsel olduğunu ve karşılaştıkları durumlarda eğitimden edindikleri bilgileri kullandıklarını belirtmişlerdir.

Uygulanan eğitimin olumsuz yanlarının belirlenmesi, daha sonra yapılacak eğitim çalışmalarına da yol göstermesi bakımından verilen eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

“.....Eğitim biraz daha uzun olabilirdi. Ayrıca eğitimi internet üzerinden gerçekleştirdik arada internet yüzünden bağlanmakta güçlükler yaşıyordum”. (Ö6).

“.....İnternet gibi teknik sorunlar dışında verilen eğitimin olumsuz yönünün olmayacağını düşünüyorum”. (Ö1)

“.....Keşke eğitim daha da uzun olsaydı”. (Ö7)

Öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkılarak, verilen eğitimin olumsuz yanlarına ilişkin öğretmenlerin eğitim sürecinin biraz daha uzun olması yönünde isteklerinin olduğu ve online olarak verilen eğitime teknik nedenlerden dolayı geç katıldıklarını ya da katılım sırasında bağlantıda kopukluk yaşadıklarını belirtmişleridir.

BÖLÜM V

Tartışma

Bu araştırma bilgilendirme eğitimi alan bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizmli çocuklara yönelik tutumlarına etkisini incelemiştir. Araştırma tek bir grup ile yapılmıştır. Bilgilendirme programının içeriği bilgi aktarımı ve video gösterimi şeklinde düzenlenmiştir. Program sürecinde anlatma ve soru-cevap yöntemi kullanılmıştır.

Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik tutumlarıyla ilgili bulgular incelendiğinde bilgilendirme programı öncesinde “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği (OKHTÖ) öntest genelinde aldıkları puan ortalaması ile bilgilendirme programı sonrasında “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği (OKHTÖ) sontest genelinde aldıkları puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Elde edilen verilere sonucunda, bilgilendirme eğitiminin öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi alan otizmli çocuklara yönelik tutumlarını değiştirmede etkili olduğu bulunmuştur. Bulunmuş olan bu sonuç, bilgilendirme programının öğretmen tutumları üzerinde olumlu etkisi olduğunu gösteren araştırma bulguları ile benzerlik gösterir (Akçamete ve Kargın, 1994; Brooks ve Bransford, 1971; Cardwell, 1980; Carlson ve Potter, 1972; Cortez, 1984; Finn, 1979; Glass ve Meckler, 1972; Harasy miw ve Horne, 1976; Jarvis ve French, 1990; Naor ve Milgram; Seaton, 1982; Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1997). Fakat bilgilendirme programının tutumlar üzerinde etkili olmadığını gösteren çalışmalar ile çelişmektedir (Aldridge ve Clayton, 1987; Becker, 1980; McCloskey ve Quay, 1987; Dev ve Scruggs, 1997; Wortham, 1993).

Tutum değişimi bireyler gönüllü olarak katıldıkları zaman daha olumlu sonuçlar vermekte, zorunlu olan çalışmalarda ise tutum değişiminin gözlemlenmediği ya da tutum değişiminin çok az olduğu belirtilmiştir (Cüceloğlu, 1998; Powers, 1983). Bilgi ve deneyim eksikliklerinin olduğunu belirten öğretmenlerin çalışmaya bu yöndeki beklentilerinin karşılanması amacı ile gönüllü olarak katılım göstermeleri, tutumlarının olumlu yönde değişmesini sağlamada bir etken olarak kabul edilebilir.

Araştırma öğretmenlerin cinsiyetlerine göre Otizimli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin öntest ve sontest verilerine göre, otizimli çocuklara yönelik tutumlarında fark bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre, kadın ve erkeklerin cinsiyette bir eşitsizlik olmadan aynı eğitim haklarından yararlanması, aynı eğitim ortamlarında eğitim almalarından dolayı olduğunu söyleyebilir. Bu sonuç, cinsiyetin tutumlar üzerinde etkili olmadığı yönündeki bazı çalışmalar ile de benzerlik göstermektedir (Lake, 1978; Marsh, 1983; McLaughlin-Williams, 1983; Polat, 1993; Ringlaben ve Price, 1981; Stephens ve Braun, 1980; Tungaraa, 1994; Williams, 1983). Bulgulara göre cinsiyetin tutumlar üzerinde hiçbir etkisi olmadığı söylenebilir.

Güleryüz ve Özdemir (2015) yaptıkları bir çalışmada öğretmenlerin tutumlarının cinsiyetlerine göre değişmediğini belirtmişleridir. Fazlıoğlu ve Doğan(2013) öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin tutumlarının incelenmesi araştırmasında cinsiyetin tutumlar üstünde bir etkisinin olmadığı sonucunu açıklamıştır. Kaynaştırma uygulamasıyla ilgili yapılmış olan araştırmalara bakıldığında elde edilmiş olan bulgular cinsiyetin bir etkisinin olmadığı diğer araştırmalar ile desteklenmektedir (Bek ve Başer 2009; Ekşi 2010; Can ve Kara 2017).

Bu sonucun ayrıca cinsiyetin özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumlar üzerinde etkili olduğunu gösteren araştırma bulguları ile çeliştiği görülmektedir (Hanrahan, Goodman ve Papagna, 1990; Kargın, 1997; Said, 1988; Schmelkin, 1981). Demir ve Açar (2010) sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin düşünceleri araştırmasında elde ettiği bulgulardan farklı olarak cinsiyetin etkili olduğunu ve erkek öğretmenlerin daha olumlu bir tutuma sahip olduğunu açıklamıştır. Cankaya (2010) ilköğretimin ilk zamanlarında kaynaştırmanın öğretmenlerin belirtmiş oldukları düşüncelere göre değerlendirilmesinin gerçekleştirdiği çalışmada cinsiyetin etkili olduğunu ve erkek öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasını daha olumlu bir görüş belirttiklerini açıklamıştır. Bazı çalışmalarda kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlerden daha olumlu tutum sergiledikleri bulunmuştur (Altaman, 1981; Thomas, 1985; Winzer, 1987). Kadınların daha olumlu tutumlara sahip olmalarının annelik rolü ve çocuk bakımındaki sorumluluklarından kaynaklanabileceği belirtilmektedir (Thomas, 1985). Kadınların engellere yönelik daha olumlu tutumlar gösterdiklerinin, engel durumları hakkında daha fazla bilgiye sahip olduklarını ve

özel gereksinimli bireyler ile kolay iletişim kurduklarını belirtmiştir (Donaldson ve Martinson, 1977).

Araştırmada öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre otizmlili kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşleri ölçeği öntest ve sontest sonuçlarında aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuş ve sontest puanlarında sadece öznel yargı alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre lisans mezunu öğretmenlerin lisansüstü mezunu öğretmenlere göre tutumlarında bir fark olmamıştır. Böylece öğrenim sürecinin artması öğretmen tutumlarını değiştirmede etkili olmadığını söyleyebiliriz. Ekşi (2010) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada sınıf öğretmenlerinin eğitim düzeylerine göre kaynaştırmaya yönelik tutum ve görüşlerinde anlamlı bir fark yaratmadığını belirtmiştir. Eğitim düzeylerine göre kaynaştırmaya yönelik tutum ve görüşlerde anlamlı bir etkisinin olmadığı diğer araştırmalar ile desteklenmektedir.8 Ertuğ ve Kara, 2017; Düşünür, 2018). Araştırmada elde edilmiş olan bulguların aksine öğretmenlerin engelliliğine yönelik tutumları üzerine yapılan bir çalışmada öğretmenlerin eğitim düzeylerinin tutum üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu belirtmiştir (Çolak ve Çetin, 2014).

Öğretmenlerin özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili bir hizmet içi eğitime katılma durumuna göre otizmlili kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Araştırma bulgularının aksine Cankaya (2010) araştırmasında ilköğretim 1. Kademedeki kaynaştırma uygulamalarını araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirmiş ve araştırmada hizmet içi eğitim ya da kurs alan öğretmenlerin kaynaştırmaya karşı tutumunu daha yüksek bulduğunu ifade etmiştir. Syriopoulou ve Delli(2012) yapmış oldukları araştırmada özel eğitim ve görüşlerinde anlamlı bir farklılık bulunduğunu belirtmişlerdir.

Gözün ve Yılmaz (2004) yapmış oldukları öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulaması hakkında bilgilendirilmelerinin tutumlarının üzerindeki değişime yönelik çalışmalarında bu konuda verilen öğretmenlerin daha olumlu bir tutuma sahip olduklarını bulmuşlardır. Babaoğlu ve Yılmaz (2010) gerçekleştirdikleri araştırmada sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamasındaki yeterliliklerini inceledikleri çalışmada araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi konusunda eğitime katılmadıklarını ve bundan ötürü

kendilerini bu alanda yoksun gördüklerini belirtmişlerdir. Sadioğlu, Bilgin ve Oksal (2013) Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasında ne tür sorunlar yaşadıklarını, beklentilerinin nasıl olduğu ve bu konuda nasıl bir öneride bulunabileceklerini incelemişlerdir. Yapılan bu araştırmada çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminin daha verimli olabilmesi için hizmet öncesinde ve hizmet içi eğitimlerin, seminerlerin yapılmasını talep ettiklerinin belirtmiştir.

Öğretmenlerin yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmenden destek alma durumlarına göre otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin öntest ölçeği duygusal tutum boyutunda anlamlı bir fark olduğuna saptanmış ama öntest ve sontest genel puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Yardımcı öğretmen desteğinin öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine karşı his, tutum ve görüşlerinde olumlu yönde bir etki yaratmadığı belirtilmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların aksine Özeydin ve Çolak (2011) çalışmasında öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarına yönelik görüşleri ile kaynaştırma uygulamasına yönelik düşüncelerini incelediği çalışmalarında katılımcıların özel eğitim danışmanlığı ya da sınıflarında yardımcı bir öğretmen desteğine ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Doğaroğlu ve Dümenci (2015) araştırmalarında öğretmenlerin kaynaştırma uygulaması kapsamında eğitim verdikleri öğrencilerine erken müdahale uygulaması ve kaynaştırma eğitim uygulaması konusunda yetersiz olduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu güçlüklerin giderilmesi için okullarında kendilerine yardımcı olacak bir özel eğitim danışanı olmasını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi olup olmama durumuna göre otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşlerinin öntest ve sontest genel puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Bu bulgulara göre sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin öğrencinin varlığı öğretmenlerinin tutumları üzerinde bir etkisinin olmadığı söylenebilir ve sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan öğretmenler arasında tutum konusunda anlamlı farklılık olmamasının nedeni öğretmenlerin oluşacak her duruma hazır oldukları ve her bireye karşı nasıl davranılması gerektiğini bildikleri şeklinde yorumlanabilir. Özdemir (2010) yaptığı araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik düşüncelerini incelediği araştırmada öğretmenlerin özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ile çalışmaları, kaynaştırma eğitimi arasında

anlamalı bir farklılığa ulaşmadığını belirtmiştir. Ergin, Tösten, Kaya ve Köselioğlu (2014) araştırmalarında ilköğretim öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin tutum ve görüşlerinin araştırmış ve öğretmenlerin sınıflarında kaynaştırma eğitimi alan öğrencisi bulunma durumunun tutum ve görüşler üzerinde anlamalı bir fark yaratmadığı saptanmıştır. Daha önce yapılmış olan bu araştırmadaki sonuçlar araştırmada bulunan bulguları desteklemektedir.

Araştırmada elde edilen bulguların aksine Berk, Başer ve Gülveren (2009) çalışmalarında öğretmen adaylarının daha önce özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ile zaman geçirmiş olan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili tutumunun daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Kuzu (2011) yaptığı çalışmada kaynaştırma uygulamasına yönelik özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciyi gözlemlemiş olan öğretmen adaylarının tutumlarının ve öz duyarlılıklarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bulguların aksine Güney (2019) gerçekleştirdiği çalışmada sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin tutum ve tutumların iyileştirilmesine yönelik çözüm önerileri araştırmasında katılımcılardan sınıflarında kaynaştırma öğrencisi olan kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmada, uygulanan otizm spektrum bozukluğuna yönelik eğitime ilişkin çalışma grubu olan öğretmenler olumlu yönde görüşler bildirmişlerdir. Olumlu görüşler doğrultusunda uygulanan eğitimin sosyal geçerliliği olan bir eğitim olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda kaynaştırma eğitimi alan otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik his, tutum ve görüşlerine ilişkin öğretmen eğitimlerinin işlevsel olacağı ve kabul görebileceği düşünülebilir.

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada ilkokul öğretmenlerinin otizm spektrum bozukluğu hakkında bilgilendirilmelerinin, bu çocuklara yönelik tutumlarına olan etkisi incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada bilgilendirme programı 8 hafta süreyle tek bir grupta yer alan öğretmenlere uygulanmıştır. Sonuç olarak, 8 saatlik bilgilendirme programı, ilkokul öğretmenlerinin kaynaştırma ortamındaki otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik tutumlarını tüm ölçek ve alt boyutlarında anlamlı yönde değiştirmede etkili olmuştur. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin cinsiyet, eğitim düzeyi, sınıfta yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği olma durumu, sınıfta kaynaştırma öğrencisi olma durumu ve özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili hizmetiçi eğitim alma durumu değişkenlerinin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik tutumlarında farklılığa yol açmadığı sonucu da elde edilmiştir.

Öğretmenlerin eğitim ile ilgili olumlu geri bildirimleriyle, uygulanan eğitimin sosyal geçerliliği olan işlevsel bir eğitim olduğu fakat süre bakımından düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların değiştirilmesinde bilgilendirme eğitiminin önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Fakat özel gereksinimli bireylerin okul ortamında ve toplum içerisinde sosyalleşmelerini, kabul düzeylerini arttırmayı, öğretmen ve özel gereksinimli öğrenci arasında iletişimi güçlendirmeyi amaçlayan bu program sadece eğitimciler ile sınırlı tutulmamalıdır. Bilgilendirme eğitiminin okuldaki diğer çalışanlara, normal gelişim gösteren öğrencilere, ebeveynlere yönelik olarak düzenlenmesi toplum duyarlılığını artırma ve bilinçlendirme aşamasında etkili olacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda bilgilendirme eğitiminin yaygınlaştırılması ve bilgilendirme ve bilinçlendirme konusunda devlet politikasının oluşturulabilmesidir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Kaynaştırma eğitiminin başarısına engel olan etkenlerin en önemlisi olarak kabul edilmiş olan olumsuz öğretmen tutumlarının değiştirilebilmesi amacıyla, iyi yapılandırılmış ve tutum değiştirmeyi içeren bilgilendirme programlarına ağırlık verilmelidir.

2. Öğretmenlerin olumsuz tutumlarının değiştirilebilmesi adına öğretmenlerin bilgi, beceri ve tecrübe kazanmaları gerekmektedir. Bu amaç ile hazırlanacak olan bilgilendirme programları yalnızca ders anlatımı değil, çalışma grupları, özel gereksinimli bireyler ile doğrudan etkileşim kurma, rol oynama, grup tartışmaları gibi farklı tekniklerin kullanıldığı uygulamaya yönelik çalışmaları da içerecek şekilde düzenlenmelidir.
3. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin ve öğretmenlerin bulundukları eğitim kademelerine göre gereksinim duydukları konular farklılık gösterebileceğinden, bilgilendirme programlarının içeriği öğretmenlerin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanmalıdır.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bilgilendirme programında tutum değiştirmek amacı ile kullanılan değişik tekniklerden hangisinin daha etkili olduğunu belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
2. Farklı eğitim kademesi ve okul türünde çalışan öğretmenlerin, otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik tutumları üzerinde bilgilendirme programının etkisi incelenmelidir.
3. Öğretmen tutumlarında meydana gelen olumlu değişimlerin kalıcı olup olmadığı izleme çalışmaları ile araştırılmalıdır.
4. Bu araştırma grubundaki öğretmenlerin cinsiyeti, eğitim düzeyi, sınıfta yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği olma durumu, sınıfta kaynaştırma öğrencisi olma durumu ve özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili hizmetiçi eğitim alma durumu değişkenlerinin tutumlarla ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada ele alınan bu değişkenlerin ve tutumlar üzerinde etkili olabileceği düşünülen öğretmenlerin yaşı, mesleki deneyim, sınıf mevcudu, sosyoekonomik durum gibi diğer değişkenlerin de tutumlarla olan ilişkisi daha büyük örneklem gruplarıyla ve farklı engel gruplarında çalışan öğretmenlerle araştırılmalı, tutum değiştirme programlarında bu değişkenler kontrol altına alınmaya çalışılmalıdır.
5. Bu araştırma kaynaştırma eğitimi alan otizmli çocuklara yönelik tutumlar ile sınırlı tutulmuştur. Bilgilendirme programlarının farklı engel gruplarındaki öğrencilere yönelik öğretmen tutumlarına etkisi de incelenmelidir.

6. Özel gereksinimli çocukların ailelerinin, normal gelişim gösteren çocuklar ve ailelerinin tutumlarının değiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, bu gruplara özgü hazırlanan bilgilendirme programlarının tutum değiştirmedeki etkililiği incelenmelidir.
7. Farklı meslek gruplarında görevli kişilerin (okul yöneticileri, normal sınıf öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, rehber öğretmenler vb) otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik tutumları ileriki çalışmalarda karşılaştırılmalı olarak incelenmeli ve bu kişilere yönelik tutum değiştirme programları uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Afzali, E. (1995). *Inclusion of deaf students in the regular classroom: perception of regular educators and deaf educators. Dissertation Abstracts International*, 56(6), 2195-A.
- Akman, B., & Yazıcı, D.N. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin otizmli çocukların kaynaştırılması hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 19(1), 105-128
- Altun, T., & Kasım, Ş. (2019). *Otizmle yolculuk: otizmli çocuklara sahip ailelerin çocuklarının eğitime yönelik görüşlerinin incelenmesi*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19(42), 11-40.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal elkitabı DSM-5*. (Çeviren: Köroğlu. E.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anılan, H., & Kayacan, G. (2015). *Sınıf öğretmenlerinin gözüyle kaynaştırma eğitimi gerçeği*. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1) 74-90.
- Aydın, D., & Özgen, Z. E. (2018). *Çocuklarda otizm spektrum bozukluğu ve erken tanılamada hemşirenin rolü*. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(3), 93-101.
- Ayyıldız, E., & Fazlıoğlu, Y., (2007). *Çok engelli çocuklarda erken müdahale. Otistik spektrum bozukluklarının olası biyomedikal nedenlerine ve tedavisine giriş*. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Dergisi, 46(2). S. 58-60
- Ahmetoğlu, E., Burak, Y., Acar, H.İ. (2019). *Otizmli kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik his, tutum ve görüşler ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 231-249.
- Akçamete, G., Kargın, T. (1994). *Hizmetiçi eğitim programının öğretmenlerin işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi*. Özel Eğitim Dergisi, 1(4), 13-19.
- Akçamete, G., Kaner, S., Sucuoğlu, B. (1998). *Engelli ve normal çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin*

karşılaştırılmalı olarak incelenmesi. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, no: 622.

Akçamete, G. ve Kaner, S. (1999). *Cumhuriyetin 75. yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No: 2, 395-405.

Akgül, S. (2008). *İlköğretim İkinci Kademe 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Kaygıları ile Algıladıkları Öğretmen Sosyal Desteğinin Cinsiyete Göre Matematik Başarılarını Yordama Gücü*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Alkan, C. (1975). *Eğitim ortamları.* Ankara: A.Ü Eğitim Fakültesi Yayınları, no:85

Atay, M. (1995). *Özürlü çocukların normal yaşlıları ile birlikte eğitim aldıkları kaynaştırma programlarına karşı öğretmen tutumları üzerine bir inceleme.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. H.Ü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Atıcı, R. (2014). “*Kaynaştırma öğrencilerinin okul hayatında karşılaştığı zorluklar*”, Turkish Studies, 9 (5), 279-291.

Barned, N. E., Knapp, N. F., & Neuharth-Pritchett, S. (2011). *Knowledge and attitudes of early childhood preservice teachers regarding the inclusion of children with autism spectrum disorder.* Journal of Early Childhood Teacher Education, 32(4), 302-321.

Batu, S. (2003). *Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri.* S. Eripek (Ed.), Özel eğitim (ss. 15-28). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Batu, E.S. (2008). “*Başarılı bir kaynaştırma uygulaması için öğretmenlerin sınıflarında yapabilecekleri*”, İlköğretmen Eğitimci Dergisi, 18, 26-28.

Batu, S. ve Uysal, A. (2010). *Günümüz sınıflarına engelli çocukların katılımını destekleme.* Ankara: Kök Yayıncılık.

.Bennett, T., Deluca, D., Bruns, D. (1997). *Putting inclusion into practice: perspectives of teachers and parents.* Exceptional Children, 64(1), 115-131.

- Bilen, E. (2007). *Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlarla İlgili Görüşleri ve Çözüm Önerileri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, İzmir.
- Blair, C.W. (1983). *Classroom teachers' perceptions of preservice education related to teaching the handicapped*. Journal of Teacher Education, 34(2), 52-54.
- Bodur, Ş., & Soysal, Ş. (2004). *Otizmin erken tanısı ve önemi*. Sted Dergisi, 13(10), 394.
- Boote, K.S. (1976). *Principal and teacher perception of special education inservice programs for regular elementary teachers*. Dissertation Abstracts International, 37(1), 217-218A.
- Brandt, L.J., Hayden, M.E., Brophy, J.E. (1975). *Teachers' attitudes and ascription of cau sation*. Journal of Educational Psychology, 67(5), 677-682.
- Brooks, B.L., Bransford, L.A. (1971). *Modification of teachers' attitudes toward exceptional children*. Exceptional Children, 38, 259-260.
- Burke, K., & Sutherland, C. (2004). *Attitudes toward inclusion: Knowledge vs. experience*. Education, 125(2).
- Burak, Y., & Ahmetoğlu, E. (2019). *Otizimli çocukların eğitsel yerleştirilmesi, kaynaştırılması ve bütünleştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi*. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), 685- 728. Burke, K., &
- Büyükkaragöz, S.S., Kesici, Ş. (1998). *Eğitimde öğretmenin rolü ve öğretmen tutumlarının öğrenci davranışları üzerindeki etkisi*. Milli Eğitim (Eğitim-Sanat-Kültür) Dergisi, 137, 68-73.
- Cardweell, S.R. (1980). *The efficacy of in-service to prepare regular classroom teachers for mainstreaming*. Dissertation Abstracts International, 41(4), 1541-A.

- Cassady, J. M. (2011). *Teachers' attitudes toward the inclusion of students with autism and emotional behavioral disorder*. Electronic Journal for Inclusive Education, 2(7), 5.
- Carison, L.B., Potter, R.E. (1972). *Training classroom teachers to provide in class educational services for exceptional children in rural areas*. Journal of School Psychology, 10(2), 147-151.
- Ceylan, R., & Aral, N. (2005). *Entegre eğitim*. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2), 69-79
- Çopuroğlu, Y. C., & Mengi, A. (2014). *Toplumsal dışlanma ve otizm*. Electronic Turkish Studies, 9(5).
- Chorost, S. (1988). *The hearing impaired child in the mainstream: a survey of the attitudes of regular classroom teachers*. Volta Review, 90(1), 7-12.
- Civelek, A.H. (1990). *Eğitilebilir zihinsel özürlü çocukların sosyal kabul görmelerinde normal çocukların bilgilendirmelerinin ve iki grubun resim-iş ile beden eğitimi derslerinde bütünleştirilmelerinin etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Clark, G.M. (1975). *Mainstreaming for the secondary educable mentally retarded. Is it defensible?* Exceptional Children, 7(2), 136-145.
- Combs, R.H., Harper, J.L. (1967). *Effects of labels on attitudes of educators toward handicapped children*. Exceptional Children, 33(6), 399-403.
- Conway, S.A. (1979). *Mainstreaming from a school for the deaf*. Volta Review, 81(4), 231-241.
- Cortez, D.M. (1984). *A study of the effects of an inservice program for postsecondary instructional faculty on mainstreaming handicapped college students*. Dissertation Abstracts International, 44(9), 2732-A.
- Coryell, J., Holcomb, T.K., Scherer, M. (1992). *Attitudes toward deafness*. American Annals of the Deaf, 137(3), 299-302.

- Çulhaoğlu-İmrak, H. (2009). *Okulöncesi dönemde kaynaştırma eğitime ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Curtis, C.K. (1985). *Education students' attitudes toward disabled persons and mainstreaming*. The Alberta Journal of Educational Research, 137(3), 299-302.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Darıca, N., Ağabeydoğlu, Ü. & Gümüşçü. S. (2005). *Otizm ve otistik çocuklar*. Ankara: Özgür Yayınları. 3. Baskı
- Demir, M. K.(2004). “*Sınıf Öğretmeni Adaylarının Matematik Tutumlarının İncelenmesi*”, Eğitim Araştırmaları, 14:162-170.
- Dente, R.A. (1976). *A survey of selected teacher preparation programs concerning the concept of mainstreaming*. Dissertation Abstracts International, 37(6), 3548-A.
- Dev, P.C, Scruggs, T.E. (1997). *Mainstreaming and inclusion of students with learning disabilities: perspectives of general educators in elementary schools*. T.E. Scruggs., M.A Mastropieri (Ed), Advances in Learning and Behavioral Disabilities, 2, 13-30.
- Diken, İ.H. (1998). *Sınıfta zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumların karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Dikici Sığırtmaç, A. ve Deretarla Gül, E. (2014). *Okul Öncesinde Özel Eğitim*. Ankara: Vize Basın Yayın.
- Domanski, L.P. (1997). *Attitudes of preservice general education teachers regarding inclusion of learners disabilities in regular education*. Dissertation Abstracts International, 57(10), 4324-A.

- Donaldson, J. (1980). *Changing attitudes toward handicapped persons: a review and analysis of research*. *Exceptional Children*, 46(7), 504-513.
- Danaldson, J. Martinson, M.C. (1977). *Modifying attitudes toward physically disabled persons*. *Exceptional Children*, 43(6), 337-341.
- Dorrance, P.K. (1986). *Mainstreaming from a residential setting*. *American Annals of the Deaf*, 131(1), 48-50.
- Duquette, C., O'Reilly, R.R. (1988). *Perceived attributes of mainstreaming, principal, change strategy and teacher attitudes toward mainstreaming*. *The Alberta Journal of Educational Research*, 34(4), 390-402.
- Ekici-Kılıç, Ö. (2013). *Bilimsel sosyal ve yasal yönleriyle otizm farkındalığı*. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 2(1)(545), 30-36.
- Enç, M., Çağlar, D., Özsoy, Y. (1987). *Özel eğitime giriş*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, no:156.
- Ercan, G. ve Haktanır, G. (2001). *“Kaynaştırılmış ortamdaki normal gelişim gösteren çocukların 8-11 yaşları arasındaki öğrenme güçlüğü olan akranlarına karşı tutumlarının incelenmesi”*, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(4-5), 78-92
- Eripek, S. (2003). *Okulöncesi dönemde özel eğitim*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Falkmer, M., Anderson, K., Joosten, A., & Falkmer, T. (2015). *Parents' perspectives on inclusive schools for children with autism spectrum conditions*. *Intl J Disabil Dev Educ*, 62(1), 1-23.
- Fazlıoğlu, Y., & Doğan, M. K. (2013). *Öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının incelenmesi*. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2)
- Fazlıoğlu, Y., & Yurdakul, M. E. (2005). *Otizm. Otizmde Görsel İletişim Tekniklerinin Kullanımı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Finn, T.E. (1980). *Teacher inservice education to ease the mainstreaming process and enhance student development*. Dissertation Abstracts International, 40(8), 4524-A.
- Galant, K., Hanline, M.F. (1993). *Parental attitudes toward mainstreaming young children with disabilities*. Childhood Education, Annual Theme Issue, 293-296.
- Girli, A., & Atasoy, S. (2012). *Kaynaştırmaya yerleştirilen zihin yetersizliği veya otistik özellikleri olan öğrencilerin okul yaşantıları ve akranlarıyla ilişkilerine ilişkin görüşler*. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (32), 16-30.
- Glass, R.M., Meckler, R.S. (1972). *Preparing elementary teachers to instruct mildly handicapped children in regular classrooms: a summer workshop*. Exceptional Children, 39(2), 152-156.
- Green, K., Harvey, D. (1983). *Cross-cultural validation of the attitudes toward mainstreaming scale*. Educational and Psychological Measurement, 43(4), 1255-1261.
- Gözün, Ö., & Yıkmış, A. (2004). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(02).
- Gürgün, H. (2005). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ilköğretim sınıfında işbirliği ile öğretim yaklaşımının incelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güven, D. & Diken, I. H. (2014). *Otizm spektrum bozukluğu olan okul öncesi çocuklara yönelik sosyal beceri öğretim müdahaleleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 15(01), 19-38.
- Hacıbrahimoglu, B., & Ustaoglu, A. (2019). *Okul öncesi öğretmen adaylarının otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara ilişkin bilgi ve tutumlarının incelenmesi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(2), 491-506.

- Hallahan, D.P., Kauffman, J.M. (1994). (6 Ed). *Exceptional children*. Boston: Allyn Bacon Inc.
- Hanrahan, J., Goodman, W., Papagna, S. (1990). *Preparing mentally retarded students for mainstreaming: priorities of regular class and special school teachers*. American Journal of Mental Retardation, 94(5), 470-474.
- Harasymiw, S.J., Horne, M.D. (1976). *Teacher attitudes toward handicapped children and regular class integration*. The Journal of Special Education, 10(4), 393-399.
- Haring, N.G. (1957). *A study of the attitudes of classroom teachers toward exceptional children*. Dissertation Abstracts International, 17(1), 103-104A.
- Harrison, D.R. (1993). *Promoting the educational and personal development of deaf children in an integrated setting*. Journal of British Assn. Teachers of the Deaf, 17(2), 29-35.
- Horne, M.D. (1979). *Attitudes and mainstreaming: a literature review for school psychologists*. Psychology in the Schools, 16(1), 61-65.
- Hoversten, G.H., Fomby, D. (1988). Mainstreaming: a process-not a goal. J.R. Ross., P.D. Marion (Ed). *Auditory disorders in school children*. New York: Thime Verlag Inc.
- Işık, S. (2018). *Okulöncesi öğretmenlerinin tam zamanlı kaynaştırma kararı olan otizmli öğrencilerin eğitimine ilişkin görüşleri*. Toros Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- İnceoğlu, M. (1993). *Tutum, algı, iletişim*. Ankara: Verbo yayıncılık.
- Johnson, A.B. (1987). *Attitudes toward mainstreaming: implications for inservice training and teaching the handicapped*. Education, 107(3), 229-233.
- Johnson, A.B., Cartwright, C.A. (1979). *The roles of information and experience in improving teachers' knowledge and attitudes about mainstreaming*. The Journal of Special Education, 13(4), 453-461.

- Johnson, D.W., Johnson, R.T. (1980). *Integration handicapped students into the mainstream*. Exceptional Children, 47(2), 90-98.
- Jones, N. (1987). *The management of integration: Oxfordshire experience*. T.Booth., P. Potts (Ed), Integration special education (62-73) New York: Basil Blacwell Inc.
- Jones, R.L. ve diğ erleri. (1978). *Evaluating mainstreaming programs: models, caveats, considerations and guidelines*. Exceptional Children, 44(8), 588-601.
- Kalkan, S., Rakap, S., & Birkan B. (2017). *Türkiye’de otizm spektrum bozukluğu ve özel eğitim*. Tohum Otizm Vakfı, İstanbul.
- Karasu, N., & Diken, Ö., (2015). *İlköğretimde Kaynaştırma* (Edt: Diken, İ.H.) Pegem Yayınları. S.179-187, 339-350. 3 Baskı
- Kargın, T. (1997). *Farklı eğitim özgeçmişlerine sahip öğretmenlerin iş itme engeline ilişkin bilgi düzeyleri ile iş itme engelli çocuklar ve anne-babalarına yönelik tutumların karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kargın, T. (2004). “*Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri*”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5 (2),1-13.
- Kayaoğlu, H. (1999). *Bilgilendirme programının normal sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma ortamındaki iş itme engelli çocuklara yönelik tutumların etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim yayıncılık.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). *Özel eğitimde kaynaştırma*. Eğitim ve Bilim, 16(86), 45-50.
- Kırcaali-İftar, G., Batu, S. (2006). *Kaynaştırma*. Ankara, Kök Yayıncılık.
- Kuzu, S. (2011). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik tutumları ve öz duyarlılık düzeylerinin karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Lake, M.E. (1978). *Attitudes toward and knowledge of mildly handicapped students held by middle school general educators*. Dissertation Abstracts International, 39(2), 814-815A.
- Lampropoulou, V., Padeliaou, S. (1997). *Teachers' of the deaf as compared with other groups of teachers*. American Annals of the Deaf, 142(1), 26-33.
- Larrivee, B. (1981). *Effect of inservice training intensity on teachers' attitudes toward mainstreaming*. Exceptional Children, 48(1), 34-39.
- Larrivee, B., Cook, L. (1979). *Mainstreaming: a study of the variables affecting teacher attitude*. The Journal of Special Education, 13(3), 315-324.
- Lermi, E. (2016). *Otizmli öğrencilerin kaynaştırma ortamında beden eğitimi dersine katılmalarının beden eğitimi öğretmenleri ve ebeveynler bakış açısından incelenmesi*. Gedik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Leyser, Y., Abrams, P.O. (1982). *Teacher attitudes toward normal and exceptional groups*. The Journal of Psychology, 110, 227-238.
- Lewis, R. B., & Doorlag, H. D. (1999). *Teaching special students in general education classrooms*. New Jersey: Prentice Hall. Lindsay, G. (2003). *Inclusive education: A critical perspective*. British Journal of Special Education, 33(1), 3-12.
- Lockette, F.W. (1982). *The development of inservice training experience for teachers of special students*. Dissertation Abstracts International, 43(6), 1928-A.
- Marsh, J.C. (1983). *Attitudes of preservice and inservice teachers toward disabled children*. Dissertation Abstracts International, 44(4), 1055-A.
- McCloskey, M.L., Quay, L.C. (1987). *Effects of coaching on handicapped children's social behaviour and teachers' attitudes in mainstreamed classrooms*. The Elementary School Journal, 87(4), 425-435.
- McLaughlin-Williams, J.E. (1983). *Innovation, diffusion, adoption: regular teachers' perceptions of mainstreaming*. Dissertation Abstracts International, 44(6), 1759-A.

- MEB. (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. 26184 sayılı Resmî Gazete, Ankara
- MEB. (2010). *Okullarımızda kaynaştırma (neden, nasıl, niçin)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- MEB. (2013). *Özel eğitim hizmetleri tanıtım el kitabı*.
<https://docplayer.biz.tr/4079760-T-c-milli-egitim-bakanligi-ozel-egitim-rehberlik-ve-danisma-hizmetleri-genel-mudurlugu-ozel-egitim-hizmetleri-tanitim-el-kitabi.html> adresinden 13.12.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Metin, N. (2015). *Kaynaştırma*, Eğiten Kitap, Ankara.
- Metin N., (Edt.) (2018). *Özel Gereksinimli Çocuklar*. Ankara: Anı Yayıncılık,, Sayfa 255-281
- Michael, R.J. Trippi, J.A. (1987). *Educators' view of procedures for grading mainstreamed handicapped children*. Education, 107(3), 276-278.
- Miederhoff, J.e. (1996). *Attitudes of elementary teachers in Virginia public schools toward the inclusion of students with severe dissabilities in regular education*. Dissertation Abstracts International, 57(2), 640-A.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1997). *Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Muhle, R., Trentacoste, S. V., & Rapin, I. (2004). *The genetics of autism*. Pediatrics, 113(5), e472-e486.
- Mukaddes, N. M. (2017). *Otizm spektrum bozuklukları tanı ve takip*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 2. Baskı, Sayfa 4-19.
- Morrison, M.B., Brady, M.P. (1985). *Teacher inservice education in regular and special education: evolving trends and practices*. Contemporary Education, 56(4), 226-231.
- Myles, B.S., Simpson, R.L. (1989). *Regulat educators' modification preferences for mainstreaming mildly handicapped children*. The Journal of Special Education, 22(4), 479-488.

- Naor, M., Milgram, R.M. (1980). *Two preservice strategies for preparing regular class teachers for mainstreaming*. *Exceptional Children*, 47(2), 126-129.
- Odabaş, C. (2016). *Eğitilebilir otizmlı çocuklarda düzenli spor eğitiminin bireysel beceriler üzerine etkilerinin incelenmesi*. Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- OECD (1995). *Integrating students with special needs into mainstream schools*. Paris: OECD Publications.
- Orel, A., Töret, G., & Zerey, Z. (2004). *Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5 (1), 23-33.
- Öncül, N. (2003). *Kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okuluna devam eden zihin özürlü öğrencinin bulunduğu sınıfta normal çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Özeren, S. G. (2013). *Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve hastalığa kanıt penceresinden bakış*. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4, 57-63.
- Özlü-Fazlıoğlu, Y., & Baran, G. (2004). *Duyusal entegrasyon programının otizmlı çocukların duyusal ve davranış problemleri üzerine etkisinin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Özsoy, Y. (1985). *İşitme engellilerin eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Özyürek, M. (1988). *Engelli kişilere yönelik değiştirilen tutumların sürekliliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, no: 296.
- Özyürek, M. (1989). *İşitme engellilerde normalleştirme*. A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(2), 107-111.
- Park, M. & Chitiyo, M. (2011). *An examination of teacher attitudes towards children with autism*. *Journal of Research in Special Educational Needs* , 11(1), 70-78.

- Rister, A. (1975). *Deaf children in mainstream education*. Volta Review, 77(5), 279-290.
- Rittenhouse, R.K. (1987). *The attitudes of teachers toward mainstreaming of hearing-impaired high schoolers*. Journal of Rehabilitation of the Deaf, 20(3), 11-14.
- Ritter, D.R. (1978). *Surviving in the regular classroom: a follow up of mainstreamed children with learning disabilities*. Journal of School Psychology, 16(3), 253-255.
- Rizzo, T.I. (1985). *Attributes related to teachers' attitudes*. Perceptual and Motor Skills, 60(3), 739-742.
- Rotheram-Fuller, E., Kasari, C., Chamberlain, B., & Locke, J. (2010). *Social involvement of children with autism spectrum disorders in elementary school classrooms*. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51(11), 1227-1234.
- Sadioğlu, Ö., Batu, E. S., & Bilgin, A. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 399-432.
- Sarı, H. (2003). *Özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili çağdaş öneriler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. 2. Baskı.
- Seaton, S. (1982). *Head start teacher attitudes toward mainstreaming as related to knowledge*. Dissertation Abstracts International, 43(6), 1921-A.
- Semmel, M.I. ve diğerleri. (1991). *Teacher perceptions of the regular education initiative*. Exceptional Children, 58(1), 9-23.
- Serwatka, T.S., Venn, J.J., Shreve, A.R. (1984). *Single versus multiple certification for teachers of hearing impaired students*. American Annals of the Deaf, 129(5), 424-430
- Shotel, J.R., Iano, R.P, McGettigan. J.F. (1972). *Teacher attitudes associated with the integration of handicapped children*. Exceptional Children, 38, 677-683.

- Sıgırtmaç, A. D. ve Gül, D. (2010). *Okul öncesinde özel eğitim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Stainback, W., & Stainback, S. (1996). *Controversial issues confronting special education* (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon
- Stainback, G.H., Stainback, W.C., Stainback, S.B. (1988). *Supperintendents' attitudes toward integration*. Education and Training in Mental Retardation, 23, 92-95.
- Stainback, S., Stainback, W., Mavrer, S. (1976). *Training teachers for the severely and profoundly handicapped: a new frontier*. Exceptional Children, 42(4), 203-209.
- Stainback, W. Ve diğerleri. (1985). *Facilitating mainstreaming by modifying the mainstream*. Exceptional Children, 52(2), 144-152.
- Steward, W.A, Goodman, G., Hammond, B.C. (1976). *Behavior modification: teacher training and attitudes*. Exceptional Children, 42(7), 402-403.
- Stone, B., Brown, R. (1986-1987). *Preparing teachers for manstreaming: some crictal variables for effective preservice programs*. Educational Research Quarterly, 11(2), 7-10.
- Sucuoğlu, B., Kuloğlu, N. (1996). *Özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi*. Türk Psikoloji Dergisi, 11(36), 44-66.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar yöntemler teknikler*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili kaynaştırma uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Sucuoğlu, B. (2013). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (Edt. Tekin, E.). Ankara: Vize Yayınları.
- Syriopoulou-Delli, C. K., Cassimos, D. C., Tripsianis, G. I., & Polychronopoulou, S. A. (2012). *Teachers' perceptions regarding the management of children with autism spectrum disorders*. Journal of Autism and Developmental Disorders, 42(5), 755-768.

- Şahin (2018). *Özel Gereksinimli Çocuklar* (Edt. Metin N.). Ankara: Anı Yayıncılık, Sayfa 255-281.
- T.C Anayasası. (1982). Kanun no: 2709. İstanbul: Yasa Yayıncılık.
- Tekin, E. (1994). *The effects of exposure to information techniques on fourth grade children social acceptance level of exceptionality*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Tekin-İftar (2013). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri*. Ankara: Vize Yayınları, Sayfa 16-25.
- Thomas, D. (1985). *The determinant teachers attitudes to integrating the intellectually handicapped*. Educational Psychology, 55(3), 251-263.
- Tunalı, S. B., Gözü, Ö. & Özen, G. (2004). *Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması "Karma araştırma yöntemi"*. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimler Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergi, 24(2), 106-112.
- Tripp, A. (1988). *Comparison of attitudes of regular and adapted physical educators toward disabled individuals*. Perceptual and Mptpr Skills, 66(2), 425-426.
- Uysal A. (1995). *Öğretmen ve okul yöneticilerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ünal, F. (2010). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflardaki, öğretmen, normal gelişim gösteren öğrenci ve engelli öğrenci verilerinin kaynaştırmaya yönelik tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Yates, J.R. (1973). *The attitudes toward disabled persons scale: susceptibility to faking*: Rehabilitation Counseling Bulletin, 29(3), 200-204.
- Yenilmez, K. ve Özabacı, S. N. (2003). *Yatılı Öğretmen Okulu Öğrencilerinin Matematik ile İlgili Tutumları ve Matematik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14: 132- 146.

- Yılmaz, Z. (2020). *Otizm spektrum bozukluğu olan kaynaştırma bütünleştirme öğrencisine yönelik sınıf öğretmenlerinin his tutum ve görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Yıkılmış, A., Şahbaz, Ü., Peker, S. (1997). *Hizmetiçi eğitim programlarının öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarına etkisi*. VII. Ulusal Özel Eğitim Günleri, Eskişehir.
- Yumak, E., N., (2009). *İlköğretimde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin özel eğitime gereksinimi olan otistik çocuklara bakış açısının incelenmesi*., Yeditepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Williams, R.C. (1983). *An analysis of the attitudes of junior high school teachers toward the placement of the exceptional child in the regular classroom*. Dissertation Abstracts International, 44(1), 142-A.
- Winzer, M. (1987). *Mainstreaming exceptional children: teacher attitudes and the educational climate*. The Alberta Journal of Educational Research, 33(1), 33-42.

İnternet Sitesi Kaynakları

A parent's handbook: Your guide to autism programs. (2017). Ministry of Children and Family Development of British Columbia. [8055 A Parent's Handbook: Your Guide to Autism Programs \(gov.bc.ca\)](https://www2.gov.bc.ca/gov/content/child/familydev/autism/parent_handbook/parent_handbook.pdf)

Autism Speaks, (2011). Otizm nedir. Erişim tarihi: 1 Şubat 2021. [Autism Statistics and Facts | Autism Speaks](https://www.autismspeaks.org/about-us/autism-statistics-and-facts)

MEB (2017). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. <https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>

MEB (1997). Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Karar Sayısı: KHK/573. Resmî Gazete, Sa. Millî Eğitim Bakanlığı (2015). Destek Eğitim Odası. Erişim tarihi: 31.05.2017
[https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_destekodasi2.sra .pdf](https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_destekodasi2.sra.pdf)
 y: 23011, S.7 (Mükerrer). https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf

Otsimo, (2016). Kaynaştırma Uygulamalarının Otizmlilerde Doğurduğu Sonuçlar. Erişim tarihi: 1 şubat2021. [Kaynaştırma Uygulamalarının Otizmlilerde Doğurduğu Sonuçlar | İçimdeki Hazine \(otsimo.com\)](https://www.otsimo.com/kaynastirma-uygulamalarinin-otizmlilerde-dogurdugu-sonuclar)

Otsimo, (2017). Otizmin belirtileri. Erişim tarihi: 1 şubat2021 [Otizm Belirtileri Nelerdir? | İçimdeki Hazine \(otsimo.com\)](https://www.otsimo.com/otizm-belirtileri-nelerdir)

Tohum Otizm Vakfı. (2019). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Şimdi Ne Olacak? Ankara. [2BUSY-1.Otizm-Spektrum-Bozukluğu-Pembe-Kitapçık-IC-64-sayfa.pdf \(tohumotizm.org.tr\)](https://www.tohumotizm.org.tr/2BUSY-1.Otizm-Spektrum-Bozuklugu-Pembe-Kitapcik-IC-64-sayfa.pdf)

EKLER

EK1: Kişisel Bilgi Formu

Açıklama: Bu bölümde değişkenlerle ilgili sorular yer almaktadır. Lütfen bu sorularda size uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

1.Cinsiyetiniz

☐ Kadın ☐ Erkek

2.Yaşınız

☐ 21-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 50 ve üzeri

3. Eğitim düzeyi

☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

4. Eğitim verdiği sınıf düzeyi?

☐ Okul öncesi ☐ 1.sınıf ☐ 2 .sınıf ☐ 3.sınıf ☐ 4. Sınıf ☐ 5.Sınıf ☐ Branş

5. Eğitim verdiğiniz sınıftaki öğrenci sayısı

☐ 10-20 öğrenci ☐ 20-30 öğrenci ☐ 30 öğrenci ve üstü

6. Sınıfınızda yardımcı öğretmen veya ikinci bir öğretmen desteği bulunmakta mıdır?

☐ Evet ☐ Hayır

7. Meslekteki hizmet süreniz

☐ 1–5 yıl ☐ 6–10 yıl ☐ 11–15 yıl ☐ 16–20 yıl ☐ 21 ve üzeri yıl

8.Sınıfınızda kaynaştırma öğrenciniz var mı?

Evet ☐ Hayır ☐

9. Sınıfınızda Otizm Spektrum Bozukluğu olan öğrenci var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

10. Lisans eğitiminizde Özel Eğitim ve Kaynaştırma Eğitimi üzerine ders aldınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

11. Özel Eğitim veya Kaynaştırma Eğitimiyle ilgili hizmet içi eğitim, kurs vb. eğitim aldınız mı ?

☐ Evet ☐ Hayır

Ek 2.Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kaynaştırma/Bütünleştirme Öğrencisine Yönelik His, Tutum ve Görüşler Ölçeği (OKHTÖ)

Değerli Öğretmenim;

Akman akranlarına göre farklı özellikleri olan hayali bir çocuktur ve aşağıdaki metinde Akman'ın özellikleri anlatılmaktadır. Bu özellikleri dikkate alarak anket sorularını cevaplandırmanız beklenmektedir. Ankette sorulan sorulara samimiyetle cevap vermeniz bilim adına çok önemlidir. İçtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Senaryo E: Ortalama bilişsel beceriler, otizm tanısı konmuş.

Gelecek yıl, Akman sizin okulunuzda öğrenci olacak. Kendisi altı yaşında ve birinci sınıfa başlıyor olacak. Konuşurken, bazen soruya cevap vermek yerine kendisine söylenenleri tekrarlıyor. Bazen de, işitme sorunu olmamasına rağmen söyleneni duymuyor ya da söylenene dikkatini vermiyormuş gibi görünüyor. Neredeyse hiçbir zaman karşısındakinin gözünün içine bakmıyor. Akman bazen ellerini sallıyor ve sandalyesinde otururken zıplıyor. Akman bir işten başka bir işe geçerken, aktiviteleri değiştirirken zorlanıyor. Genellikle, Akman diğer çocuklarla oynama konusunda gönülsüzmüş gibi görünüyor ve oynamak istediği zaman da ne yapacağını bilmiyormuş gibi davranıyor. Yakın zamanda Akman'a yapılan bir zeka testinin sonuçları Ortalama (IQ=100) aralığındaydı. Bölgenizdeki Okul Psikoloğu Akman'ın okumayı diğer çocuklarınkine benzer bir hızda öğreneceğini ve ayakkabılarını kendi başına doğru ayağına giymek gibi yaşına uygun günlük yaşam becerilerini kazanmış olduğunu söylüyor. Akman'a otizm teşhisi konmuş.

Bölüm 4: Akman İçin Ne Hissediyorsunuz?

Lütfen, aşağıdaki ifadeler konusunda ne hissettiğinizi en iyi tanımlayan durumu işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Akman sınıftaki bir öğrenci olsaydı bundan memnun olurum.						
2. Onu tanımıyor olsam bile, Akman ile konuşurken kendimi rahat hissedirim.						
3. Akman'ın sınıfta olmasından korku duyarım.						
4. Akman'ın sınıfta doğum günü partisi olsaydı bundan utanırdım.						
5. Akman'ı gördüğümde üzülürüm.						
6. Akman gibi çocukların genel eğitim ortamlarına dâhil edilmesi gerekir.						
7. Kaynaştırma eğitimi Akman gibi öğrencilerin öğrenme deneyimlerini iyileştirir.						
8. Akman gibi öğrenciler normal okuldaki aktivitelerden yararlanamayacak kadar yetersizliği vardır.						
9. Yetersizliği olmayan öğrenciler Akman gibi öğrencilerle iletişim kurmaktan faydalanabilir.						
10. Okulda özel eğitim hizmetleri almaları Akman gibi çocuklar için önemlidir.						
11. Akman yetişkinlerden çokça ilgi bekleyecektir.						
12. Akman kendi başına birçok şey yapmak isteyecektir.						
13. Akman kendi başına birçok şey yapabilecektir.						
14. Akman yeni arkadaşlar edinebilecektir.						
15. Akman diğer öğrencilerle oynamaktan keyif alacaktır.						
16. Akman'ı sınıfımın geri kalanı ile birlikte okul gezisine götürmem.						
17. Akman sınıfta olsa ona ne söyleyeceğimi bilemem.						

18. Akman sınıfımda bir öğrenci olsa Akman'dan uzak durmaya çalışır ve uzak dururdum.						
19. Akman benim okulumda olsa Akman'a bakmamaya çalışırdım.						
20. Akman benim sınıfımda bir öğrenci olsa, ödevlerini onun bireysel ihtiyaçlarına göre uyarlardım.						
21. Sınıfımdaki diğer öğrencileri Akman ile iletişime geçmeleri için teşvik ederdim.						
22. Akman gibi bir öğrenciyi nasıl eğiteceğimi biliyorum.						
23. Akman'ın davranışlarını yönetmek için yeteneklerime güveniyorum.						
24. Akman'ı eğitmeme yardımcı olabilecek kaynakların farkındayım.						
25. Alanında uzman bir öğretmenim.						
26. Erken çocukluk eğitimi konusunda iyi bir eğitim aldım.						
27. Sınıfımdaki davranışları yönetmek için yeteneklerime güveniyorum.						
28. Müdürüm Akman'ın genel eğitim ortamına yerleştirilmesini isterdi.						
29. Müdürümün okulumuzdaki öğrenciler için verdiği yerleştirme kararlarına değer veriyorum.						
30. Bölgemdeki özel eğitimden sorumlu şube müdürü Akman'ın genel eğitim ortamına yerleştirilmesini isterdi.						
31. Okulumdaki diğer genel eğitim öğretmenleri Akman'ın genel eğitim ortamına yerleştirilmesini isterlerdi.						
32. Sınıfımdaki normal gelişim gösteren öğrencilerin ebeveynleri Akman'ın kendi çocuklarının sınıfına yerleştirilmesini isterlerdi.						

EK.3 Eğitim Değerlendirme Görüşme Soruları

1. Katıldığınız eğitimde edindiğiniz bilgileri baz aldığınızda eğitim öncesi ve sonrası otizm spektrum bozukluğuna yönelik yaşantınızda neler değişti?
2. Katıldığınız eğitimin otizm spektrum bozukluğu ile ilgili becerilerinizi geliştirdiğini düşünüyor musunuz?
3. Düzenlenen eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

EK 4. Bilimsel Araştırmalar Etik kurul İzni**BİLİMSEL ARAşTIRMALAR ETİK KURULU**

05.11.2021

Sayın Sibel Dablan

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2021/740 proje numaralı ve **“Bilgilendirme Eğitiminin Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimi Alan Otizmli Çocuklara Yönelik Tutumlarına Etkisi”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur.Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doğent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

ÖĞRETMENLER İÇİN BİLGİLENDİRME PROGRAMI

UZUN DÖNEMLİ HEDEF: Öğretmenler otizm spektrum bozukluğu olan çocukların özellikleri, eğitim yöntem ve düzenlemeleri konusunda bilgilendirecektir.

I. HAFTA (08.11.2021)

Konular:

1. Bilgilendirme programının içeriği nedir?
2. Ön testin nedir?

Kısa Dönemli Hedef:

1. Öğretmenler bilgilendirme programının içeriğini kavrar.

Yöntem:

1. Soru-cevap yöntemi
2. Anlatım yöntemi

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60 dk

Değerlendirme:

1. Tekrarlama
2. Özetleme

II. HAFTA (15.11.2021)

Konular:

1. Otizm nedir?
2. Otizm spektrum bozukluğunun nedenleri nelerdir?
3. Otizmlı çocukların özellikleri
4. Erken tanı ve önemi
5. Otizmlı çocuğa sahip ailelerin yaşadığı evreler

Kısa Dönemli Hedef:

1. Öğretmenler otizm spektrum bozukluğunu ve doğasını tanır.
 - a) Otizmi tanımlar.
 - b) Otizmli çocukları tanımlar
2. Öğretmenler otizm spektrum bozukluğu olan çocukların özelliklerini ayırt eder.
 - a) Otizmli çocukların zihin özelliklerinin tanır.
 - b) Otizmli çocukların iletişim (dil ve konuşma) özelliklerini tanır.
 - c) Otizmli çocukların kişisel sosyal ve duygusal özelliklerinin tanır.
 - d) Otizmli çocukların akademik özelliklerinin tanır.
3. Öğretmenler erken tanı ve önemini açıklar
 - a) Otizmli çocuklar için erken tanılamamanın önemini ayırt eder.
 - b) Tanılama için başvurması gereken yer ve kişileri adlandırır.
 - c) Otizm spektrum bozukluğunun belirtilerini ayırt eder.
4. Öğretmenler otizmli çocuğa sahip ailelerin tepkilerinin evrelerini bilir.
 - a) Birinci tepkiler şok, inkâr ve depresyonu açıklar.
 - b) İkinci tepkiler suçluluk, kızgınlık ve utanmayı açıklar.
 - c) Üçüncü tepkiler pazarlık etme, kabul ve uyumu açıklar

Yöntem:

1. Soru-cevap yöntemi
 - a) Bir kişiye otizmli denilebilmesi için ne tür özellikler taşıması gerekir?
 - b) Sizce otizm tanısı kime konur?
 - c) Otizmli çocukların farklı kişilik özellikleri olduğunu düşünüyor musunuz?
 - d) Sizce, otizmli çocuklar okuma-yazmayı yaşlıları gibi öğrenebilirler mi?
 - e) Otizmi olan bir öğrenciyi nasıl anlarsınız?
 - f) Bu öğrenci için hangi kurum ya da birimlere başvurursunuz?
 - g) Erken tanılama eğitimde neden önemlidir?

h) Otizmli çocuğa sahip ailelerin tepkileri neler olur?

2. Anlatım Yöntemi

Materyal: Powerpoin sunum

Süre: 60dk

Değerlendirme:

1. Tekrarlama
2. Özetleme

III. HAFTA (22.11.2021)

Konular:

1. Bilimsel dayanaklı uygulamalar
 - a) Otizm spektrum bozukluğu bilimsel dayanaklı uygulamalar
 - b) Bilimsel dayanağı oluşmuş uygulamalar
 - c) Bilimsel dayanağı oluşmamış uygulamalar.

Kısa Dönemli Hedef:

1. Öğretmenler bilimsel dayanaklı uygulamaları ayırt eder.
 - a) Bilimsel dayanaklı uygulamaların önemini açıklar.
 - b) Otizm tedavisinde kullanılan bilimsel dayanaklı uygulamaları bilir.
 - c) Otizm tedavisinde kullanılan ama bilimsel dayanaklılığı olmayan uygulamaları bilir.

Yöntem:

1. Soru-cevap yöntemi:
 - a) Bilimsel dayanaklı uygulamalar nelerdir?
 - b) Bilimsel dayanaklı uygulamaların önemi nedir?
2. Anlatım yöntemi

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60 dk

Değerlendirme:

1. Tekrarlama
2. Özetleme

IV. HAFTA (29.11.2021)

Konular: Otizmde yanlış bilinen doğrular

Kısa Dönemli Hedef: Otizmde doğru bilinen yanlışları ayırt eder.

Yöntem:

1. Soru- cevap yöntemi
2. Anlatım yöntemi

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60 dk

Değerlendirme: Özetleme

V. HAFTA (06.12.2021)

Konular:

1. Otizm ve eğitim yöntemleri
 - a) Uygulamalı davranış analizi
 - b) TEACCH yöntemi
 - c) İlişki temelli yöntemler
 - d) Sosyal öykü
 - e) Kolaylaştırılmış iletişim yöntemi

Kısa Dönemli Hedef:

1. Öğretmenler otizm eğitiminde kullanılan yöntemleri açıklar
 - a) Uygulamalı davranış analizi yöntemini açıklar
 - b) TEACCH yöntemini açıklar.
 - c) İlişki temelli yöntemleri açıklar.
 - d) Sosyal öykü yöntemini açıklar

- e) Kolaylaştırılmış iletişim yöntemini açıklar

Yöntem:

1. Soru-cevap yöntemi
 - a) Otizmli öğrencilere yeni bir davranış daha kolay nasıl öğretilir?
 - b) Otizmli öğrenciler davranış problemleri olduğunda ne tür yöntemler izlenebilir?
2. Anlatım yöntemi
3. Örnek uygulama

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60dk

Değerlendirme: Özetleme

VI. HAFTA (13.12.2021)

Konular:

1. Otizmli çocuklarda davranış değiştirme
 - a) Davranış sorunları ile başa çıkma
 - b) Otizmli bireylerde görülen başlıca sorunlar
 - c) Problem davranışlar nelerdir
 - d) Problem davranışlar nasıl azaltılır?

Kısa Dönemli Hedef:

1. Öğretmenler otizmli çocuklara uygun davranış kazandırmanın önemini açıklar.
 - a) Davranış sorunlarının ne olduğunu bilir.
 - b) Davranış sorunları ile nasıl başa çıkacağını bilir.
 - c) İstendik ve uygun davranışı nasıl arttıracığını bilir.
2. Öğretmenler otizmli bireyde görülen başlıca sorunları açıklar.
3. Öğretmenler otizmde problem davranışların nedenlerini bilir.
 - a) Problem davranışların temel dört ana işlevini açıklar.

- b) Problem davranış ve ÖDS modelini bilir.
- c) Problem davranışları değiştirmek için genel uygulamaları kullanabileceğini bilir.
- d) Problem davranışları önleme tekniklerini bilir.
- e) Problem davranışlara yönelik müdahaleci yaklaşımları açıklar.

Yöntem:

- 1. Soru-cevap yöntemi
 - a) Otizmlili bir çocuğa nasıl davranış kazandırılır?
 - b) Otizmlili bir çocukta var olan problem davranış nasıl azaltılır veya ortadan kaldırılır?
 - c) Otizmlili bir çocuk neden problem davranış sergiler?
- 2. Anlatım yöntemi

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60dk

Değerlendirme:

- 1. Tekrar
- 2. Özetleme

VII. HAFTA (20.12.2021)

Konular:

- 1. Otizm spektrum bozukluğu olan bireye sosyal beceri öğretimi
 - a) Sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamalar nelerdir?

Kısa Dönemli Hedef:

- 1. Öğretmenler otizmlili çocuğun sosyal becerilerini nasıl geliştireceğini bilir.
 - a) Sosyal beceriyi tanımlar.
 - b) Otizmlili bireylerin sosyal beceri alanında yaşadıkları güçlükleri bilir.
 - c) Sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamaları bilir.

Yöntem:

1. Soru-cevap yöntemi
 - a) Sosyal beceri nedir?
 - b) Otizmli bireyler sosyal becer alanında hangi güçlükleri yaşar?
 - c) Otizmde sosyal beceri öğretimi nasıl yapılır?
2. Anlatım yöntemi

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60dk

Değerlendirme: Özetleme

VIII. HAFTA (27.12.2021)

Konular:

1. Otizm spektrum bozukluğu ve aile
 - a) Otizmde ailenin önemi
 - b) Ebeveyn aracılı müdahaleler

Kısa Dönemli Hedef:

1. Öğretmenler otizm spektrum bozukluğunda ailenin yeri ve önemini bilir
 - a) Otizmli öğrencinin ailesi ile iş birliği yapmanın önemini kavrar.
 - b) Ebeveyn aracılı müdahalelerin hedeflerini açıklar.
 - c) Ebeveyn aracılı müdahalelerin aşamalarını açıklar.

Yöntem:

1. Soru-cevap yöntemi
 - a) Sizce otizmli çocukların aileleri ile iş birliği kurulması neden önemlidir?
2. Anlatım yöntemi

Materyal: Powerpoint sunum

Süre: 60dk

Değerlendirme:

1. Tekrar
2. Özetleme

BİLGLENDİRME PROGRAMININ UYGULANMA SÜRECİ

Birinci Oturum

Tarih: 08.11.2021

Süre: 60 dk

İçerik: Tanışma. Araştırmanın amacı ve bilgilendirme programının içeriği açıklandı. Ön testler uygulandı.

Uygulama: Araştırmacı kendini tanıtmış ve araştırmanın amacı açıklandıktan sonra öğretmenler kendilerini tanıtmışlardır. Powerpoint sunumdan yararlanılarak bilgilendirme eğitiminin içeriği açıklanmıştır. Ön test hakkında açıklamada bulunulmuş ve ön test bütün katılımcılara online olarak gönderilmiş ve doldurtulmuştur.

İkinci Oturum

Tarih: 15.11.2021

Süre: 60dk

İçerik: Otizmin tanımı, nedenleri, belirtileri, otizmlili çocukların özellikleri, erken tanı ve önemi konusunda bilgi verilmesi. Otizmlili çocuğa sahip ailelerin yaşadığı evreler.

Uygulama: Bilgilendirme eğitiminin birinci oturumu için hazırlanan Power Point sunum paylaşarak; Otizm Spektrum Bozukluğunun tanımı yapılmıştır. Otizmin nedenleri açıklanmış ve otizmine neden olmayan etmenler anlatılmıştır. Otizm Spektrum Bozukluğunun belirtileri ve Otizmlili çocukların özellikleri anlatılmıştır. Ayrıca erken tanılamamanın eğitimdeki önemi ve gerekliliği konusunda açıklamalarda bulunulmuştur. Tanılama sürecinin kimler tarafından ve nasıl yapılacağı anlatılmıştır. Son olarak Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğa sahip ailelerin çocuklarının otizmlili olduğunu öğrendiklerinde yaşadığı süreçler anlatılmıştır.

Araştırmacının Gözlemi: Bilgilendirme eğitimi sırasında öğretmenlerin çekindiği ve bu yüzden hiçbir şekilde söz hakkı almadıkları gözlemlenmiştir. Öğretmenlerden

bir tanesi otizmlı öğrencisinin özelliğinden bahsederken sesli bir şekilde anlatmaktan kaçınmış yazarak katılım sağlamıştır.

Üçüncü Oturum

Tarih: 22.11.2021

Süre: 60dk

İçerik: Bilimsel dayanaklı uygulamalar, Otizm Spektrum Bozukluğu bilimsel dayanaklı uygulamalar, Bilimsel dayanakları oluşmuş uygulamalar ve Bilimsel dayanakları henüz oluşmamış uygulamalar açıklanmıştır.

Uygulama: Bilimsel dayanaklı uygulama kavramının eş anlamlıları belirtilmiş ve bilimsel dayanaklı uygulamalar kavramının ilk olarak hangi alanda kullanıldığı açıklanmıştır. Bilimsel dayanaklı uygulamaların eğitim alanda nasıl kullanılmaya başlandığı ve özel eğitim alanı da nasıl kullanıldığı anlatılmıştır. Bilimsel dayanaklı uygulama nedir? sorusunun cevabı açıklanmıştır. Otizm spektrum bozukluğunun tanımı ve genel özellikleri belirtilmiştir. Otizmde bilimsel dayanaklı uygulamalar: Eğitim temelli bilimsel dayanaklı uygulamalar, Bilimsel dayanakları yeterince oluşmamış temelli uygulamalar, Tedavi temelli uygulamalar, Tedavi temelli bilimsel dayanakları oluşmamış uygulamalar ve Psikolojik ve davranış iyileştirmeye yönelik tedavi temelli bilimsel dayanakları oluşmamış uygulamalar anlatılmıştır.

Dördüncü Oturum

Tarih:29.11.2021

Süre: 60dk

İçerik: Otizmde yanlış bilinen doğrular açıklanmıştır.

Uygulama: Otizmde yanlış bilinen doğrular ile ilgili bilgi verilmiştir. Aşılının otizme neden olduğu düşüncesinin yanlış ve yersiz olduğu açıklanmıştır. Otizm teşhisinin sadece 3 yaş ve sonrasında konulabildiği söylentisinin doğru olmadığı belirtilmiştir. Otizmlı bireylerin hepsinin üstün zekalı, üstün yetenekli ve dahi olmadığı otizmlı bazı bireylerin bu özelliklere sahip olduğu açıklanmıştır. Otizmlı bireylerin duygusal olarak donuk, buzdolabı diye adlandırılan annelere sahip oldukları düşüncesinin yanlış olduğu ve otizmlı olmalarının nedenlerinin anne-

babalarının davranışlarından kaynaklanmadığı açıklanmıştır. Otizmlili bireyleri hepsinin dış görünüşlerinin aynı olmadığı otizmin belirtilerinin sayısı ve şiddetinin kişiden kişiye farklılık gösterdiği belirtilmiştir. Otizmlili bireylerin hepsinin konuşma becerisine sahip olmadığı görüşünün yanlış olduğu açıklanmıştır. Otizmlili bireylerin Down sendromlu bireylerle aynı olduğu düşüncesinin yanlış olduğu belirtilmiştir. Otizmlili bireylerin dış görünüşünün normla gelişim gösteren bireylerin dış görünüşünden farklı olduğu düşüncesinin yanlış olduğu açıklanmıştır. Otizmin ilaçlar ile tedavi edilemeyeceği anlatılmıştır. Otizmin bir bağırsak hastalığı olduğu düşüncesinin yanlış olduğu, ayrıca otizm spektrum bozukluğunun bir hastalık olmadığı açıklanmıştır. Otizm tanısının zamanla geçeceği düşüncesinin yanlış olduğu belirtilmiştir. Otizm tanısının kısa bir eğitim ile geçirilebileceği düşüncesinin yanlış olduğu açıklanmıştır. Otizmlili bireylerin hepsinin sarılmayı hiç sevmediği düşüncesinin yanlış olduğu açıklanmıştır. Otizmin diyetler ile geçebileceği düşüncesinin yanlış olduğu açıklanmıştır. Otizmlili bireyler çok yaşamaz düşüncesinin yersiz olduğu anlatılmıştır. Otizmlili bireylerin saldırgan olduğu ve otizmin bulaşıcı olduğu gibi söylentilerin yanlış olduğu açıklanmıştır. Otizmlili çocukların dillerinin büyük olduğu ve bu sebepten dolayı konuşamadıkları düşüncesinin doğru olmadığı belirtilmiştir. Son olarak otizmlili bireylerin hiçbir şey öğrenemezler söylentilerinin tamamen yanlış olduğu ve eğitimin çok önemli olduğu açıklanmıştır.

Beşinci Oturum

Tarih: 06.12.2021

Süre: 60dk

İçerik: Otizmlili ve eğitim yöntemleri anlatıldı.

Uygulama: Otizmlili bireylerin eğitiminde kullanılan yöntemlerin başında uygulamalı davranış analizinin geldiği ve uygulamalı davranış analizinin ne olduğu açıklanmıştır. Uygulamalı davranış analizinin içinde yer alan ayırık denemelerle öğretim ve yanlışsız öğretim açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Ayırık denemelerle öğretimin nasıl yapıldığı ile ilgili bir video izletilmiştir. Uygulamalı davranış analizinin içinde yer alan başka bir yöntem olan erken yoğun davranışsal eğitim açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Uygulamalı davranış analizinin içinde yer alan replik silikleştirmeyele öğretim, videoyla model olma, fırsat öğretimi, işlevsel değerlendirme ve analiz, sözel davranış, arkan aracılı uygulamalar, resim değiş-tokuşuna dayalı iletişim sistemi ve etkinlik çizelgeleriyle öğretim yöntemleri açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Ayrıca etkinlik çizelgeleri ile öğretimi video ile desteklenmiştir. Otizmlili bireylerin eğitiminde kullanılan ikinci yöntem olan TEACCH yöntemi açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Otizmlili bireylerin eğitiminde kullanılan üçüncü sırada yer alan ilişki temelli yöntemler açıklanmış ve anlatılmıştır.

Eğitim yöntemlerinin dördüncüsü ise sosyal öykülerdir. Sosyal öykülerin ne olduğu açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Eğitim yöntemlerinin beşincisi olan kolaylaştırılmış iletişim yönteminin ne olduğu anlatılmıştır.

Altıncı Oturum

Tarih:13.12.2021

Süre: 60dk

İçerik: Otizmli çocuklarda davranış değiştirme anlatılmıştır. Davranış sorunları ile başa çıkma açıklanmıştır. OSB olan bireylerde görülen başlıca sorunlar anlatıldı. Problem davranışın ne olduğu açıklandı. Problem davranışların nasıl azaltılabileceği anlatıldı.

Uygulama: Otizmli çocuklara uygun davranış kazandırmanın önemi açıklanmıştır. Davranış sorunlarının ne olduğu anlatılmıştır. Davranış sorunları ile başa çıkma; istenmeyen ve uygun olmayan davranışları azaltmak ya da ortadan kaldırmak, istedik ve uygun olan davranışları arttırmak anlamına geldiği söylenmiştir. OSB olan bireylerde görülen başlıca sorunlar; Hiperaktivite, Öfke Nöbetleri, Saldırganlık, Oto-Mutilasyon, Stereotipi, Tikler, Bruksizm, Takıntılar, Uygunsuz Korkular, Duyu sorunları, Diğer Psikiyatrik Sorunlar, Yeme Sorunlar ve Cinsellik şeklinde sıralandı ve bu sorunların tek tek açıklaması yapılarak örnekler ile de pekiştirildi. Problem davranışın tanımı yapıldı. Problem davranışların nedenleri: a) Tıbbi/Psikolojik Nedenler, b) Çevresel Nedenler ve c) Çocuktan Beklenen Görevin/İşin Özelliği şeklinde belirtildi. Aynı zamanda bu nedenlerin açıklamaları yapılarak örnekler ile de pekiştirilmiştir. Problem davranışların çocuklar için işlevinin neler olduğu açıklanmıştır. Problem davranışların temelde dört ana işlevi olduğu açıklandı. Bunlar: a) iletişim, ilgi isteği, b) hoş giden uyarı elde etme isteği, c) hoş gitmeyen uyarıdan kaçma isteği ve d) duygusal uyum isteği şeklinde açıklandı ve örnekler ile pekiştirilmesi sağlandı. Problem davranış ve ÖDS modeli anlatılmıştır. Öncül (Ö), Davranış (D) ve Sonuç (S) kavramları açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Problem davranışların nasıl azaltılabileceği belirtildi. Problem davranışı azaltmak için öncelikle problem davranışın belirlenmesi gerektiği ve nasıl belirtileceği açıklanmıştır. İkinci olarak problem davranışın tanımlanması gerektiği, nasıl tanımlanacağı açıklandı ve örnekler ile de pekiştirilmesi sağlanmıştır. Üçüncü olarak

davranışın ölçülmesi/miktarını belirlenmesinin gerekliliği açıklandı ve örneklendirildi. Son olarak öncül-davranış-sonuç (ÖDS) ilişkisinin belirlenmesinin gerekliliği açıklanmıştır. Problem davranışlara yönelik iki temel yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar; Önleyici ve müdahaleci yaklaşımlar olarak ikiye ayrılır. Önleyici yaklaşımların neler olduğu açıklanmıştır. Problem davranışlara yönelik genel olarak önleyici yaklaşımların neler olduğu anlatılmış ve örneklendirilmiştir. Problem davranışları değiştirmede öğretmenlere öneriler- öğretmenlerde değişmesi gereken davranışlar açıklanmıştır. Problem davranışları değiştirmek için genel uygulamalardan yararlanılabileceği açıklanmıştır. Daha sonra problem davranışları önleme teknikleri anlatılmıştır. Bunlar: program değiştirme, işlevsel beceri ve etkinlik seçimi, görevlerin güçlüğü azaltma, ipuçlarını kullanma, kural koyma, seçenek sunma, görsel akış çizelgeleri, problem davranışları azaltmak için sonuçları değiştirmek ve yeni beceri öğretimi (kaçma işlevine yönelik yeni beceriler, elde etme işlevine yönelik yeni beceriler) şeklinde sıralanmıştır. Problem davranışlara yönelik müdahaleci yaklaşımlar açıklanmıştır. Müdahaleci yaklaşımların ilk sırasında ayrımlı pekiştirme vardır. Ayrımlı pekiştirme açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Etkili pekiştireç belirleme yöntemleri anlatıldı. Pekiştireç türleri sıralandı/ örneklendirildi ve pekiştireç kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalar açıklanmıştır. Müdahaleci yaklaşımların ikinci sırasında sönme yer almaktadır. Sönmenin ne olduğu açıklanmıştır. Üçüncü sırada tepkinin bedeli, dördüncü sırada mola, beşinci sırada düzeltme- aşırı düzeltme ve altıncı sıraya tepkiyi yarıda kesme ve yönlendirme yöntemleri tek tek açıklanmış ve örneklerle pekiştirilmiştir.

Yedinci Oturum

Tarih: 20.12.2021

Süre: 60dk

İçerik: Otizm Spektrum Bozukluğunda sosyal becerilerin desteklenmesi anlatıldı. Sosyal becerinin ne olduğu ve otizmlili çocukların sosyal becerilerini nasıl geliştireceği anlatıldı.

Uygulama: Sosyal becerini ne olduğu açıklanmıştır. Otizmlili çocukların sosyal beceri alanında hangi güçlükleri yaşadıkları açıklanmıştır. Sosyal beceri öğretimi nasıl ve hangi uygulamaların kullanılarak öğretileceği açıklanmıştır. Sosyal beceri

öğretiminde kullanılan uygulamalardan ilkinin doğal öğretim yaklaşımları olduğu belirtildi. Doğal öğretim yaklaşımlarının ne olduğu açıklanmıştır. En yaygın olarak kullanılan doğal öğretim yaklaşımları da açıklanmıştır. Bunlar; fırsat öğretimi, doğal bağlama dayalı dil öğretimi, etkinlik temelli müdahale, geçiş temelli öğretim ve gömülü öğretimdir. Bu doğal öğretim yaklaşımları açıklandı ve örnekler ile pekiştirildi. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamaların ikinci sırasında sosyal öyküler yer almaktadır. Sosyal öykülerin nasıl ve niçin yazıldığı açıklanmıştır. Bir video örneği ile de pekiştirilmiştir. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan üçüncü uygulamanın sönme olduğu açıklanmıştır. Sönme uygulaması anlatılmıştır. Dördüncü sırada teknoloji destekli uygulamalar yer almaktadır. Teknoloji destekli uygulamalar açıklandı ve düşük düzeyde teknoloji, orta düzeyde teknoloji ve karmaşık ve yüksek düzey teknolojiye örnekler verilmiştir. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan beşinci uygulama video modellenli uygulamadır. Video modellenli uygulamanın nasıl yapılacağı basamak basamak anlatılmıştır. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan altıncı uygulama temel tepki öğretimidir. Temel tepki öğretiminin ne olduğu açıklanmış ve bir etkinlik örneği ile pekiştirilmesi sağlanmıştır. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan yedinci uygulamanın tepkiyi durdurma/yeniden yönlendirme olduğu açıklanmıştır. Bu uygulama hakkında bilgi verilmiştir. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan sekizinci uygulama yapılandırılmış oyun gruplarıdır. Yapılandırılmış oyun grupları uygulaması açıklanmıştır. Sosyal beceri öğretiminde kullanılan dokuzuncu uygulama replik silikleştirmedir. Replik silikleştirme öğretiminin nasıl yapıldığı açıklanmıştır. Son olarak gömülü öğretim etkinlik planı örneği verilmiştir.

Sekizinci Oturum

Tarih: 27.12.2021

Süre:60dk

İçerik: Otizm spektrum bozukluğunda ailenin önemi: Ebeveyn aracılı müdahaleler anlatılmıştır.

Uygulama: Ebeveyn aracılı müdahalelerin hedefi açıklanmıştır. Ebeveyn aracılı müdahaleleri aşamaları sıralanmıştır. Birinci aşama, güven duygusu oluşturma aşamasıdır. Öğretmenlerin ailelere nasıl güven duygusu oluşturabileceği ve güven

duygusunun ne kadar önemli olduğu açıklanmıştır. İkinci aşama, aile gereksinimlerinin belirlenmesi aşamasıdır. Aile gereksinimlerini belirlemenin nasıl yapılacağı ve önemi açıklanmıştır. Üçüncü aşama, amaçları seçme aşamasıdır. Amaçları seçmenin önemi ve amaçların nasıl seçileceğı açıklanmıştır. Dördüncü aşama, müdahale planı geliştirme aşamasıdır. Müdahale planının nasıl geliştirileceğı ve geliştirme aşamaları açıklanmıştır. Beşinci aşama, ebeveyne eğitim verme aşamasıdır. Ebeveyne eğiti vermenin önemi ve gerekliliğı açıklanmıştır. Eğitim verirken nasıl model olma, rol oynayarak alıştırma yapma ve geribildirim teknikleri açıklanmış ve nasıl kullanılacağı anlatılmıştır. Altıncı aşama, müdahale planını uygulama aşamasıdır. Müdahale planının uygulama aşaması açıklanmıştır. Bütün aşamaları anlatan bir hikâye okunmuştur. Böylece her aşama örneklendirilerek anlatılmıştır. Oturumun sonunda bilgilendirme eğitimi ile ilgili öğretmenlere sorular sorulmuştur.

NOT: Her oturumdan sonra kayda alınan bilgilendirme eğitimi bütün katılımcılara mail olarak gönderilmiştir.

İntihal Raporu

sibel dablan tez

ORJİNALLIK RAPORU

% **7**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **7**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **1**

YAYINLAR

% **4**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİNNİL KAYNAKLAR

1

docs.neu.edu.tr

İnternet Kaynağı

% **2**

2

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

% **2**

3

dspace.trakya.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% **1**

4

Submitted to Omer Halisdemir University

Öğrenci Ödevi

<% **1**

5

efdergi.ibu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% **1**

6

yenisehir.fandom.com

İnternet Kaynağı

<% **1**

7

vdocuments.site

İnternet Kaynağı

<% **1**

8

Submitted to Ankara University

Öğrenci Ödevi

<% **1**

9

9lib.net

İnternet Kaynağı

<% **1**